

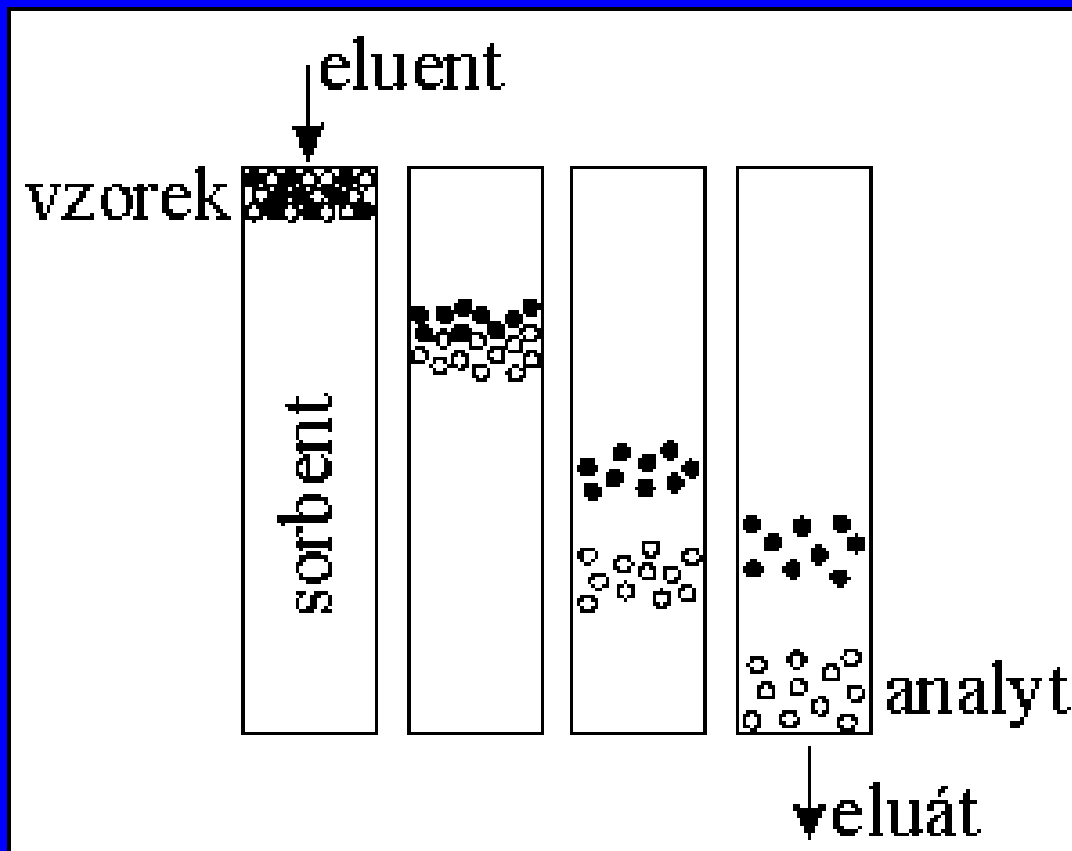
Chromatografické metody

Zdeněk Glatz

Podstata

*„Při chromatografii dochází
k neustálému vytváření
rovnovážných stavů separované
látky mezi dvě fáze – stacionární a
mobilní.“*

Chromatografie

Chromatografie

- Mobilní fáze - kapalina – LC
plyn – GC
- Eluce - Izokratická – stejná eluční síla
Gradientová – rostoucí eluční síla
- Použití - analytická
preparativní

Kapalinová chromatografie

LC

- Mobilní fáze - kapalina
- Stacionární fáze - pevná fáze,
kapalina

Provedení LC

- Papírová PC
- Tenkovrstvá TLC
- Kolonová CC

Teoretické aspekty chromatografie

Teorie

„Ideální lineární chromatografie“

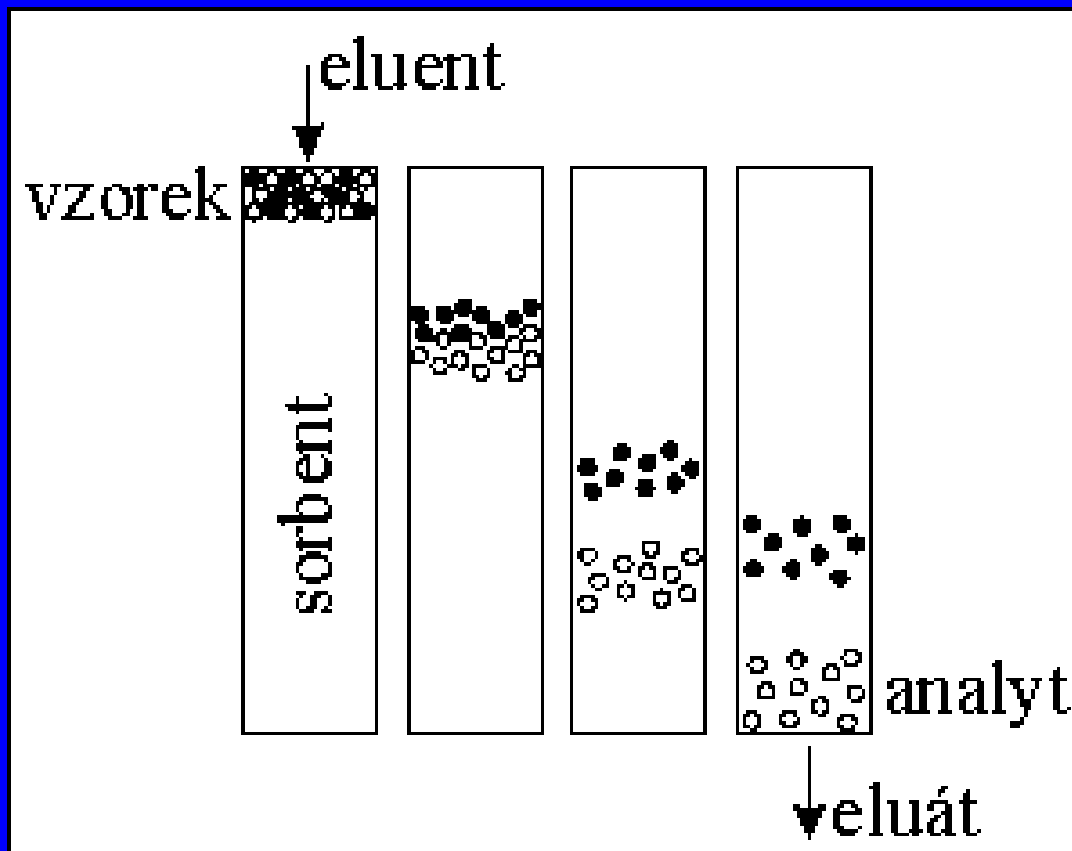
Martin, Synge

Teorie

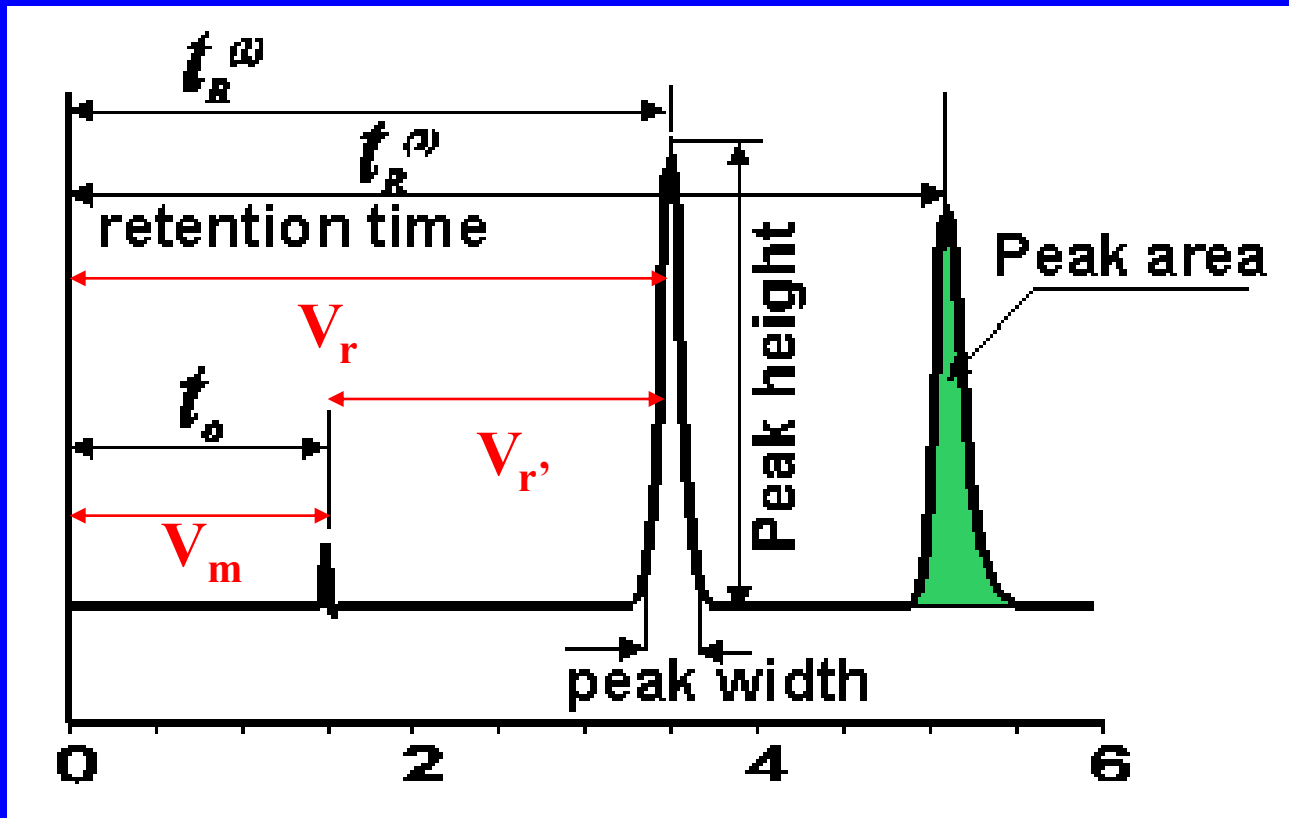
„Ideální lineární chromatografie“

1. Nekonečně rychlé ustavení rovnovah
2. Pístový tok mobilní fáze
3. Nulová difuze
4. Lineární sorpční isoterma

Chromatografie

Chromatogram

Retenční – eluční čas t_r

- Doba od nástřiku vzorku po dosažení maxima eluční křivky

Retenční – eluční objem V_r

- Objem mobilní fáze proteklý od nástřiku vzorku po dosažení maxima eluční křivky

$$V_r = t_r \cdot F_m$$

F_m – objemová rychlost mobilní fáze

Mrtvý objem

$$V_r = V_m + V_{r'}$$

V_r – zdánlivý retenční objem

$V_{r'}$ - redukovaný (skutečný) retenční objem

V_m - mrtvý objem – mimokolonové příspěvky
+ mimočásticový objem kolony

Kapacitní faktor k'

$$k' = \frac{V_r - V_m}{V_m} = \frac{V_{r'}}{V_m} = K_D \cdot \frac{V_S}{V_M}$$

$$k' = 1 - 10$$

V_s – objem stacionární fáze

V_M – objem mobilní fáze

Distribuční koeficient

$$K_D = \frac{c_S}{c_M}$$

c_s – rovnovážná koncentrace látky ve stacionární fázi

c_M – rovnovážná koncentrace látky ve mobilní fázi

Selektivita

Retenční faktor α

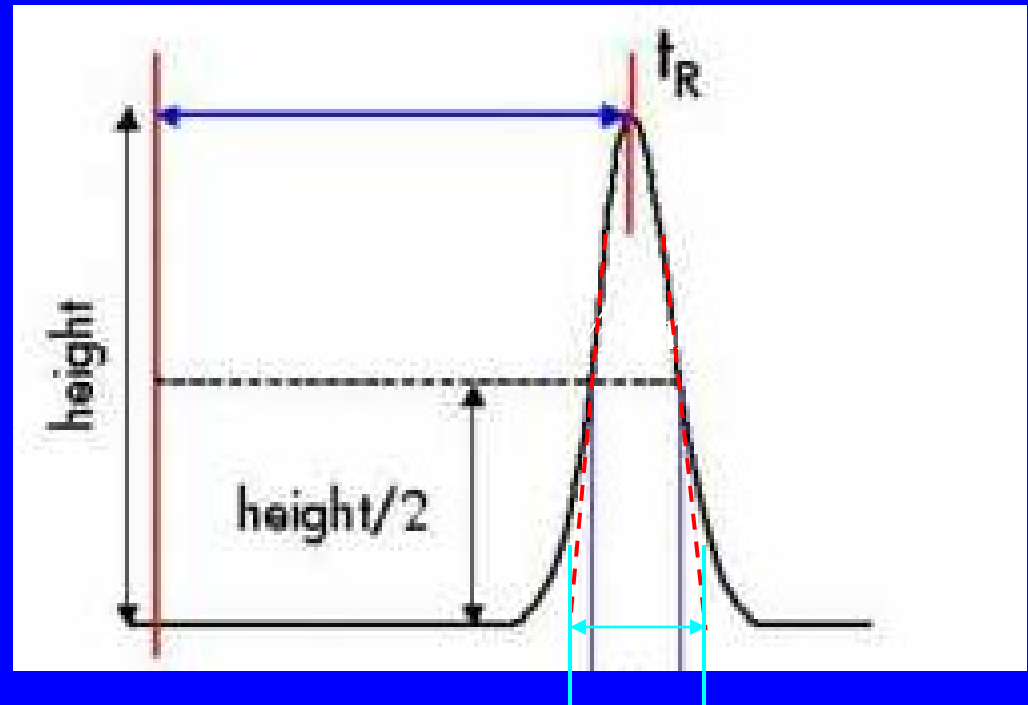
$$\alpha = \frac{V_{r2}}{V_{r1}} = \frac{k'_2}{k'_1}$$

Účinnost kolony

počet teoretických pater N

$$N = 6 \cdot \left(\frac{t_r}{Y_r} \right)^2$$

$$N = .545 \cdot \left(\frac{t_r}{1/2 Y_r} \right)^2$$

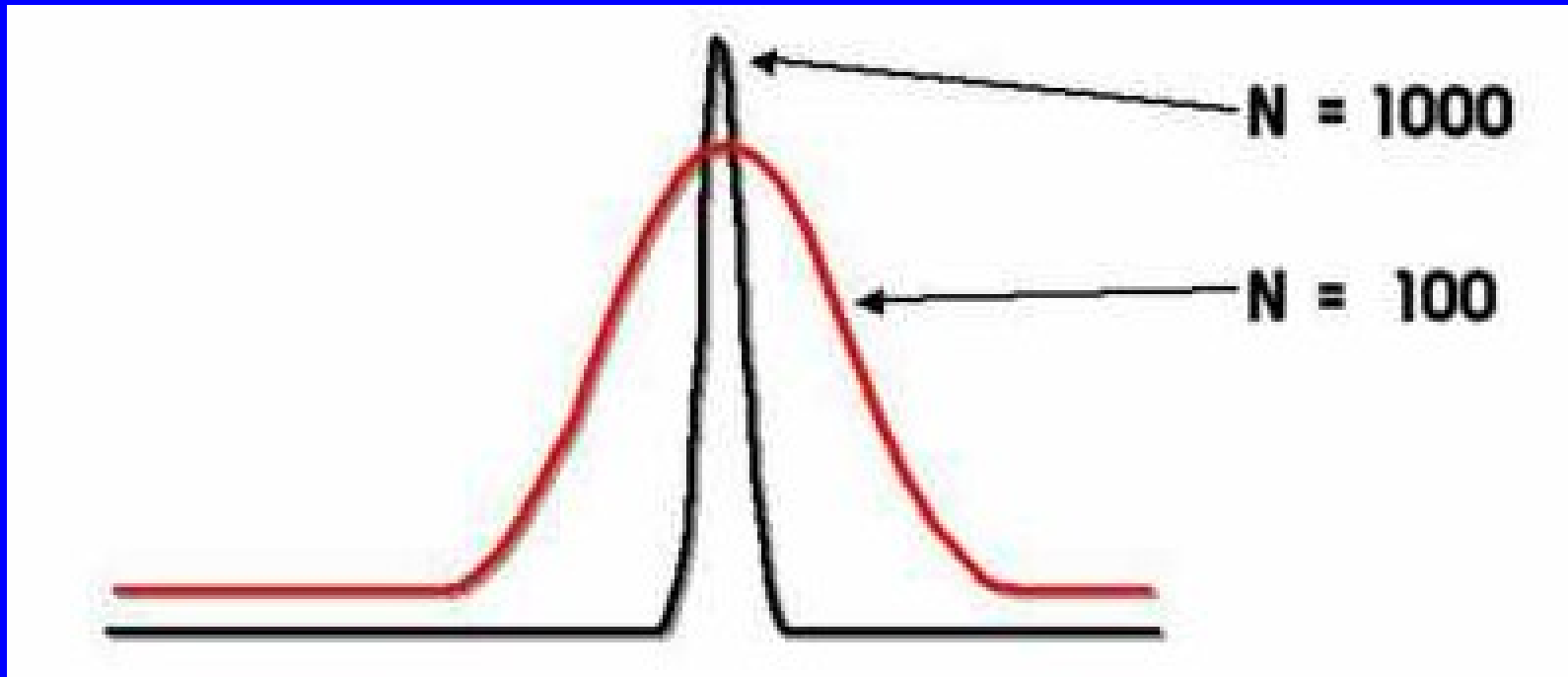

Účinnost kolony výškový ekvivalent teoretického patra H

$$H = \frac{l}{N}$$

l – délka kolony

Účinnost kolony

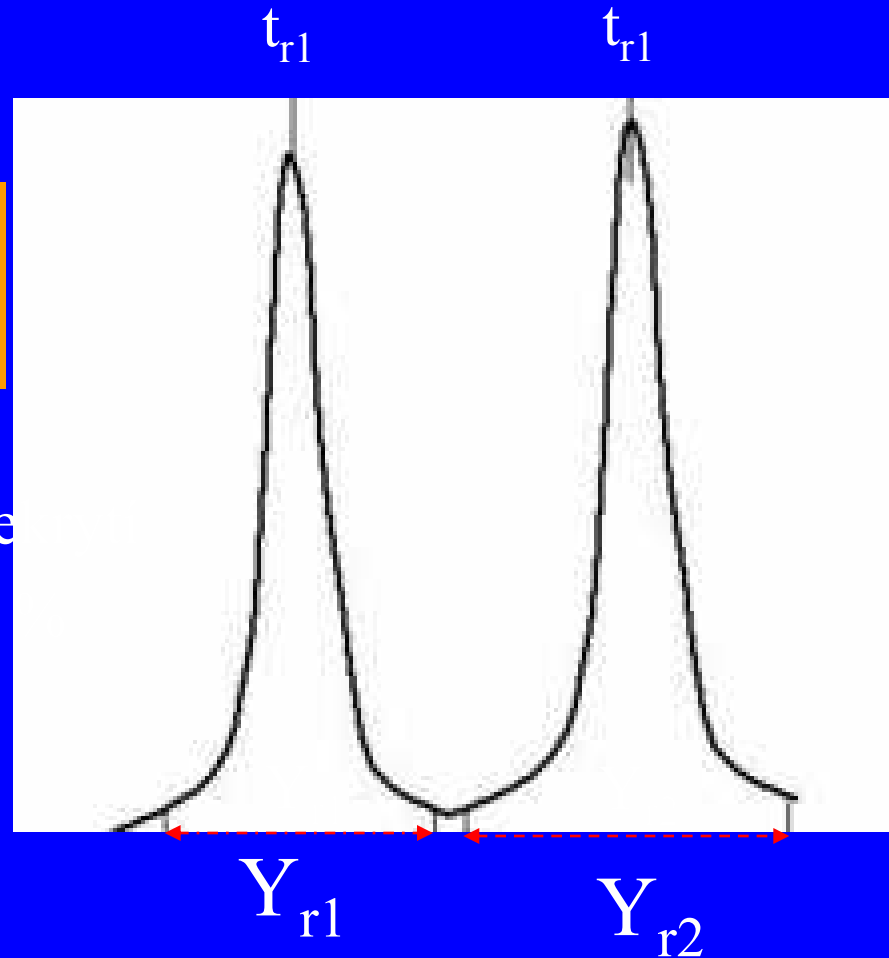

Rozlišení

$$R_{12} = \frac{2(t_{r2} - t_{r1})}{Y_{r1} + Y_{r2}}$$

$R_{12}=1.5$ – nulové překrytí

$R_{12}=1.0$ – překrytí 20%

Vliv jednotlivých faktorů na rozlišení

$$R_{12} = \frac{1}{4} \cdot \frac{\alpha}{\alpha + 1} \cdot \frac{k'}{1 + k'} \cdot \sqrt{N}$$

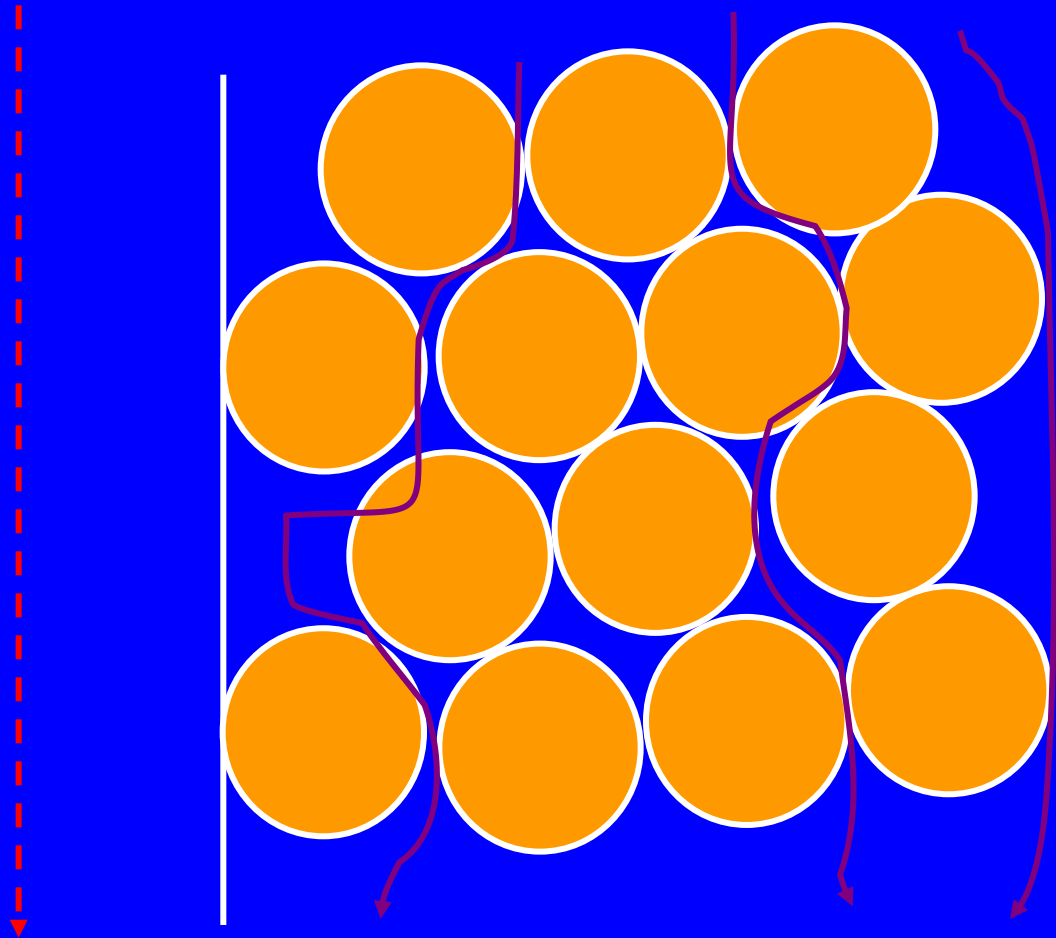
„Dynamická difuzní teorie“

Van Deemter

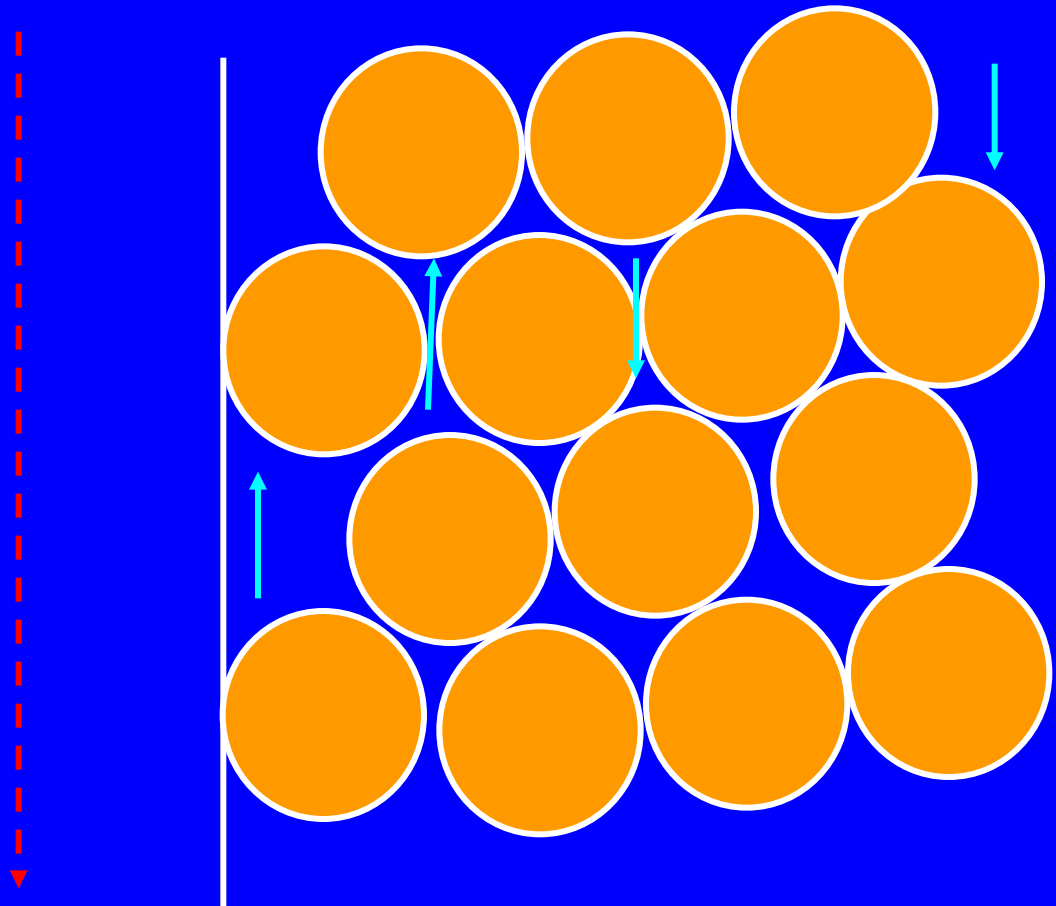
Van Deemterova difuzní teorie

- Difuze turbulentní
- Difuze molekulová
- Odpor proti převodu hmoty

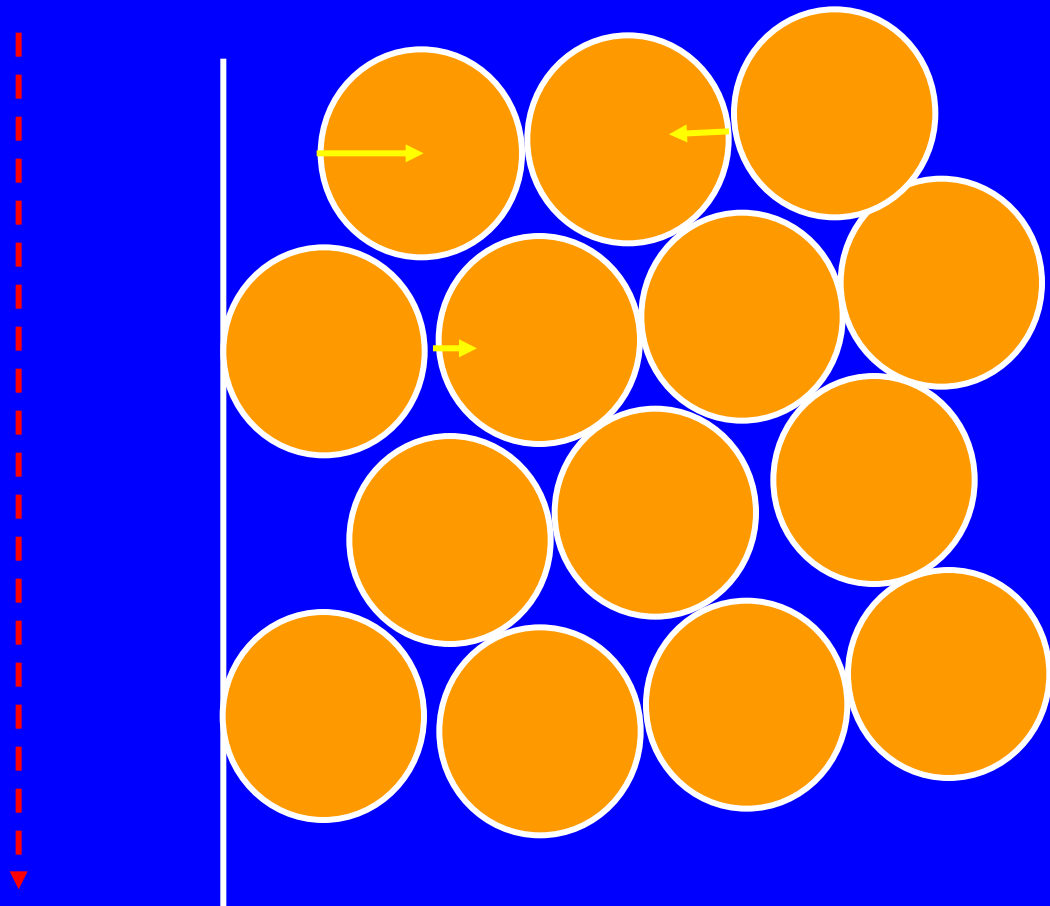
Difuze turbulentní A

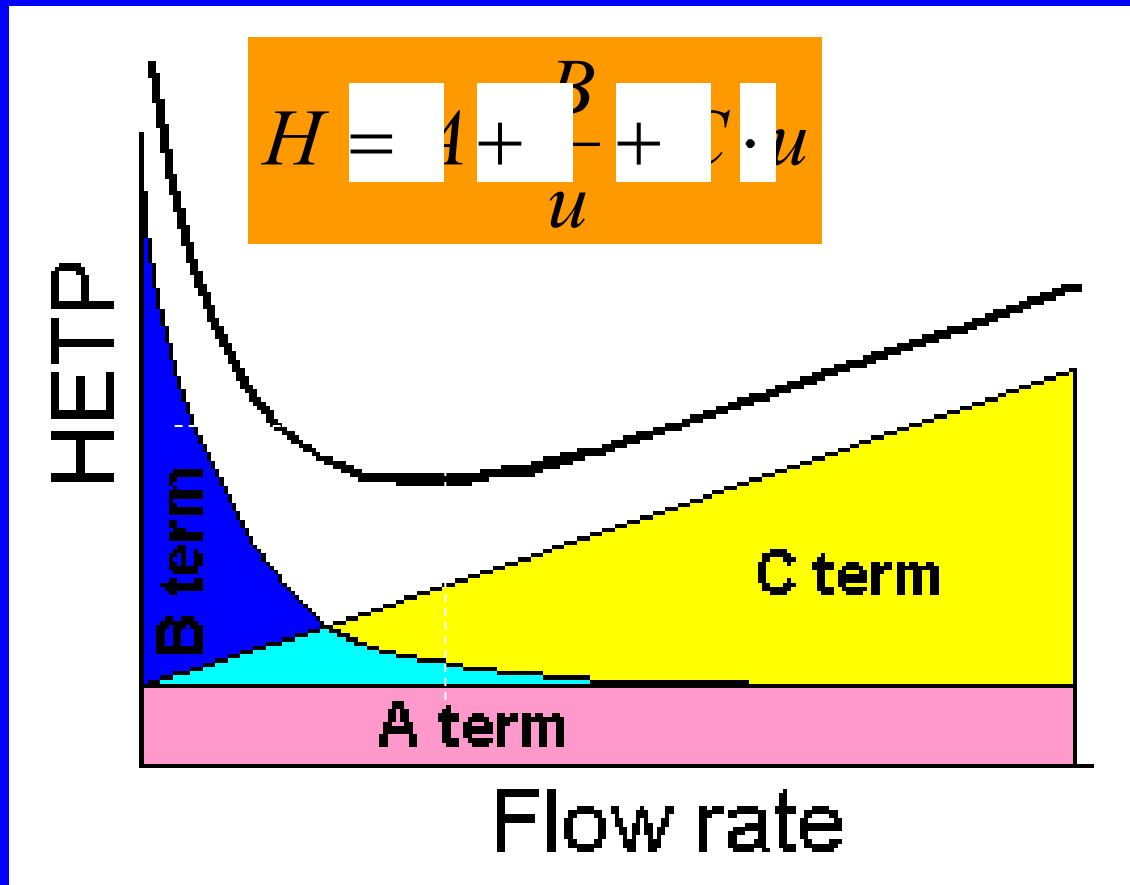
Difúze molekulová B

Odpor proti převodu hmoty C

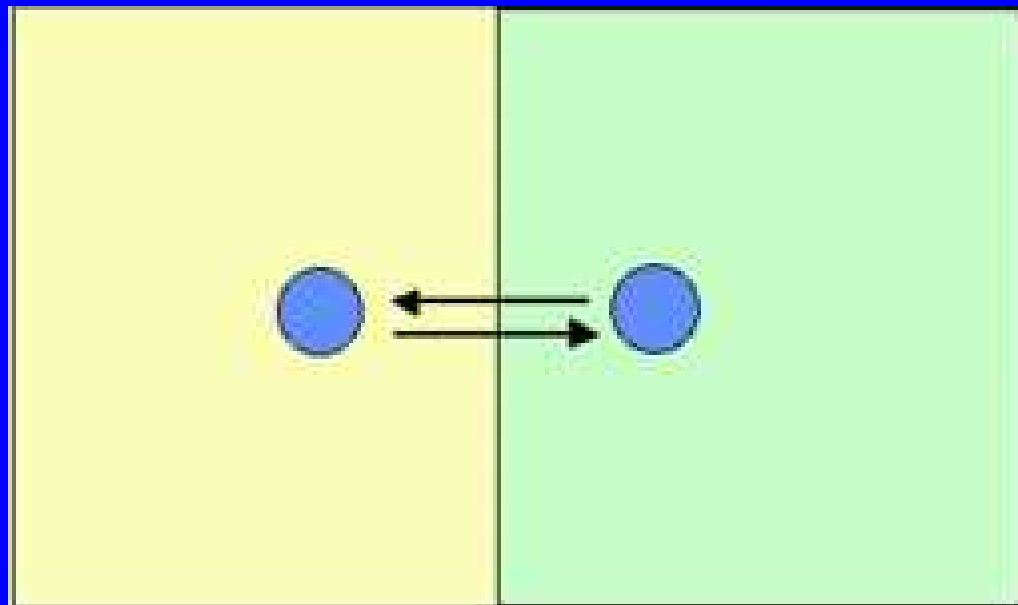
Van Deemterova rovnice

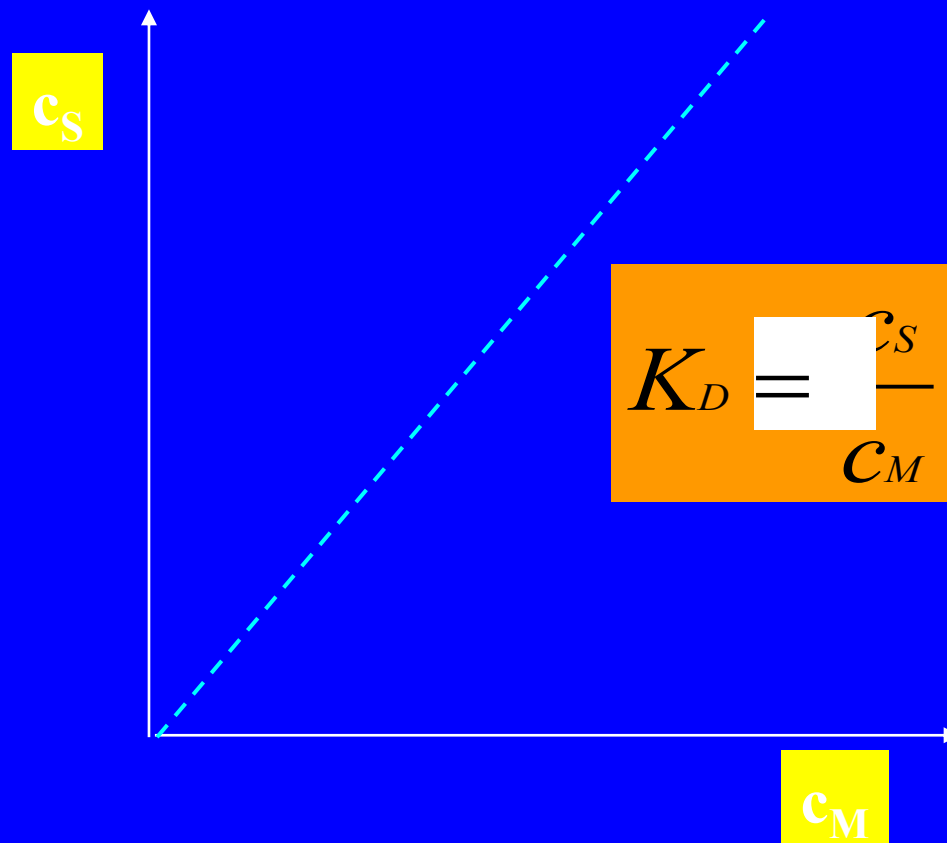
Síly a efekty využívané při separaci

- Iontové síly
- Polární síly
- Nepochární síly
- Sterické interakce
- Efekt velikosti molekul

Rozdělovací chromatografie

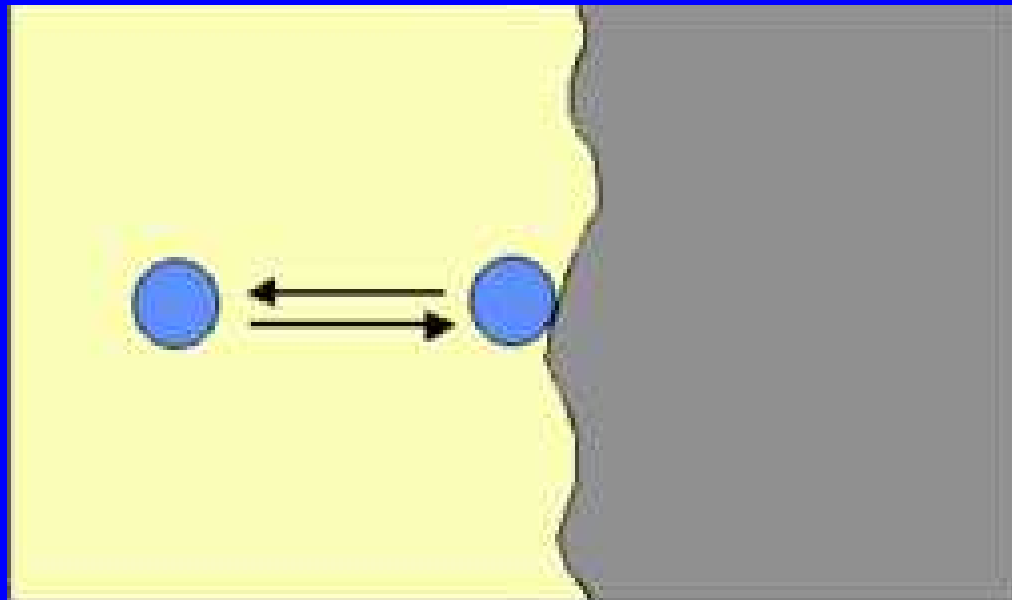

Rozdělovací chromatografie

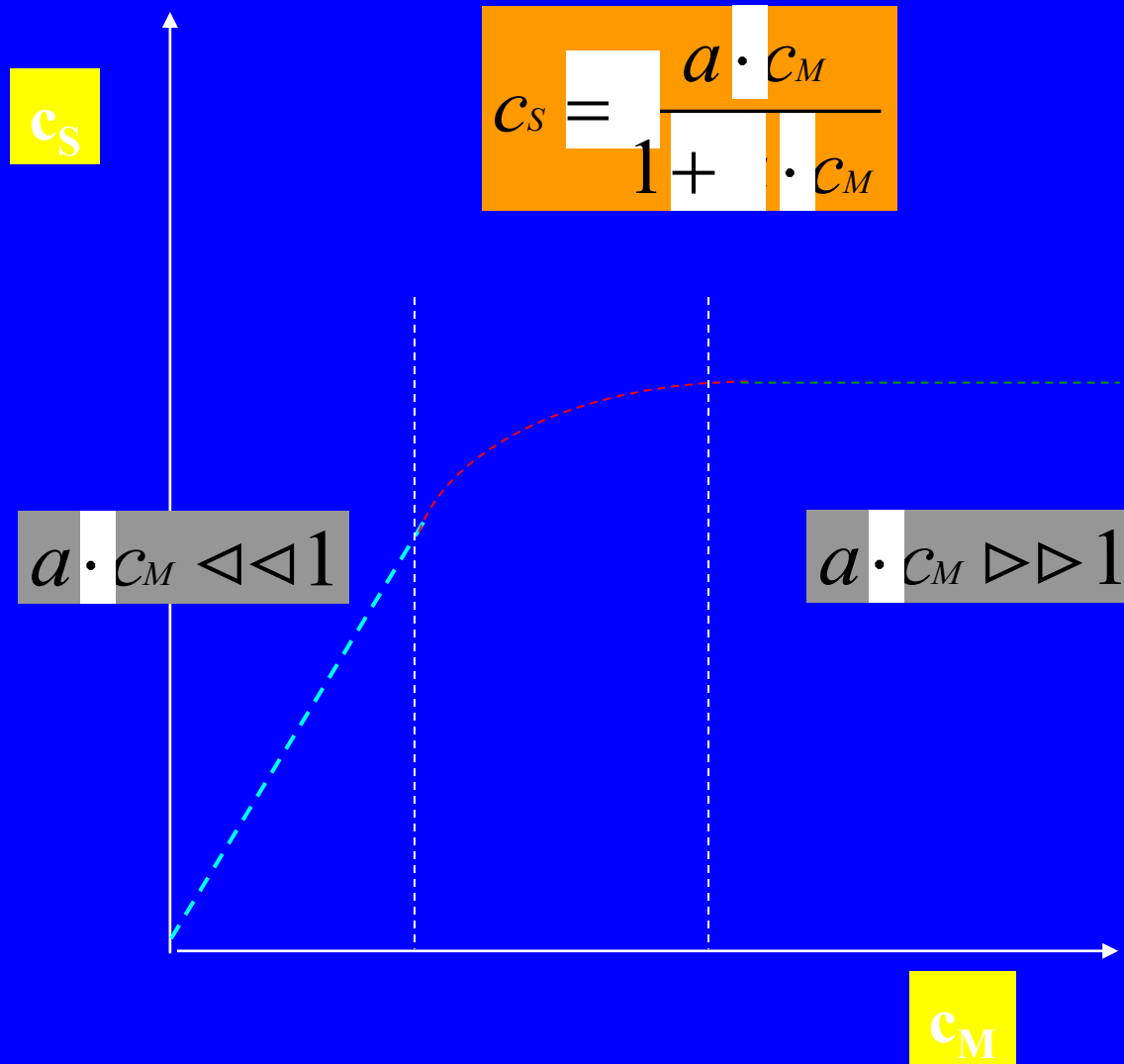

Použití – analytická PC, TLC

Adsorpční chromatografie

Adsorpční chromatografie

Adsorpční chromatografie

- Stacionární fáze – polární

Silikagel $\text{SiO}_2 \cdot n \text{H}_2\text{O}$

Oxid hlinitý Al_2O_3 , $\text{AlO}(\text{OH})$, $\text{Al}(\text{OH})_3$

Hydroxyapatit $[\text{Ca}_5(\text{PO}_4)_3\text{OH}]$

Adsorpční chromatografie

- Mobilní fáze – nepolární
- Eluce - zvyšováním polarity mobilní fáze

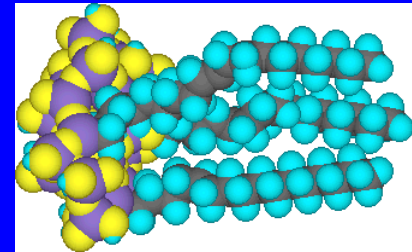
Eluotropická řada:

uhlovodíky < subst.uhlovodíky < ketony <
aldehydy < alkoholy < voda

Reverzně fázová chromatografie

- Stacionární fáze – nepolární

C_8, C_{18}

- Mobilní fáze – polární – vodné roztoky

pH tlačit disociaci

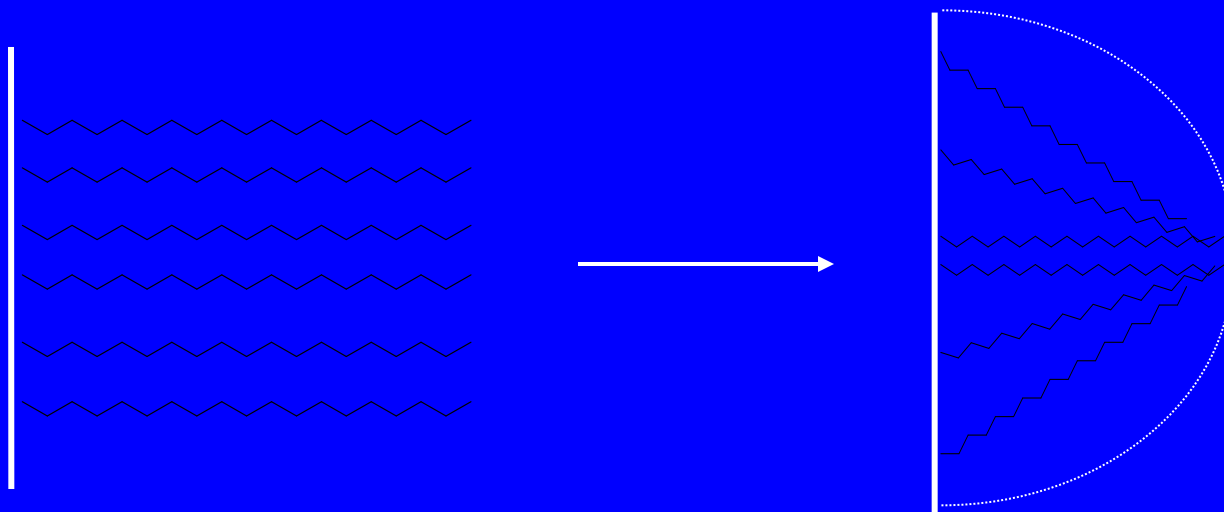
- Eluce – snižováním polarity mobilní fáze

ACN, MetOH,

Reverzně fázová chromatografie

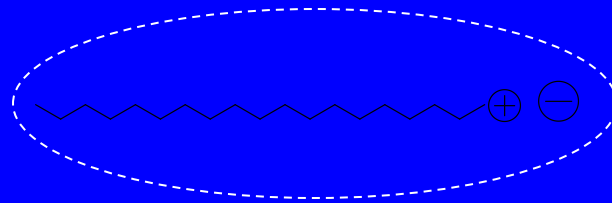
Kartáčový typ stacionární fáze

H₂O

Použití : analytické – až 90 % analýz

Iontově párová chromatografie

iontově párující činidlo

analyt

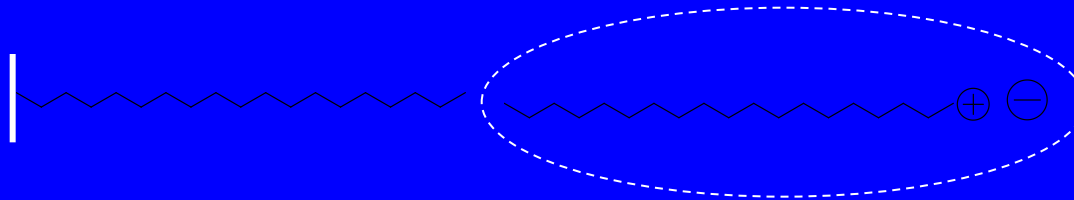
+ - SDS, HClO_4

- - tetrabutylamonium

Iontově párová chromatografie

sorbent C₁₈

iontový pár

Stacionární, mobilní faze, eluce – RPC

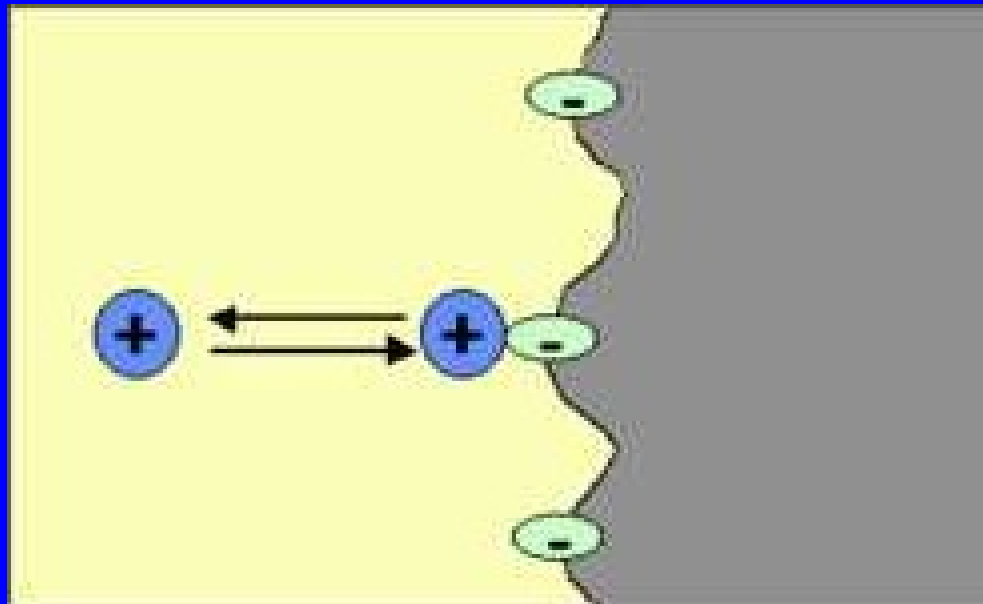
pH ná ionizace analytu

Hydrofobní chromatografie

- Stacionární fáze – - C₈, -fenyl
- Mobilní fáze – vodné roztoky
1.7 M (NH₄)₂SO₄
- Eluce – snižováním iontové síly

Použití : purifikace bílkovin

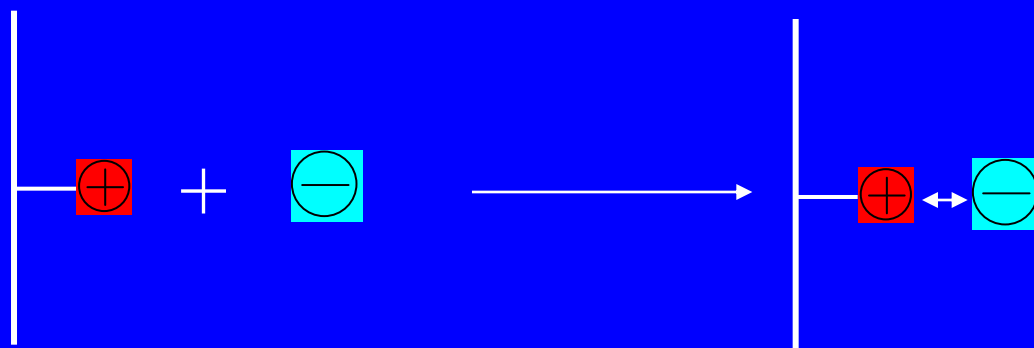
Ionexová chromatografie

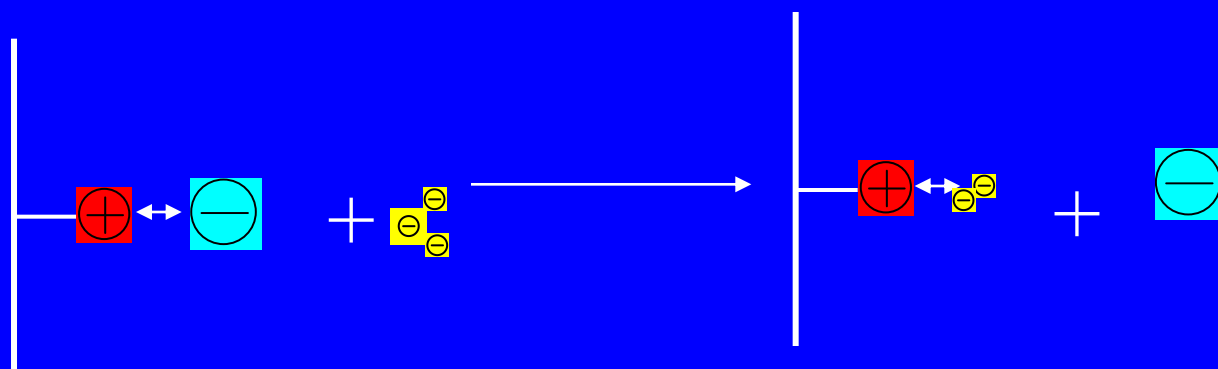
Ionexová chromatografie

elektrostatická interakce

Vazba

Eluce

Ionexy

- Katexy - - vazba kationtů

silné - sulfo(S), sulfopropyl(SP) OSO_3^-

slabé - karboxy(C), karboxymetyl(CM) COO^-

- Anexy - + vazba aniontů

silné - dietylaminoetyl(DEAE)

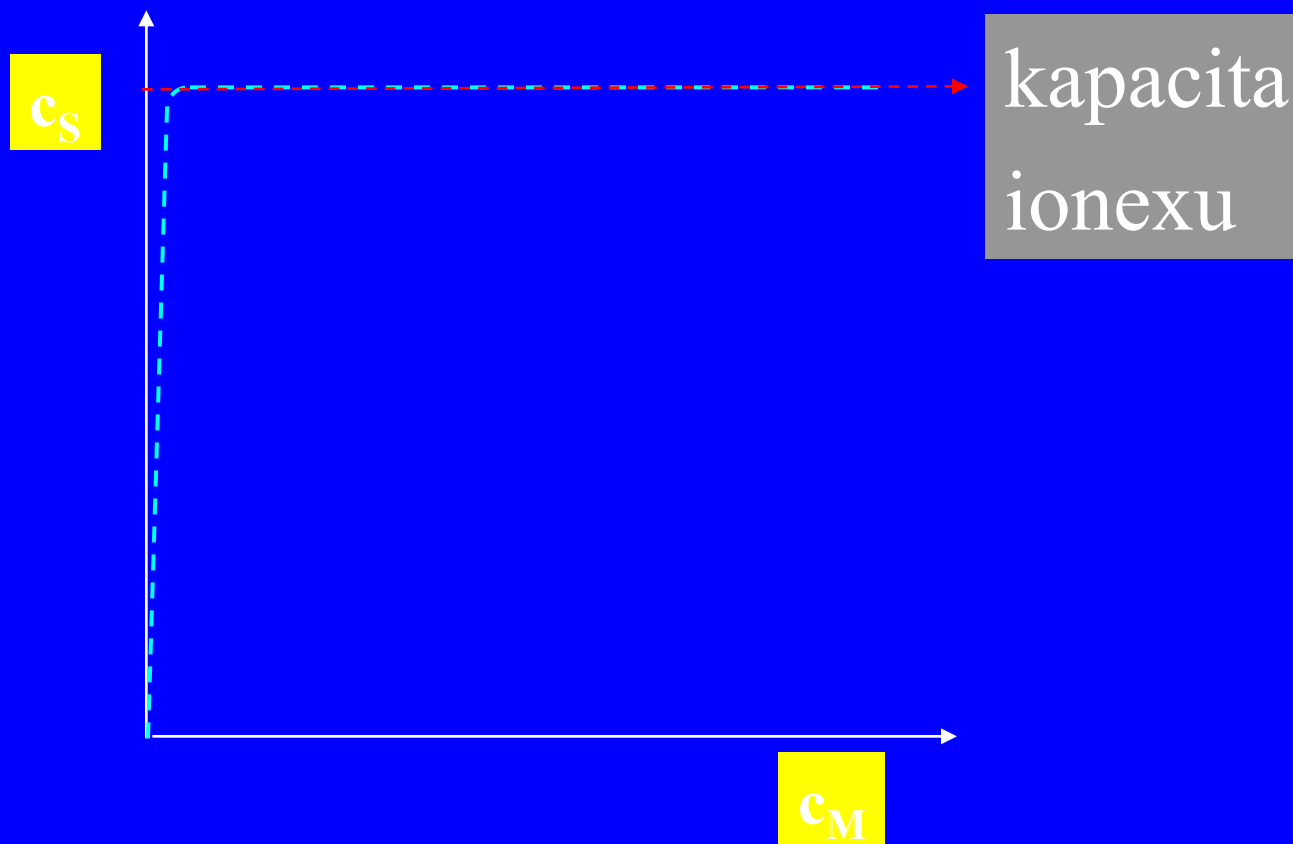
slabé – trietylaminoetyl(TEAE)

Slabý ionex

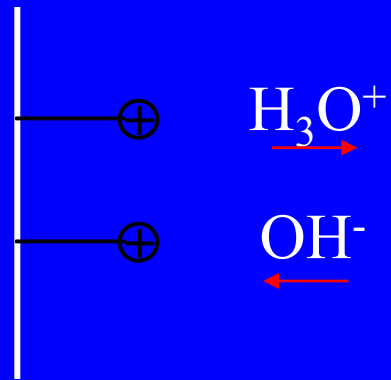
- Vykazuje změny vazebné kapacity v závislosti na pH
- Má pufrální kapacitu

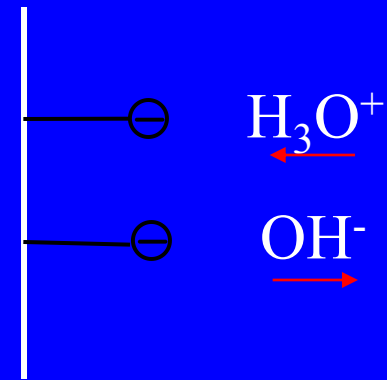
Ionexová chromatografie

Donanův efekt

zvyšování pH

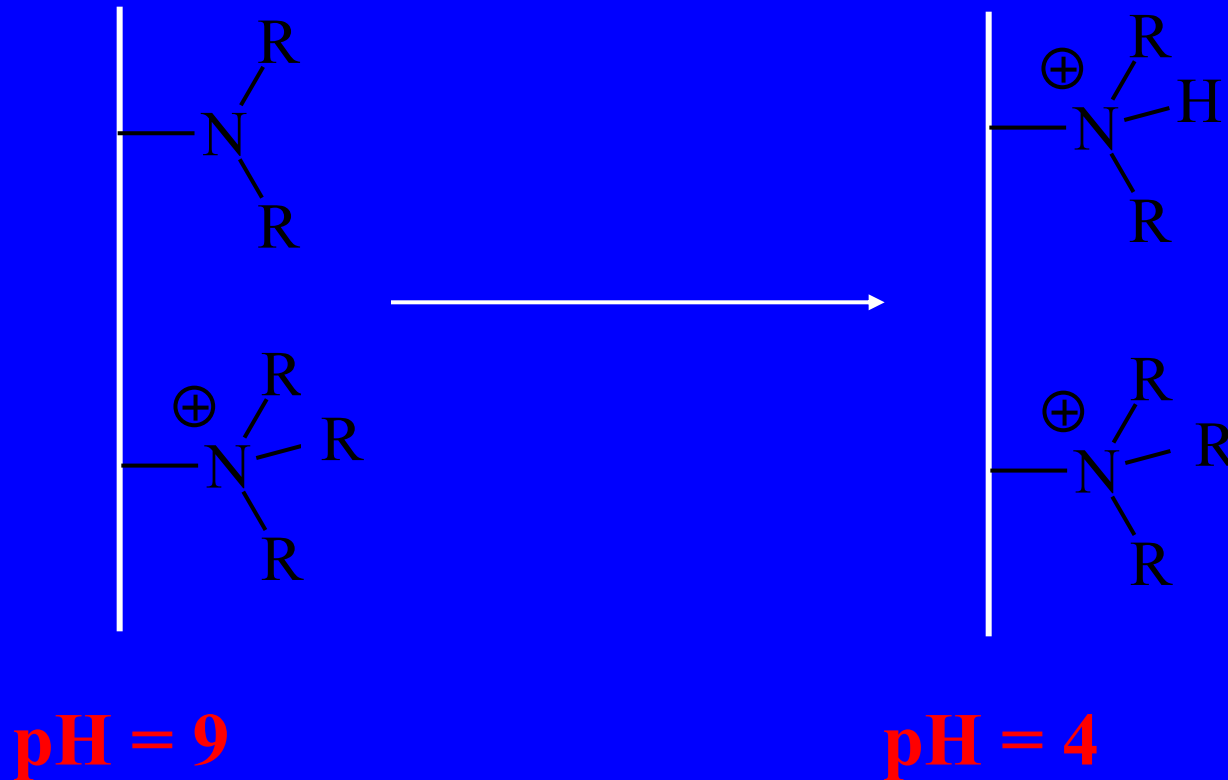
snižování pH

Ionexová chromatografie

- Nanášení vzorku – nízká iontová síla
- Eluce – gradientová
 - Zvyšováním iontové síly
 - Změnou pH
 - Afinitní eluce

Použití – purifikace, zakoncentrování, výměna pufry

Chromatofokusace děj na koloně

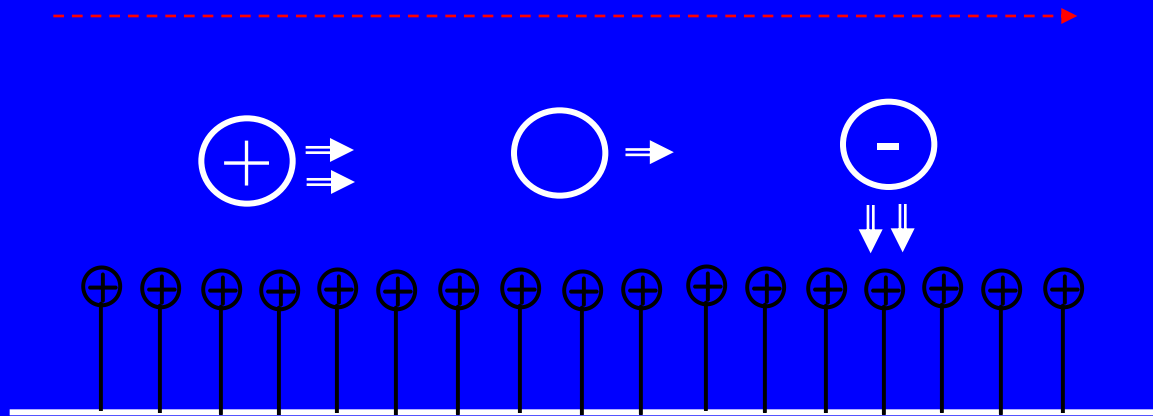

Chromatofokusace chování vzorku

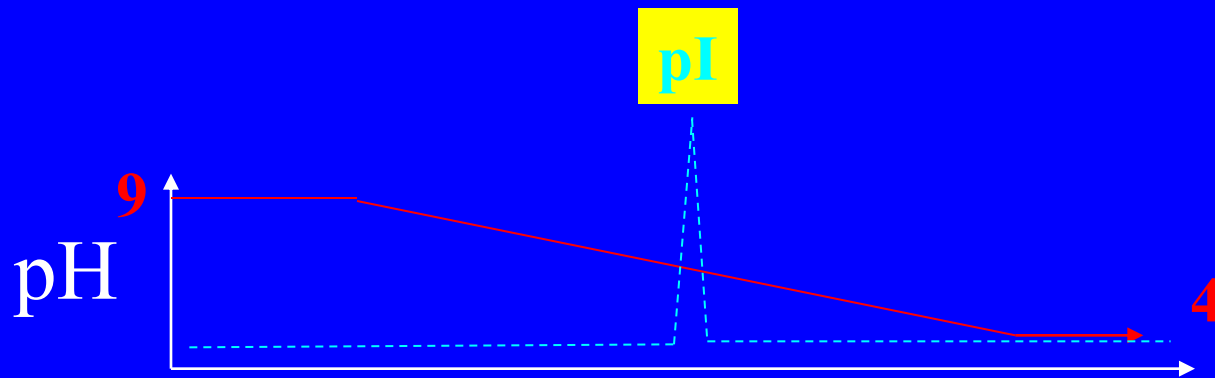
$pH \triangleleft pI$

$pH = pI$

$pH \triangleright pI$

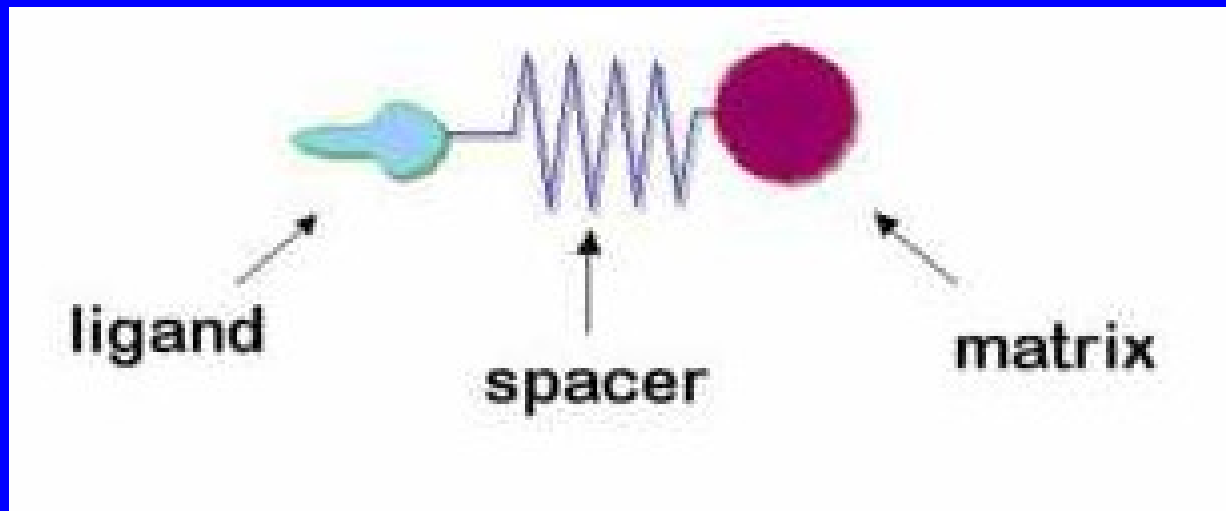
Chromatofokusace chování vzorku

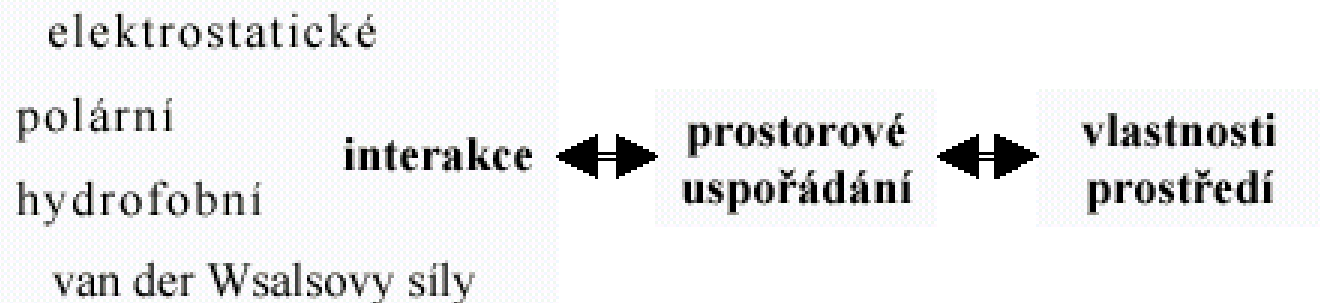
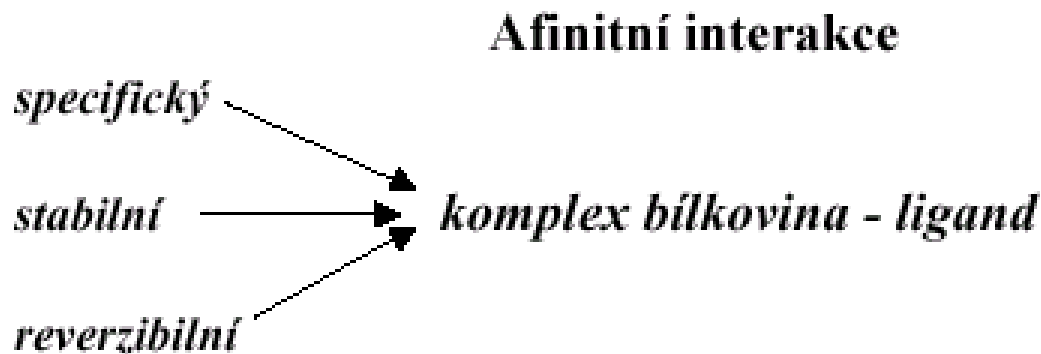
Použití : analytické – stanovení pI

preparativní – purifikace bílkovin

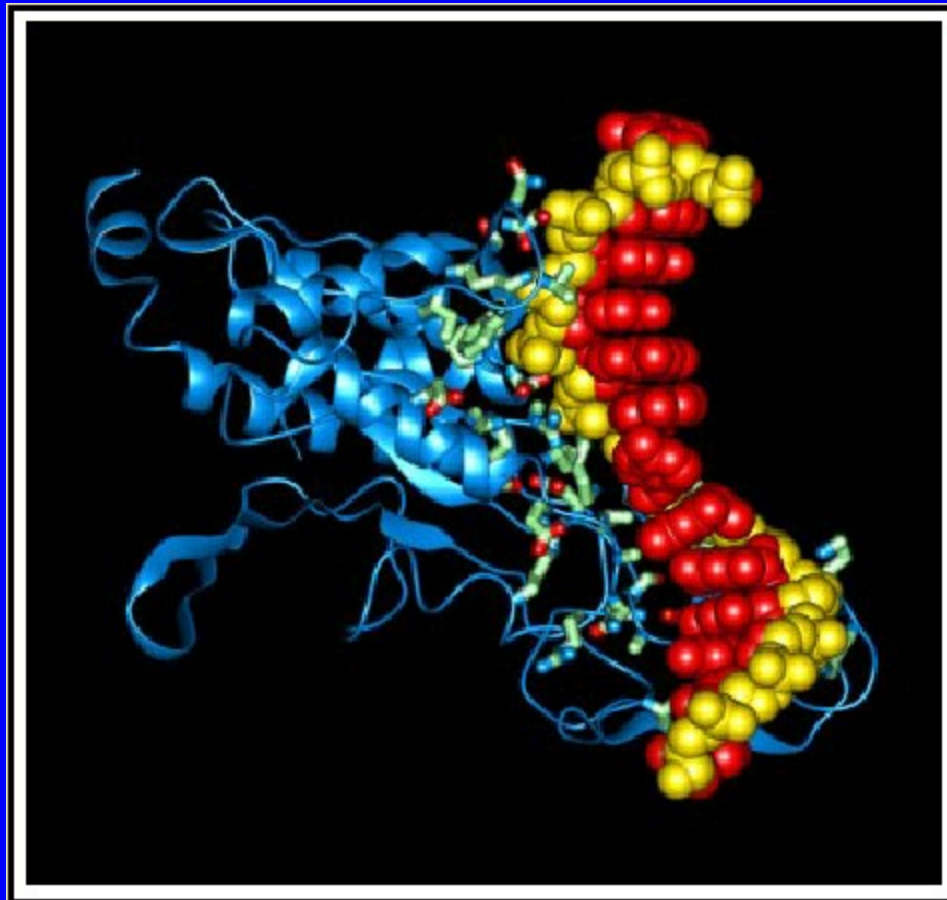
Afinní chromatografie

Afinitní interakce

Interakce mezi DNA a endonukleasou

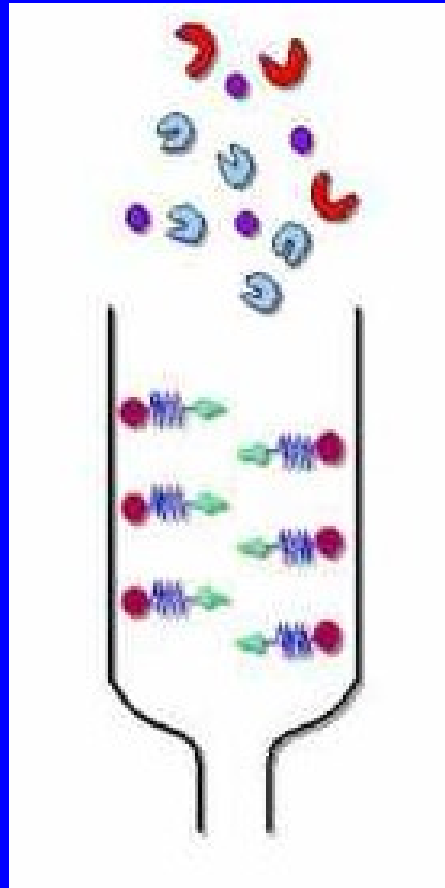

Afinitní páry

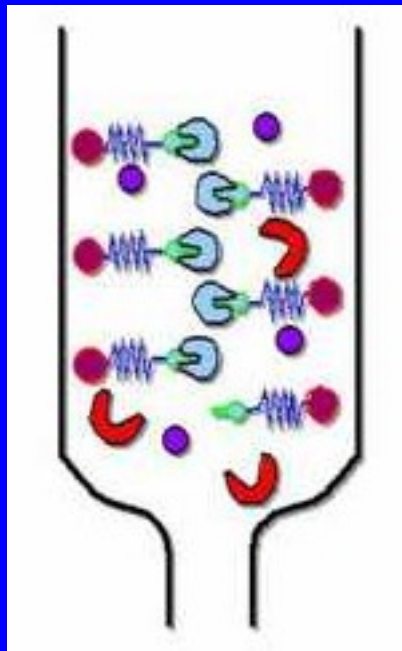
Ligand	Bílkovina	K_D (M)
antigen	polyklonální protilátka	$10^{-8} - 10^{-6}$
antigen	monoklonální protilátka	$10^{-12} - 10^{-8}$
biotin	avidin	10^{-15}
sacharid	lektin	$10^{-6} - 10^{-3}$
hormon, toxin	vazebný protein	$10^{-9} - 10^{-12}$
substrát	enzym	$10^{-7} - 10^{-3}$
inhibitor	enzym	$10^{-14} - 10^{-6}$

$$K_D = 10^{-8} - 10^{-6} \text{ M}$$

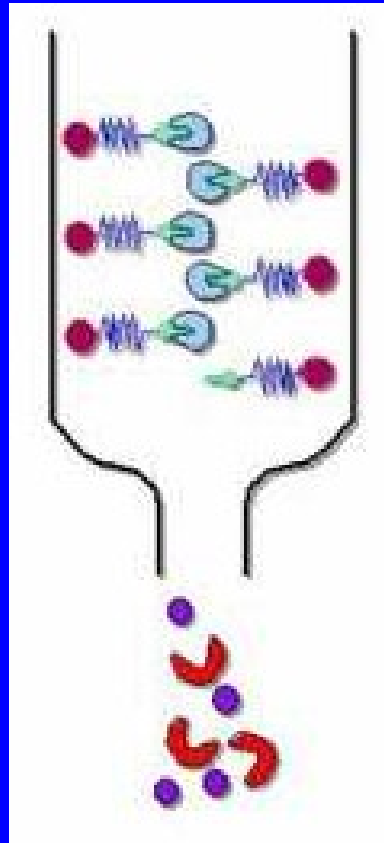
Afinní chromatografie nanesení vzorku

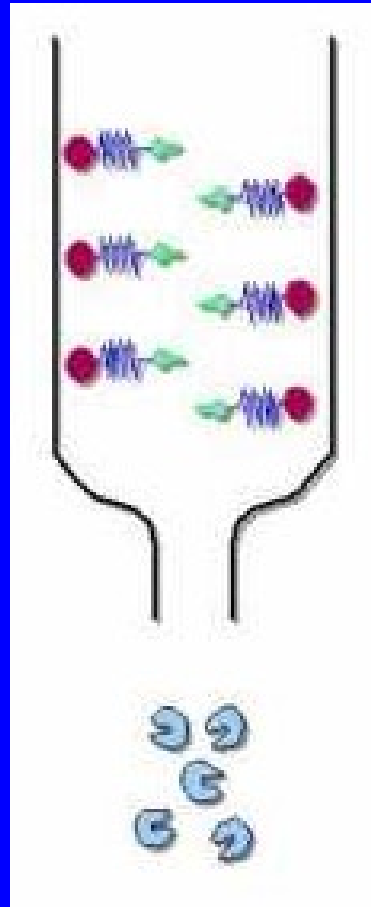
Afinní chromatografie vznik interakce

Afinní chromatografie vymytí balastů

Afinní chromatografie eluce

Předpoklady pro vznik komplexu

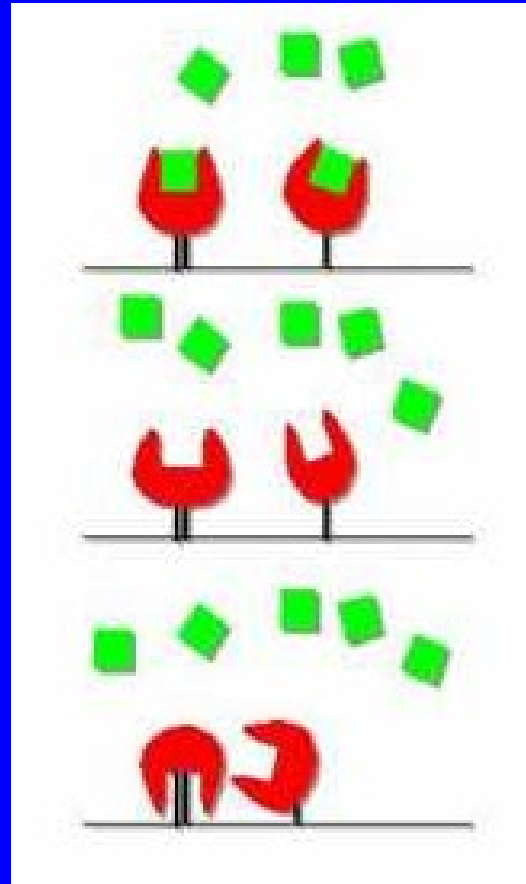
- Sterické – použití raménka (spacer)

- Optimální pH, iontová síla

Předpoklady pro vznik komplexu

- Vazebné
- Konformační

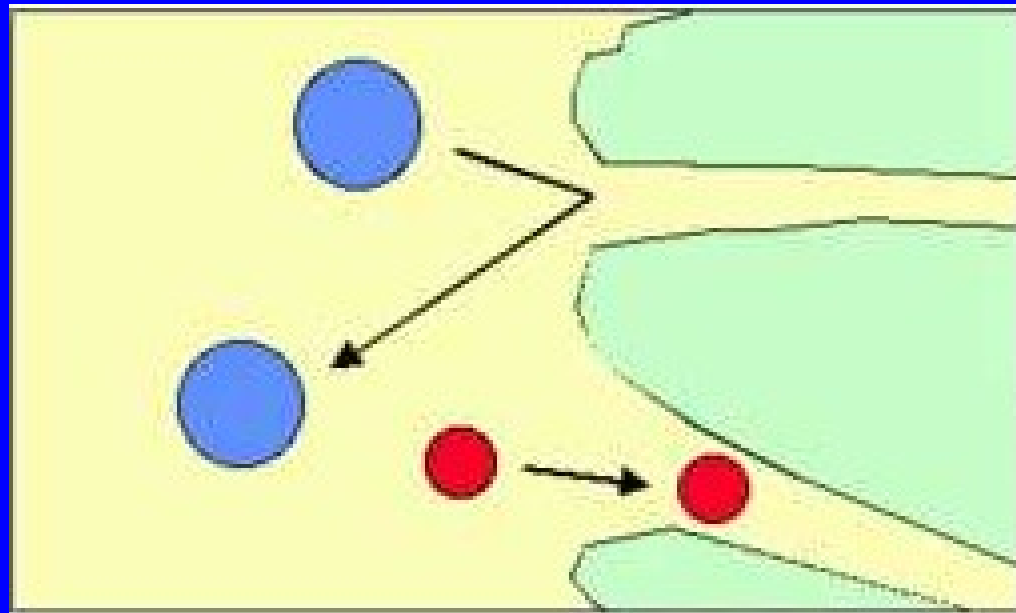

Provedení

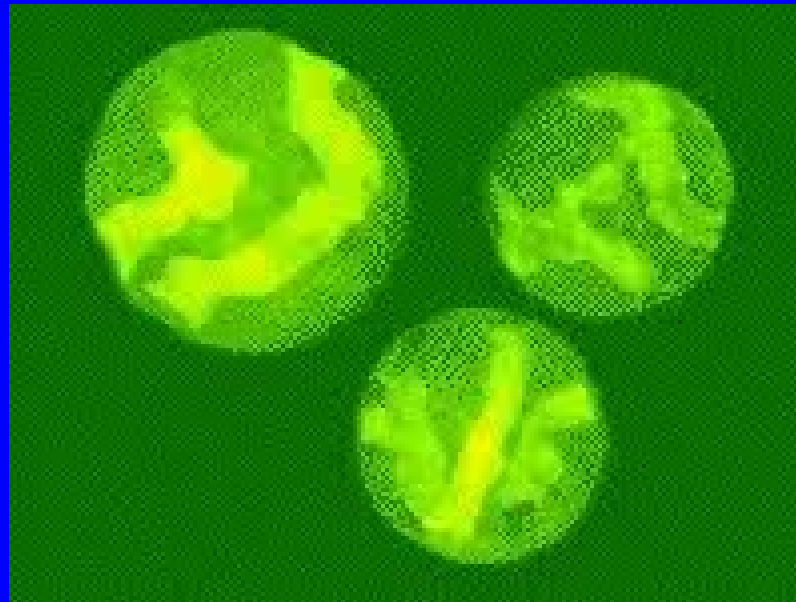
- Nanesení vzorku – nízká iontová síla
- Eluce – selektivní - volným ligandem
– neselektivní - změna pH, iontové síly, polarity

Použití : analytické (stanovení K), purifikace

Gelová permeační chromatografie

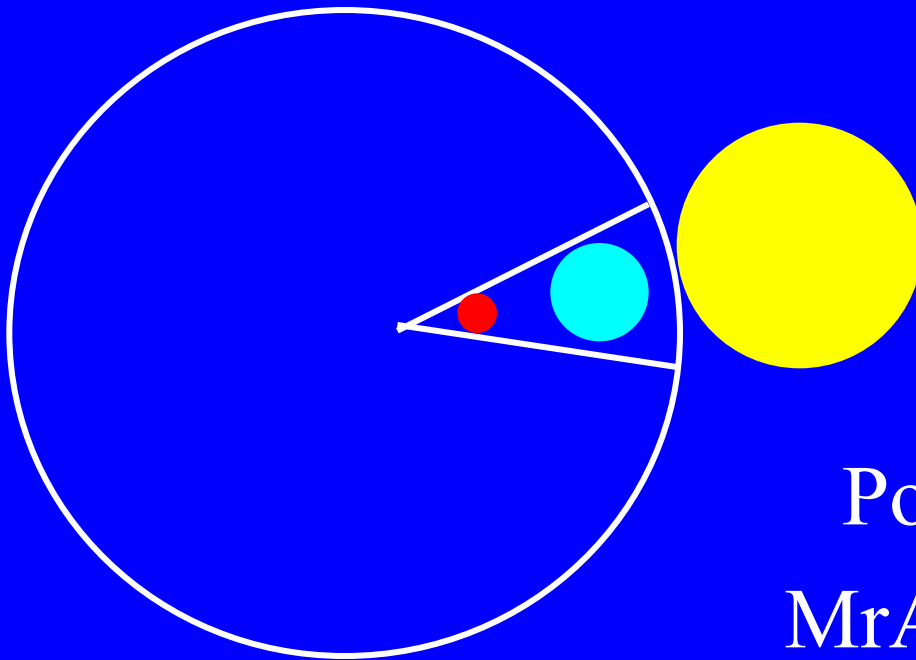

Gelová permeační chromatografie

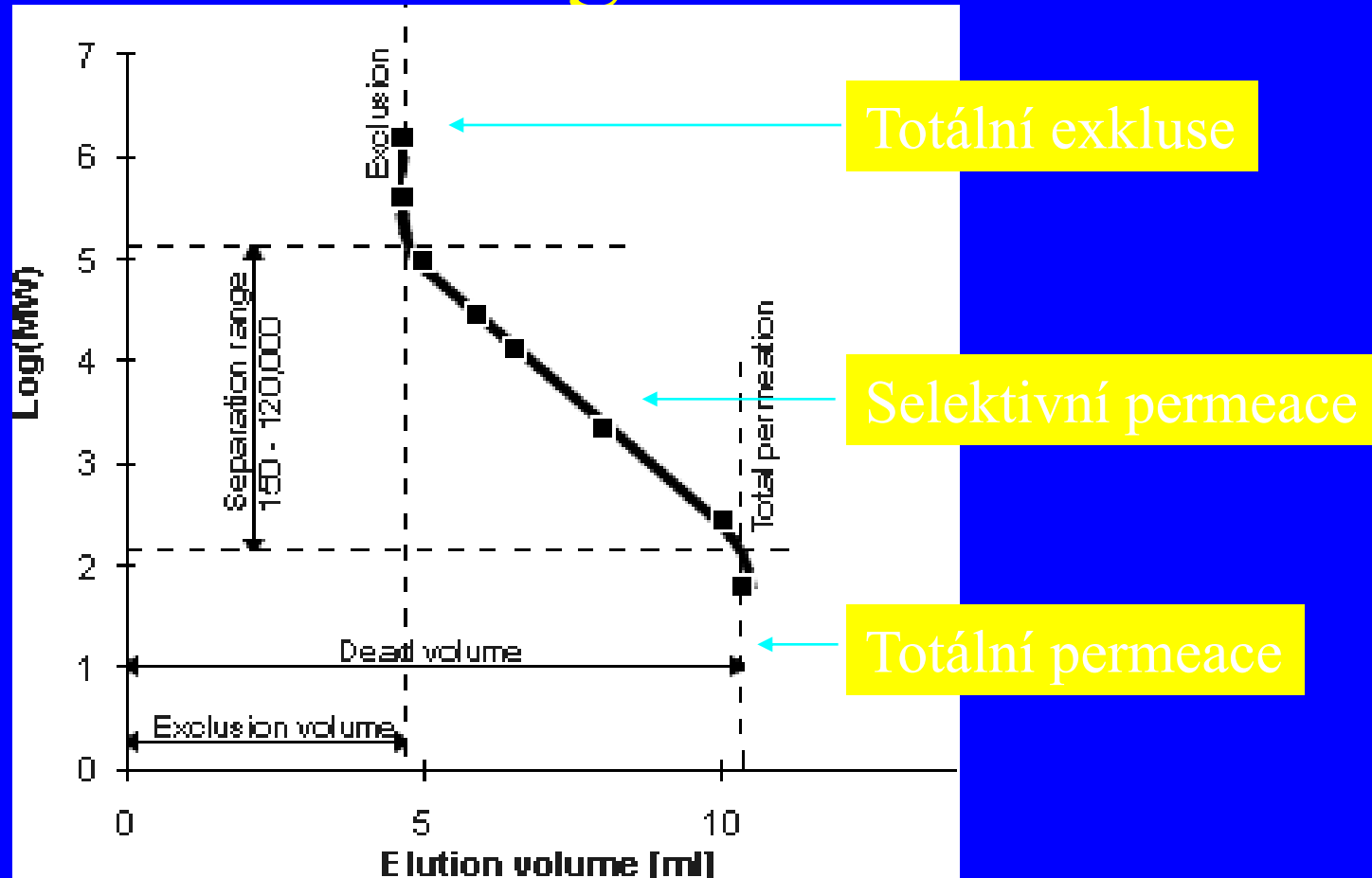
Gelová permeační chromatografie

Princip - stérická exkluze
- omezená difuze

Pořadí eluce :
 $MrA > MrB > MrC$

Gelová permeační chromatografie

Gelová permeační chromatografie

- Nanášení vzorku – objem vzorku $< 2\%$
objemu kolony
- Eluce – izokratická

Použití : stanovení Mr, odsolování, purifikace

PC a TLC

PC a TLC

- 1944 – Martin, Snyge - PC aminokyselin
(Nobelova cena)
- 1952 – TLC nahrazuje PC

Instrumentace PC a TLC

Chromatografický papír

- Nemodifikovaný
- Modifikovaný – ionexy, acylace

f. Watman (Anglie)

Schleicher-Schüll (Německo)

TLC

- Vlastní příprava - sypané, nalévané
- Komerčně dostupné - Silufol (Cz)
Watman

PC a TLC - mody

- rozdělovací
- adsorpční
- ionexová
- hydrofobní – RP a HIC
- gelová permeační

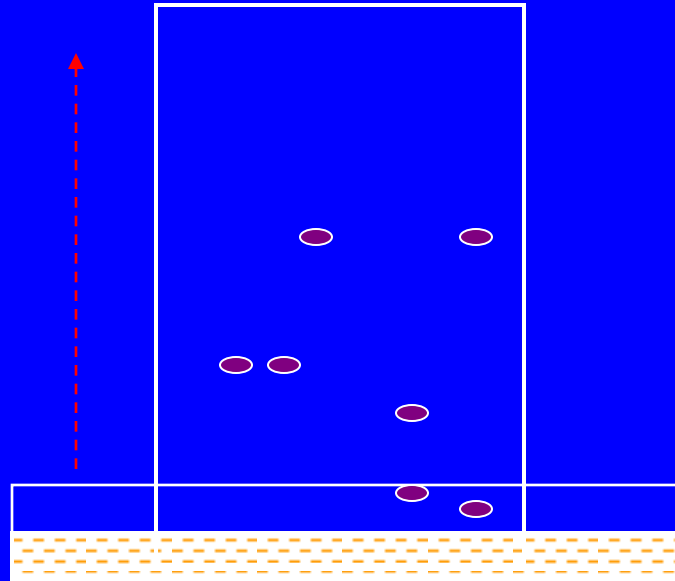
Nanášení vzorku

- Pipety
- Kapiláry

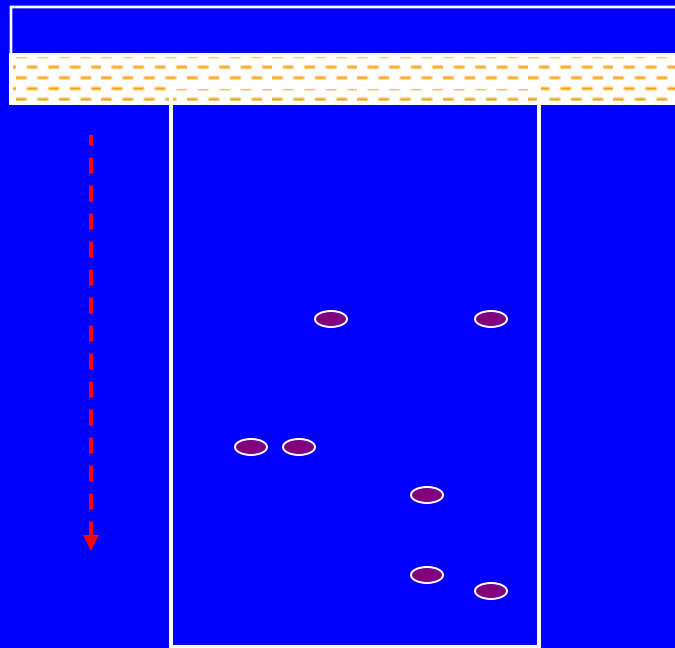
Provedení

- Vzestupné
- Sestupné
- Kruhové
- Dvojrozměrné

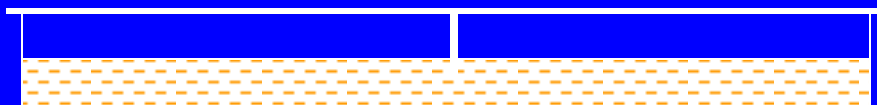
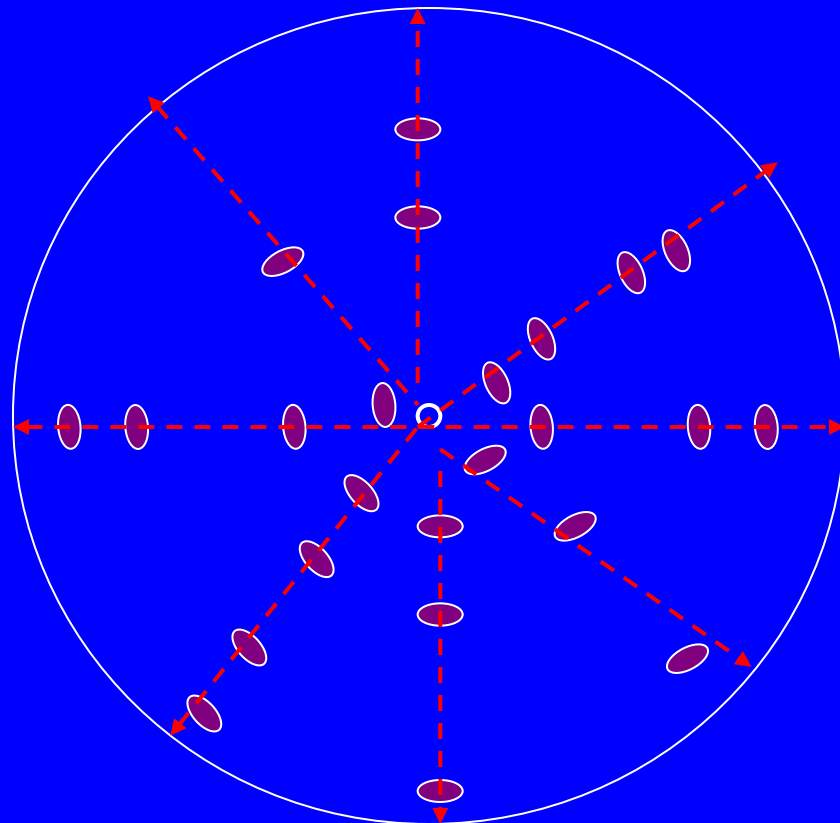
Vzestupné

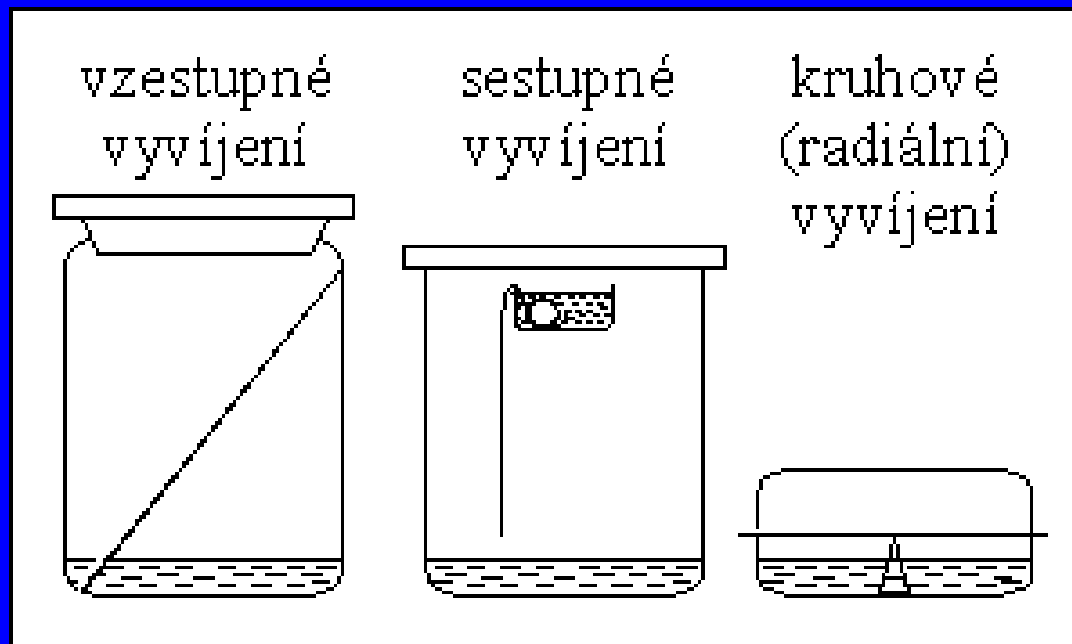
Sestupné

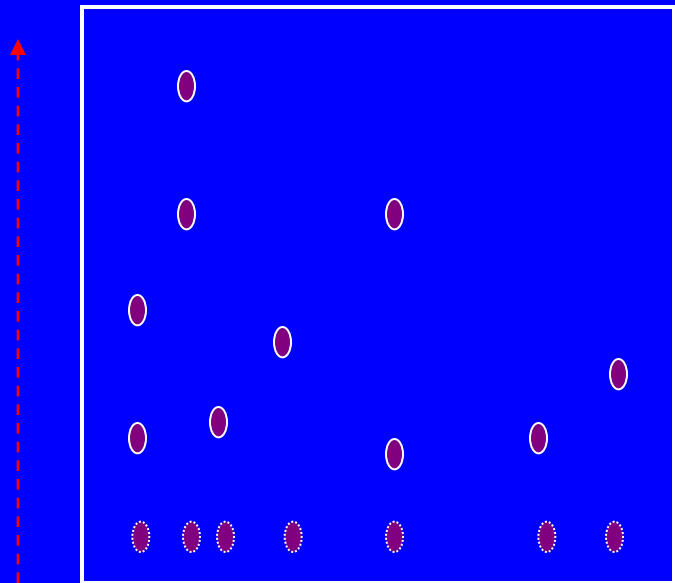
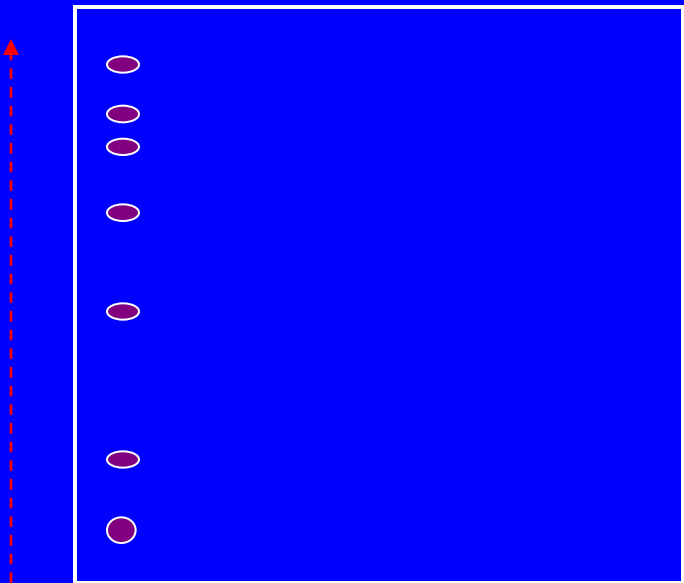
Kruhové

Vyvíjení

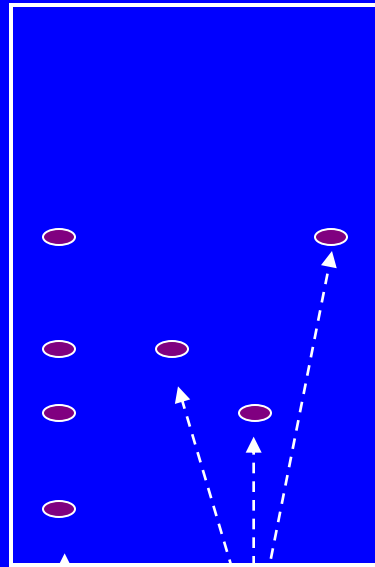
Dvojrozměrné

Provedení

- Analytické
- Preparativní

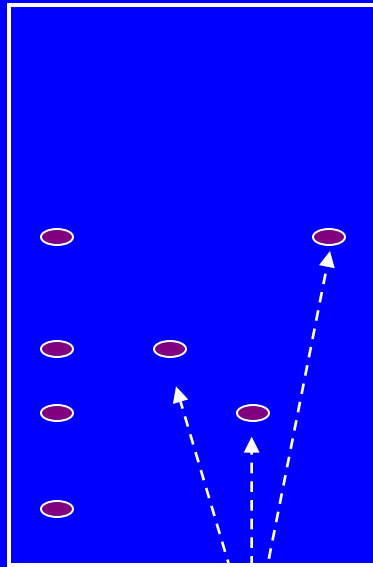
Analýza kvalitativní

standards vzorky

$$R_f = \frac{\textit{střed skvrny}}{\textit{čelo rozpouštědla}}$$

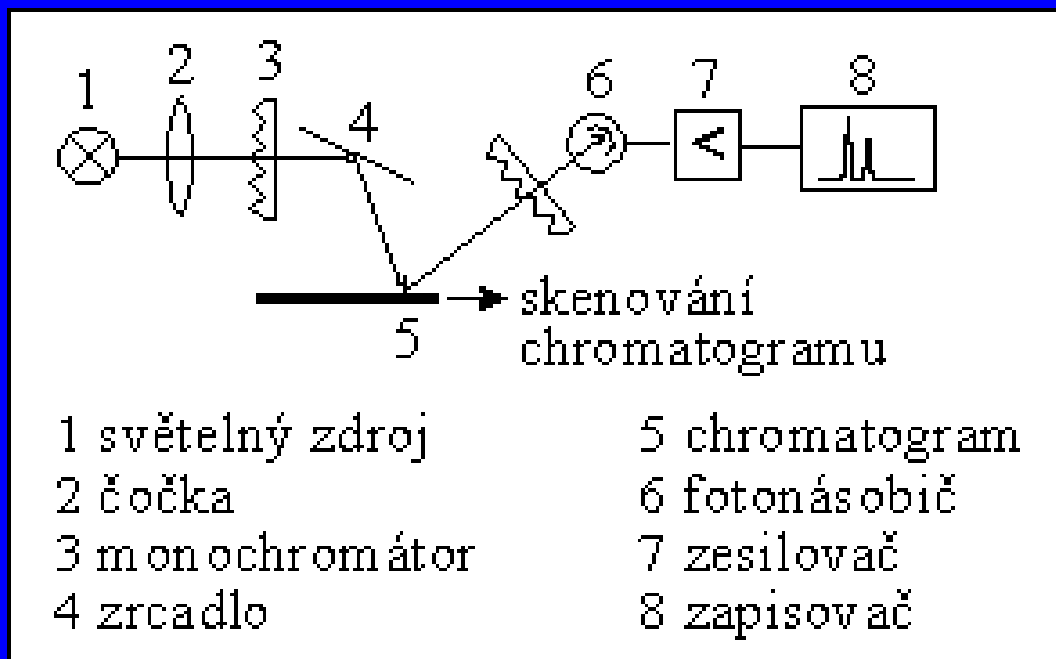
Analýza kvantitativní

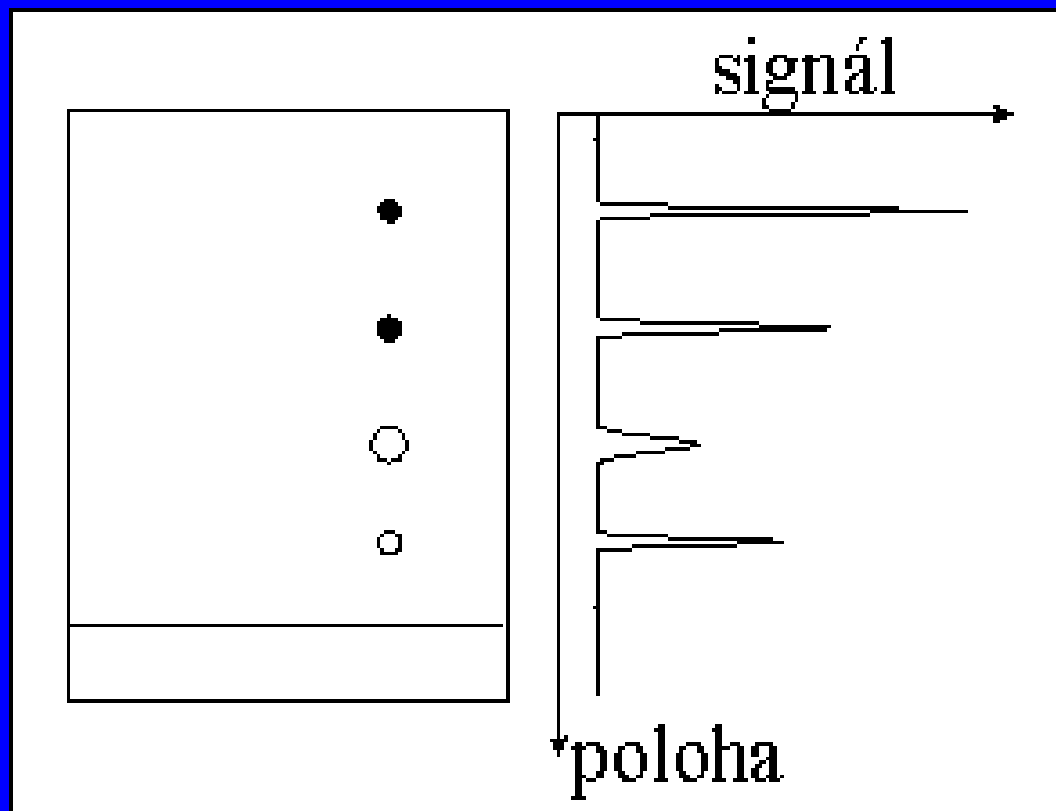
**Plocha
skvrn**

- Planimetrie
- Densitometrie

Denzitometrie

Denzitometrie

Preparace

- PC – vystřížení a eluce skvrny
- TLC – vyškrábání a eluce skvrny
– odsání a eluce skvrny

Chromatografie

Chromatografie

- Cvet – separace chlorofylů na CaCO_3 1901
termín „Chromatografie“ 1906

Kapalinová chromatografie rozdělení

- Nízkotlaká (atmosferický tlak) – LPC
- Střednětlaká (4 Mpa) – FPLC
- Vysokotlaká (40 Mpa) – HPLC

Kapalinová chromatografie využití

- LPC – preparativní
- FPLC – semipreparativní a analytická
- HPLC – analytická

Kapalinová chromatografie

doba trvání

- LPC – hodiny
- FPLC – desítky minut
- HPLC – minuty

Zařízení pro LPC

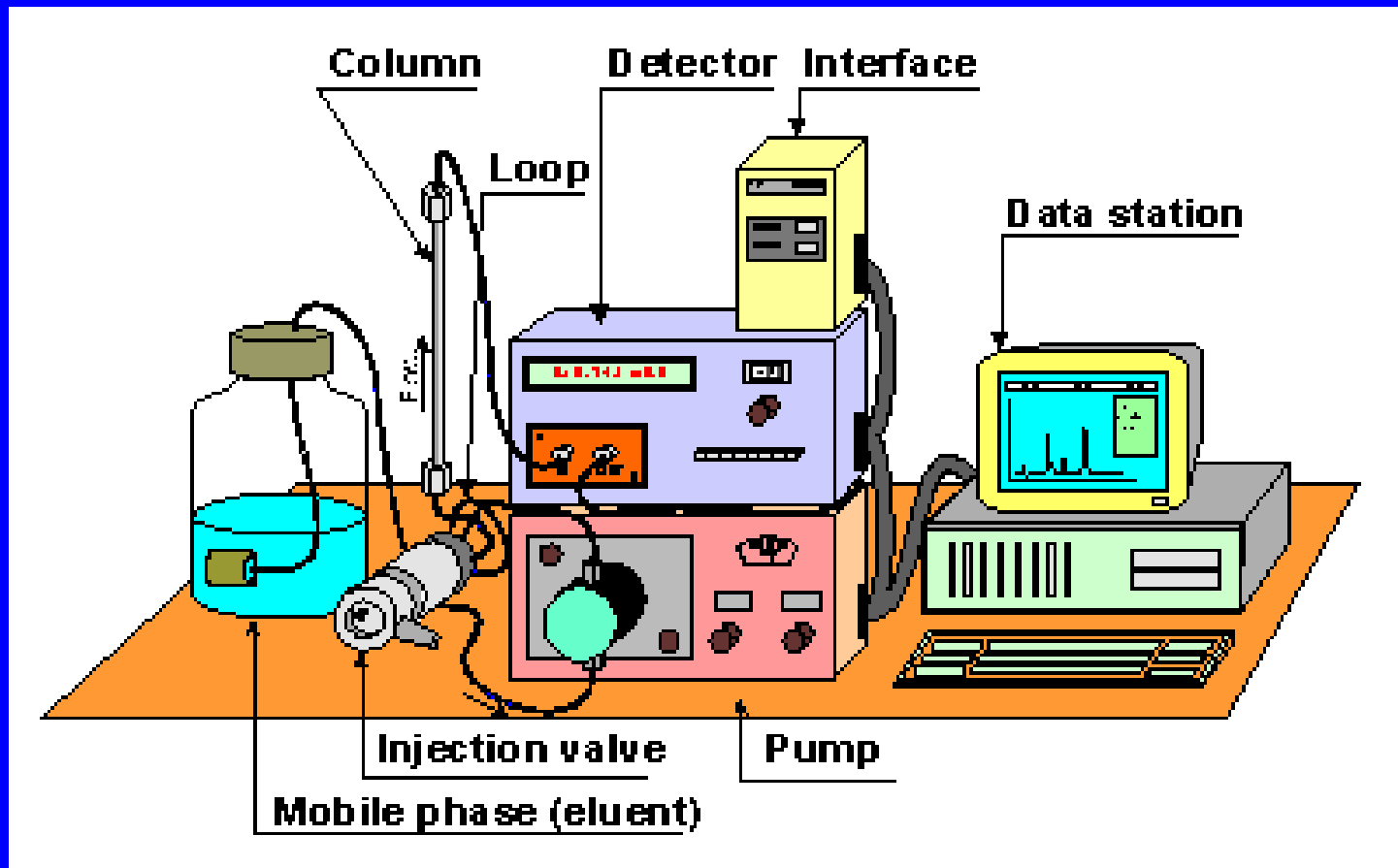

Instrumentace pro LPC

- Pumpa – peristaltická nebo gravitace
- Gradient – mísič gradientu
- Dávkování – přímo pumpou na kolonu
- Kolony – skleněné
- Detekce – spektrofotometrická 254, 280 nm
- Vyhodnocování – zapisovač
- Sběrač frakcí – programovatelný

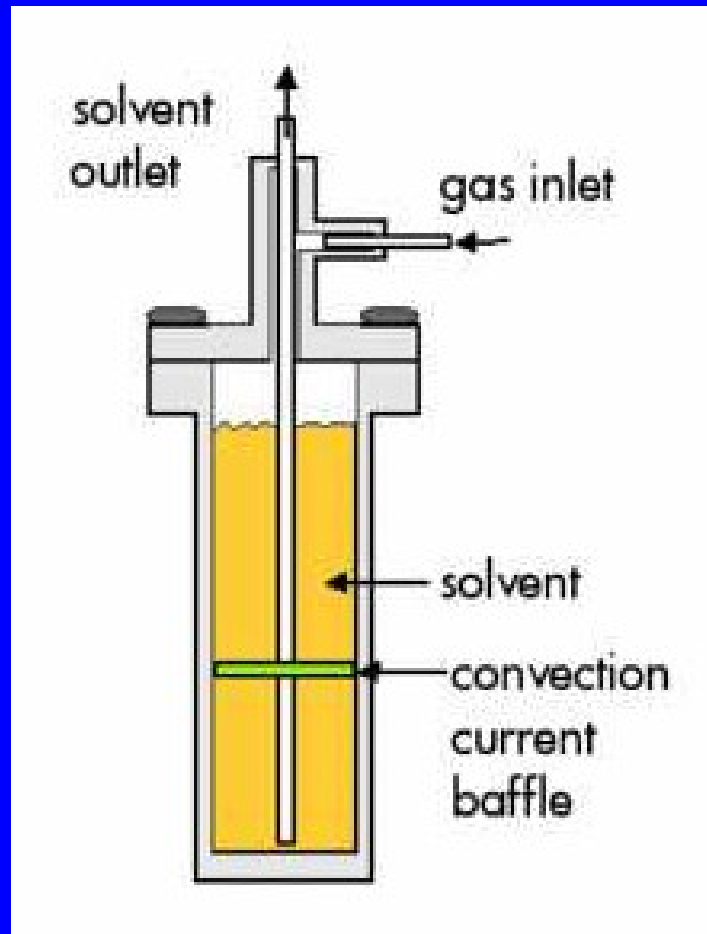
Instrumentace pro FPLC a HPLC

Zařízení pro HPLC

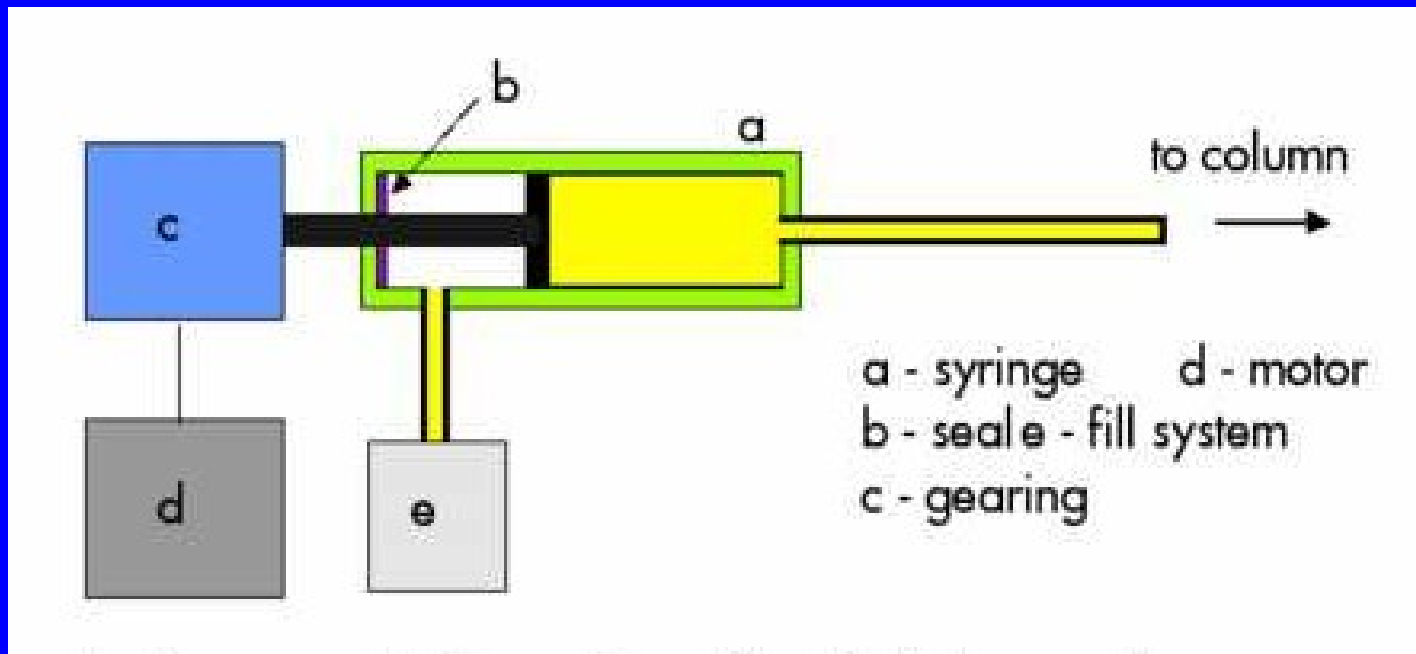

Pumpy

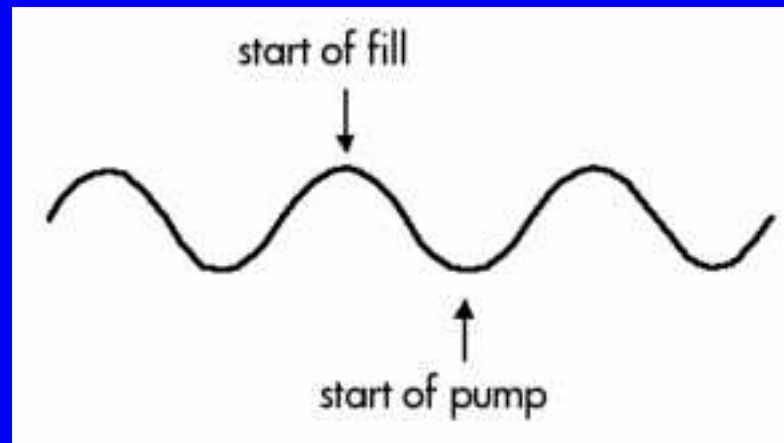
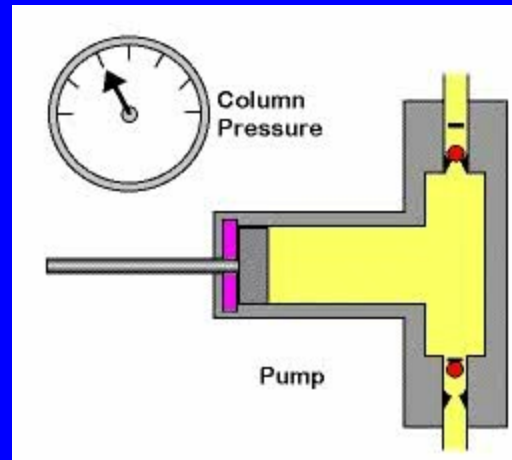
Tlaková pumpa

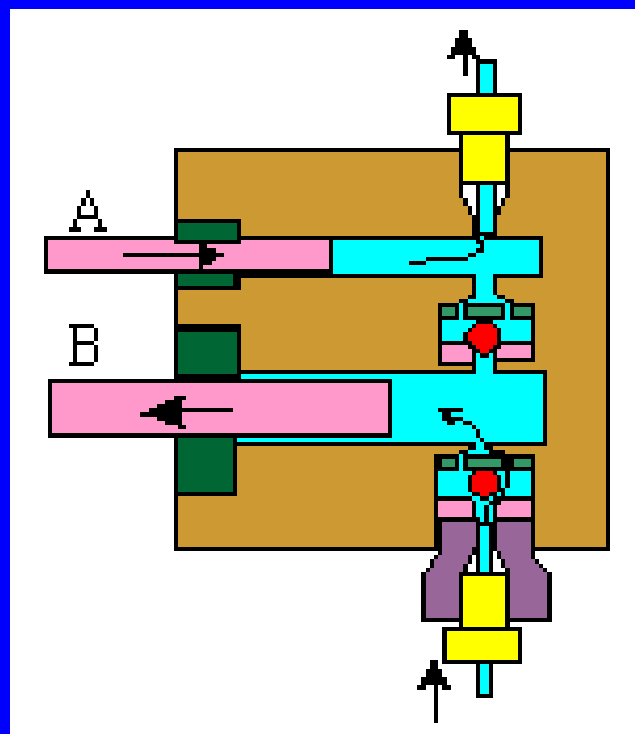
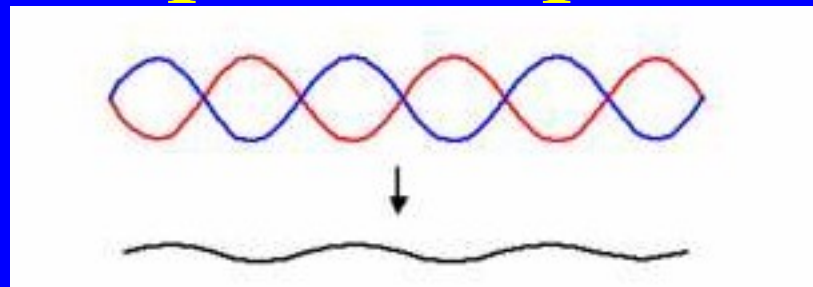
Lineární dávkovače

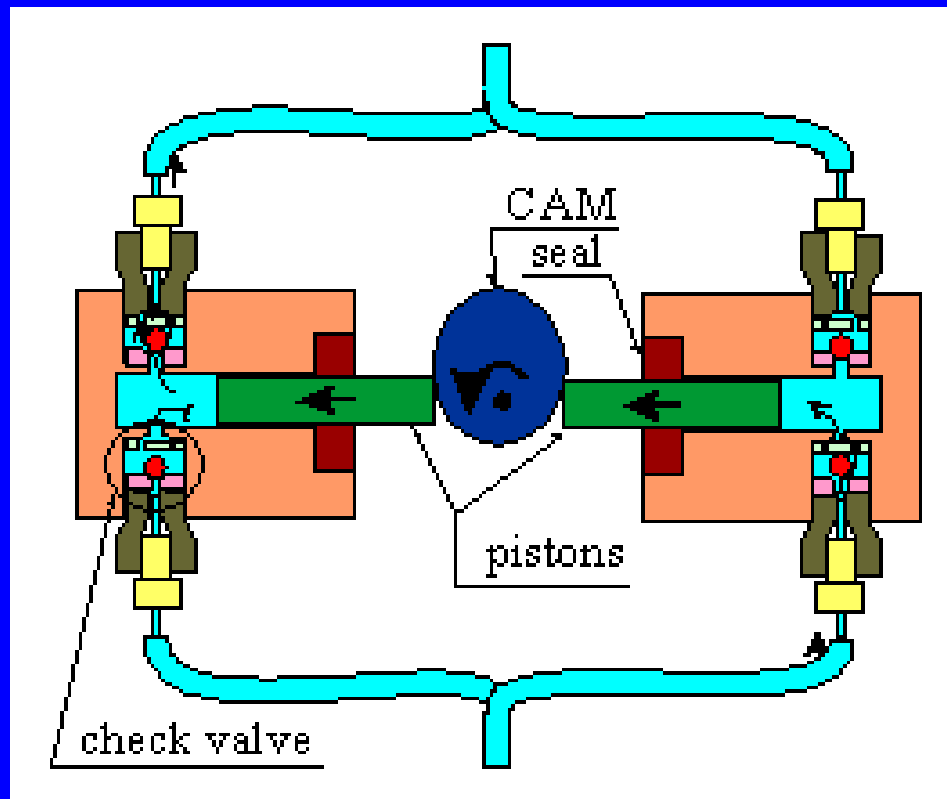
Pumpa jednopístová

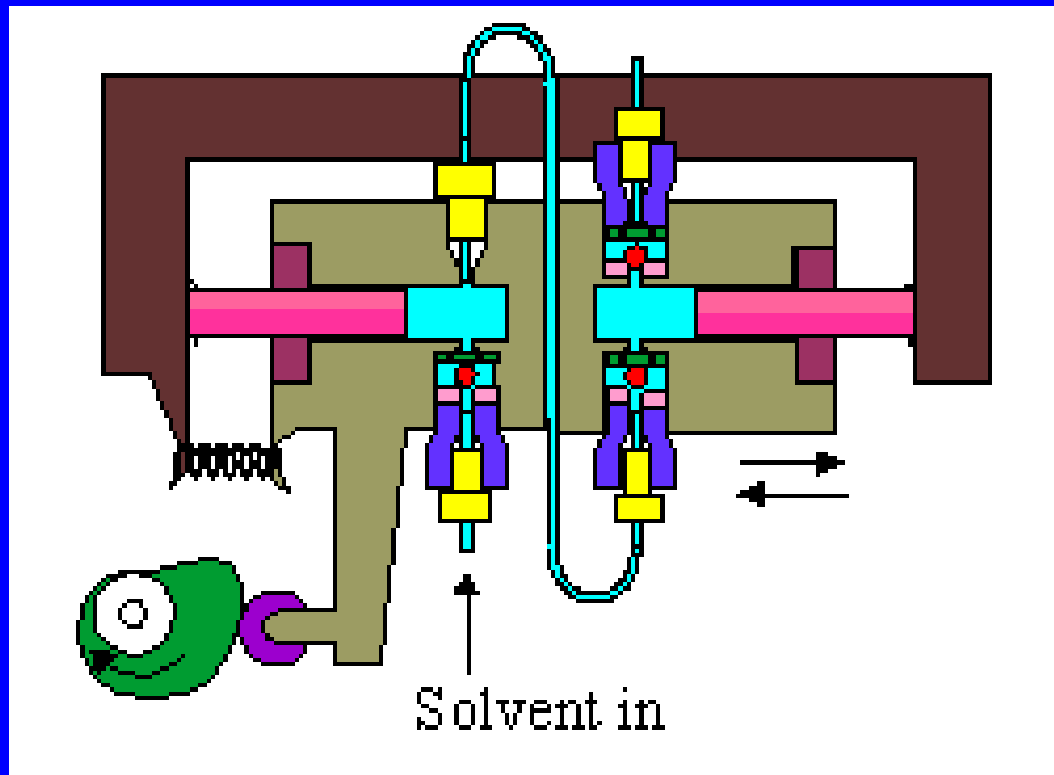
Pumpa dvoupístová

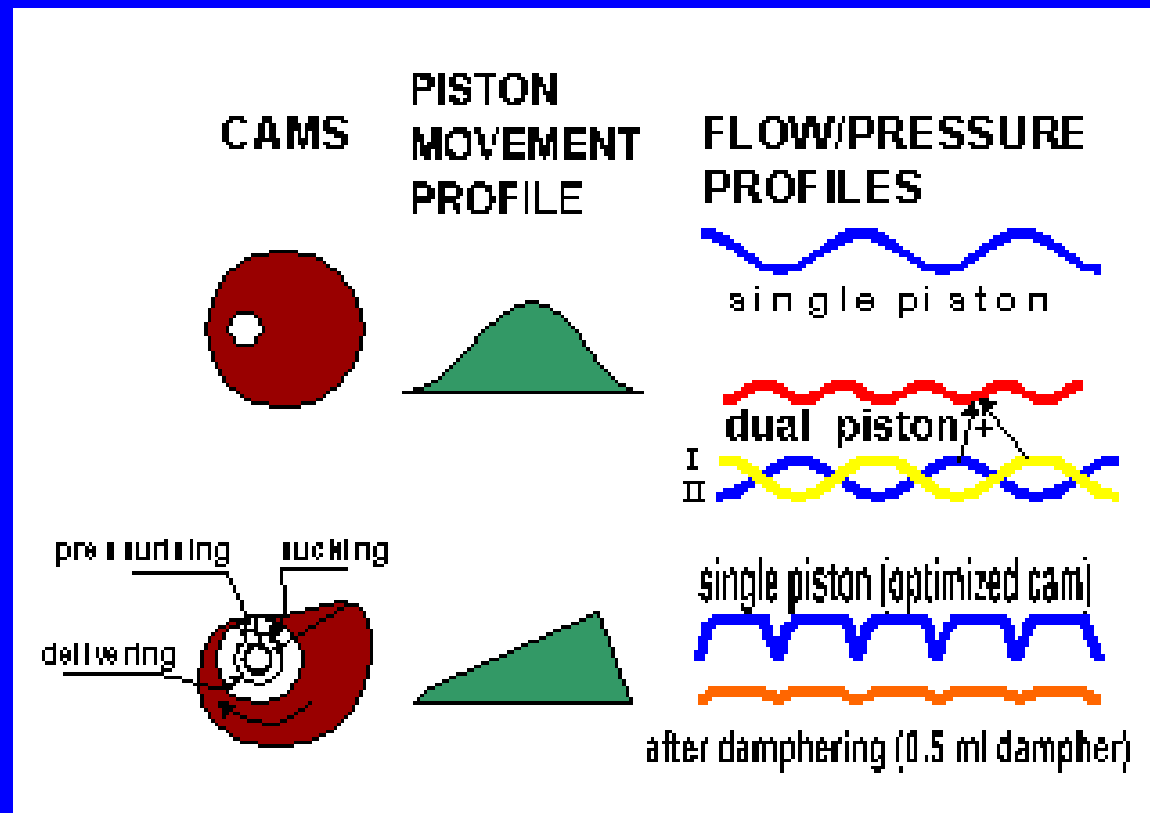
Pumpa dvoupístová

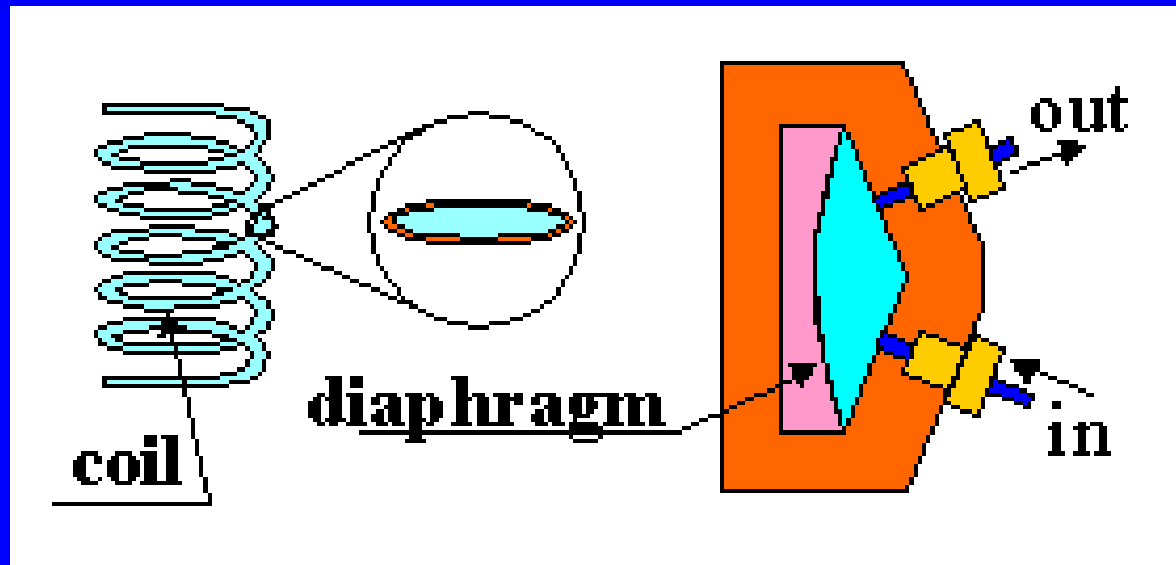
Pumpa dvoupístová

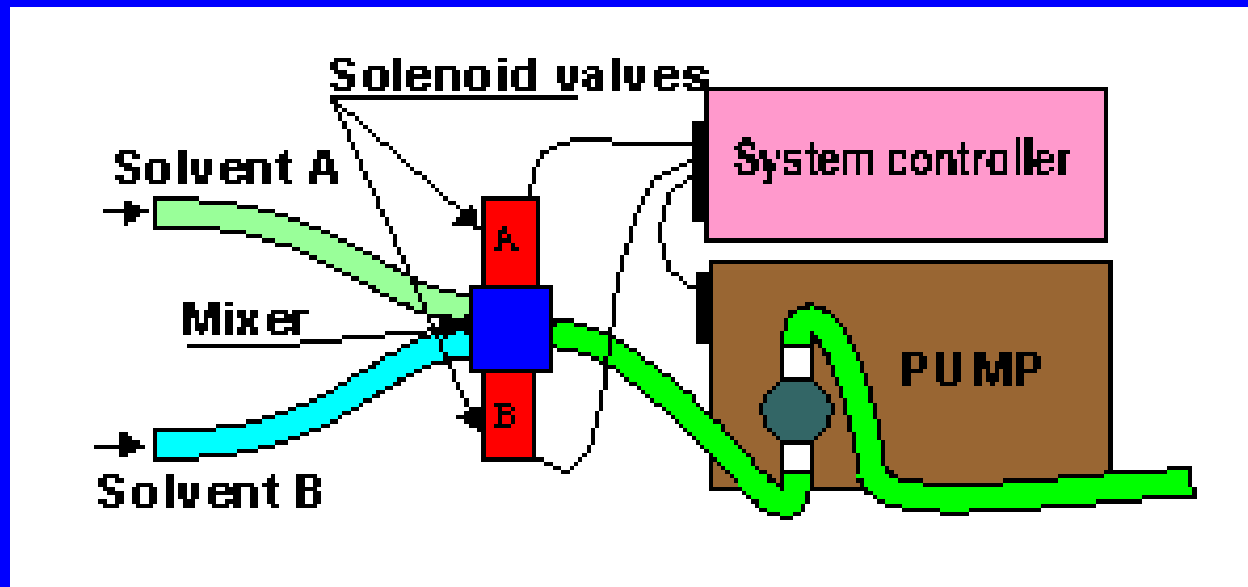
Tlumení pulsů

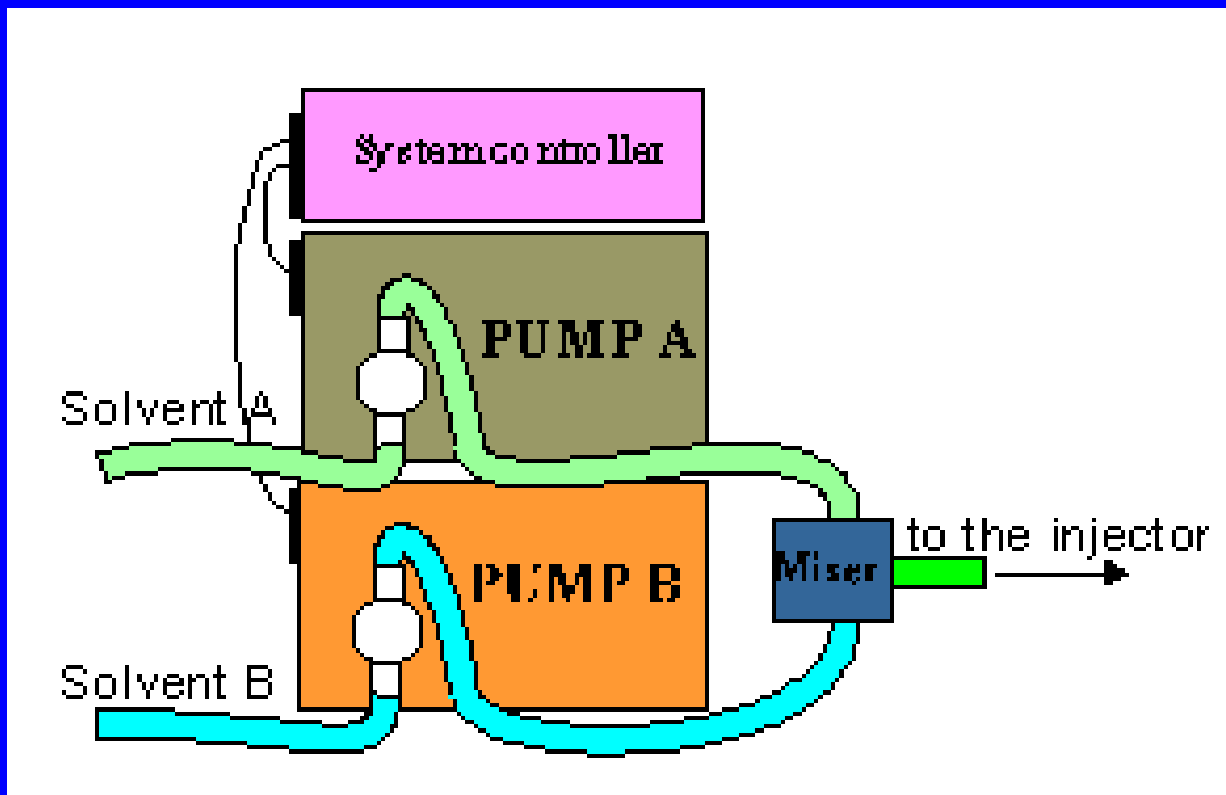
Tlumení pulsů

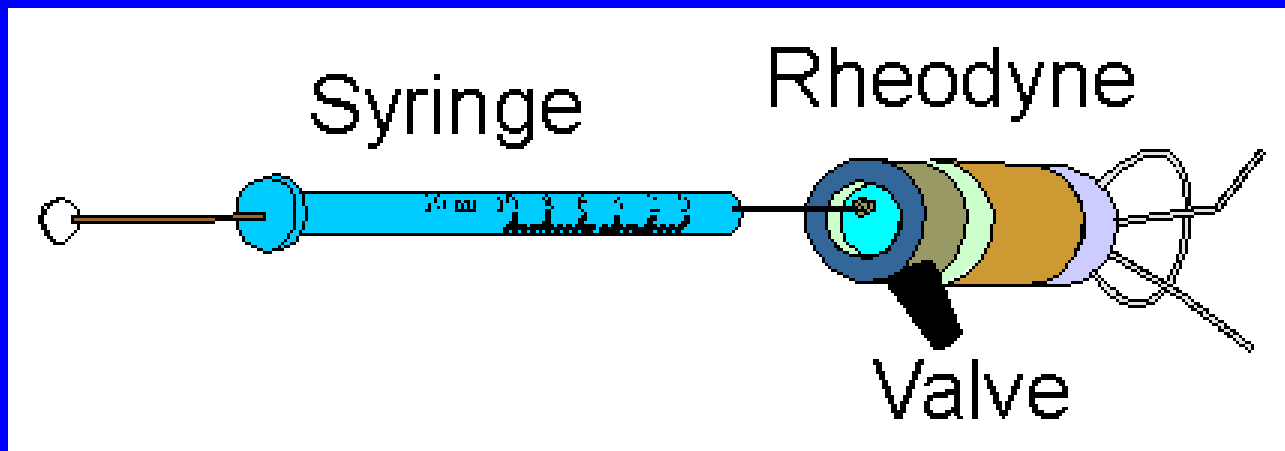
Gradient nízkotlaký

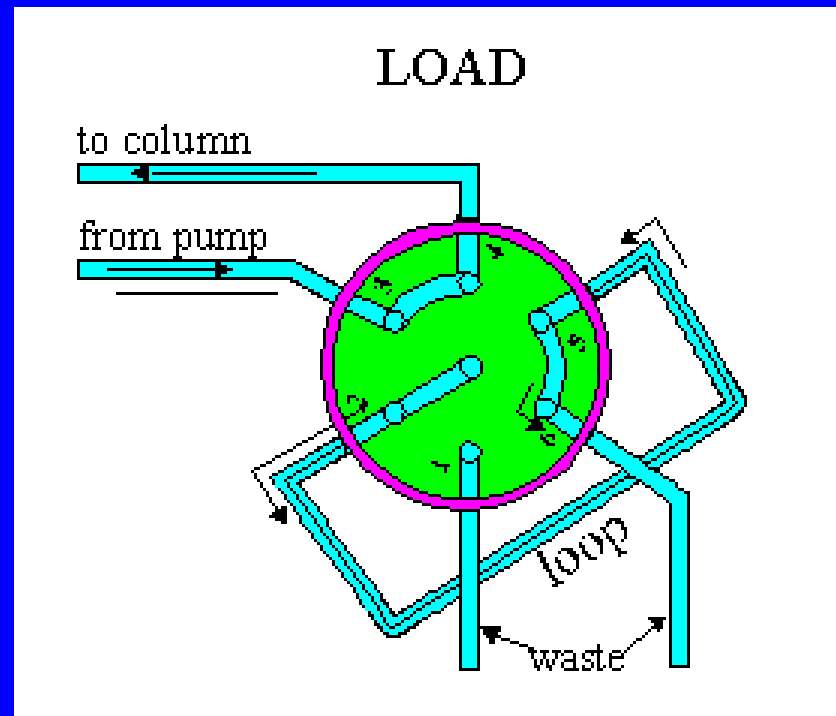
Gradient vysokotlaký

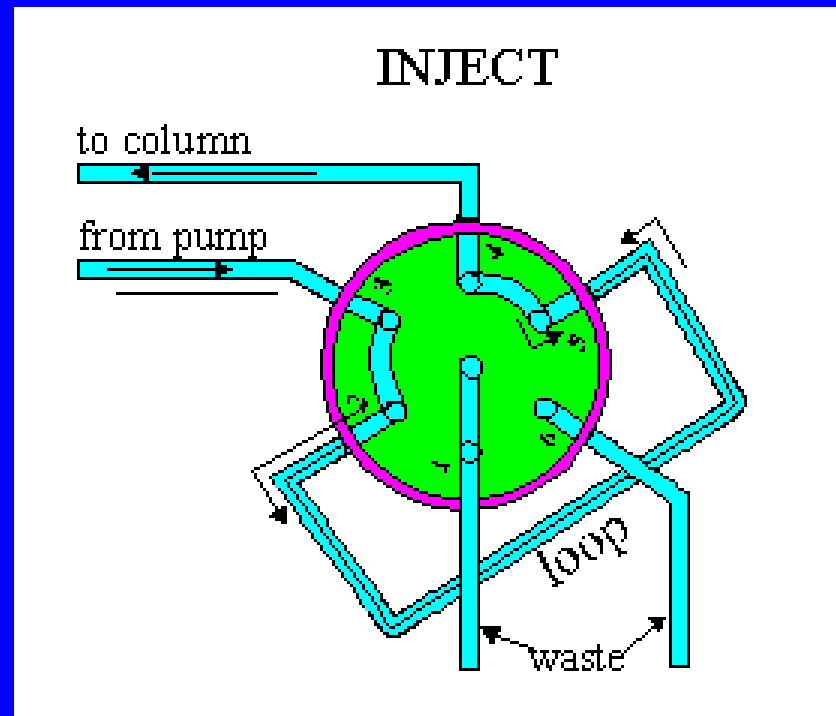
Dávkování – dávkovací ventil

Dávkovací ventil – „Load“

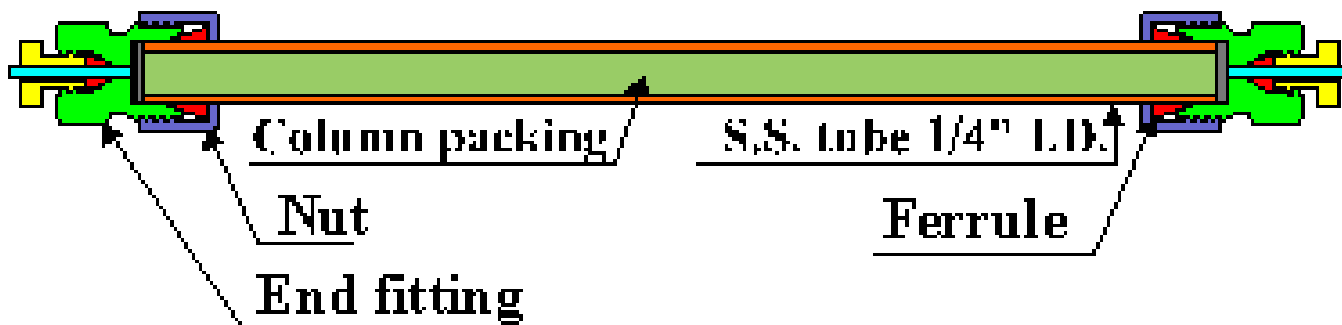

Dávkovací ventil – „Inject“

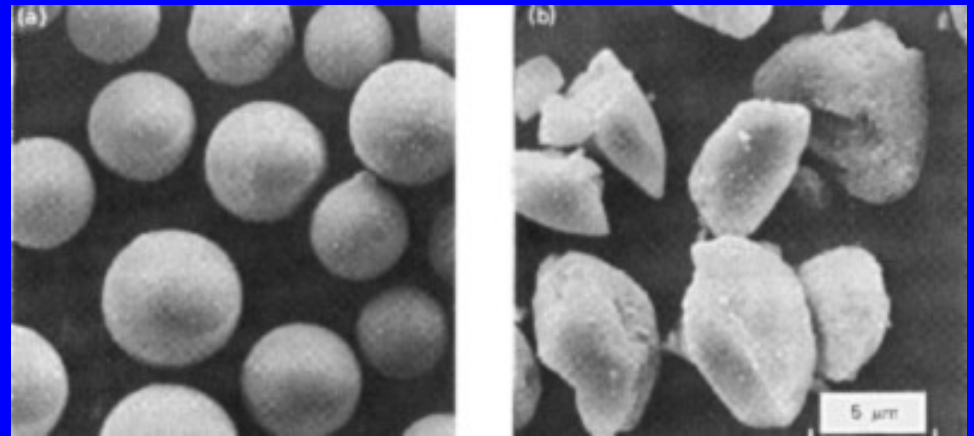
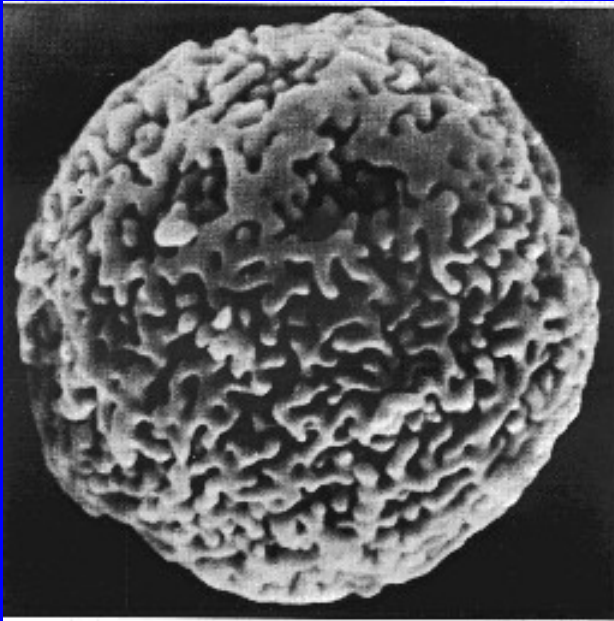

Kolona

Standart column hardware

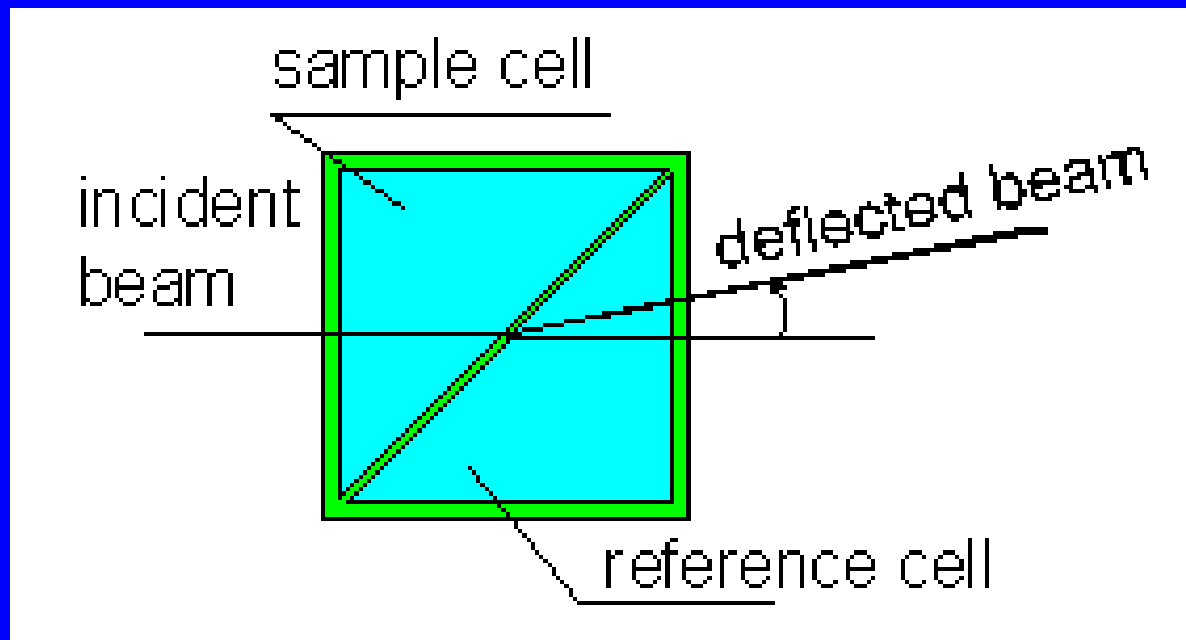

Částice sorbentu

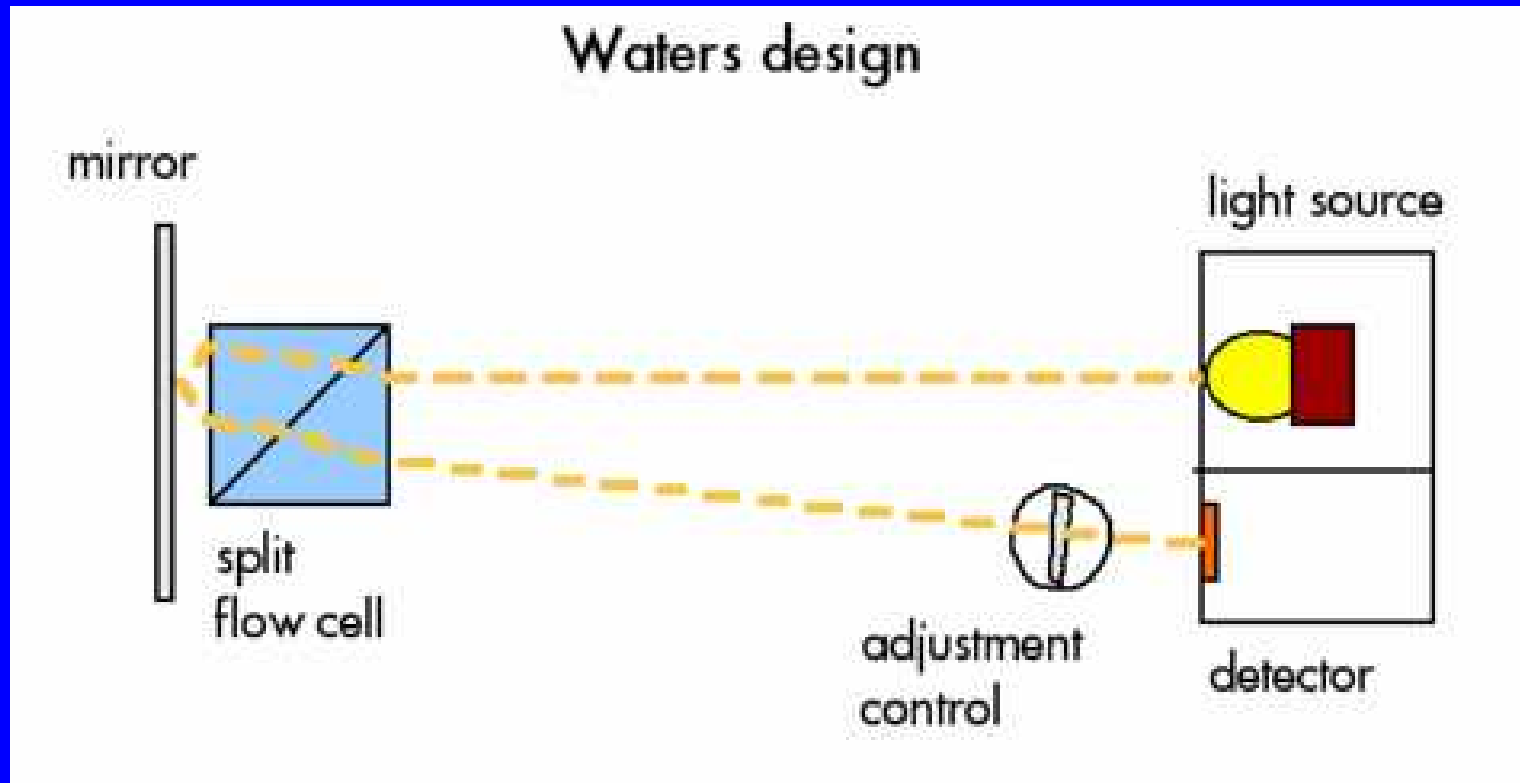

Detektory

Refraktometrický detektor

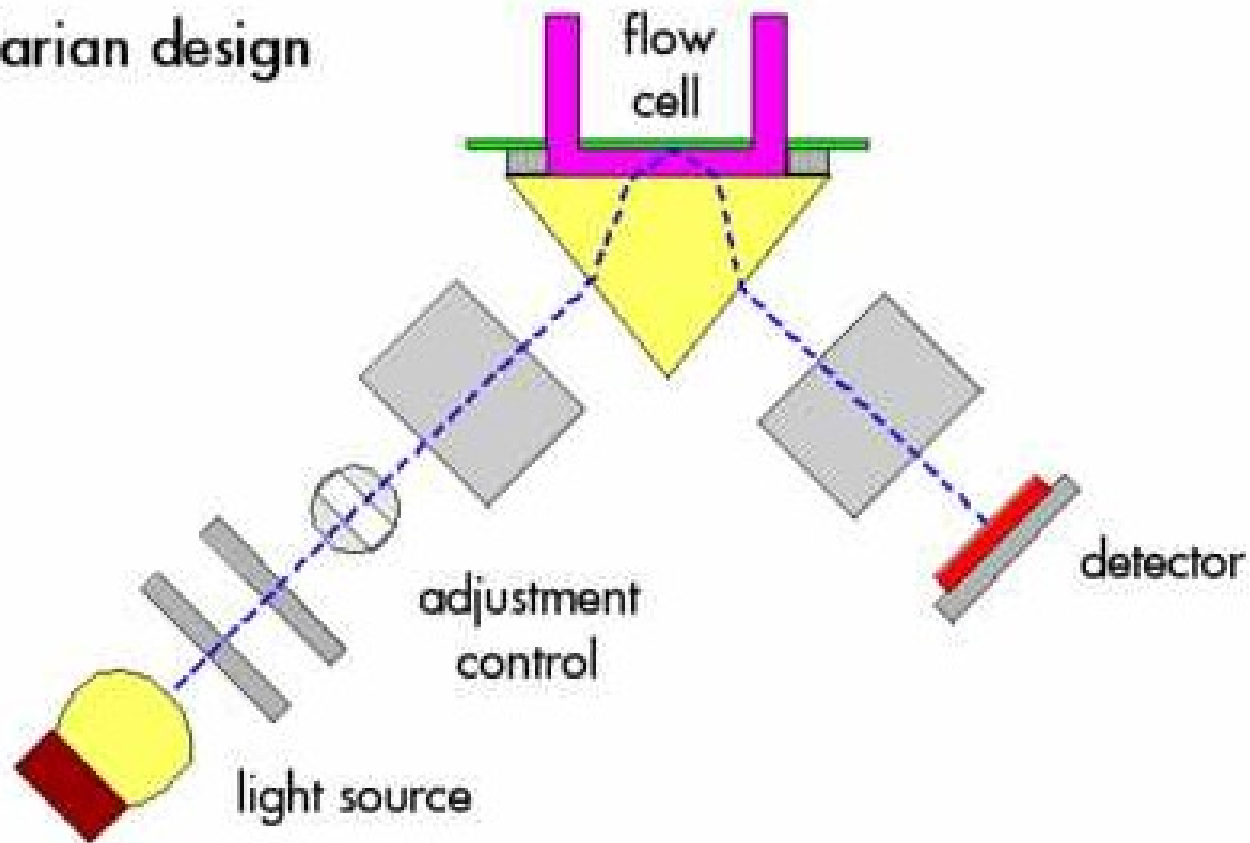

Refraktometrický detektor

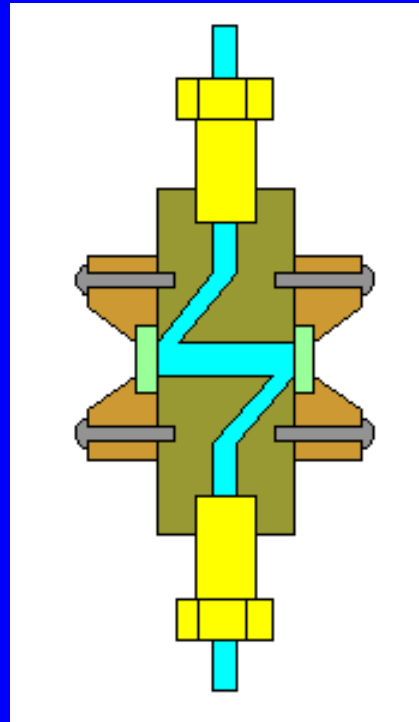
Refraktometrický detektor

Varian design

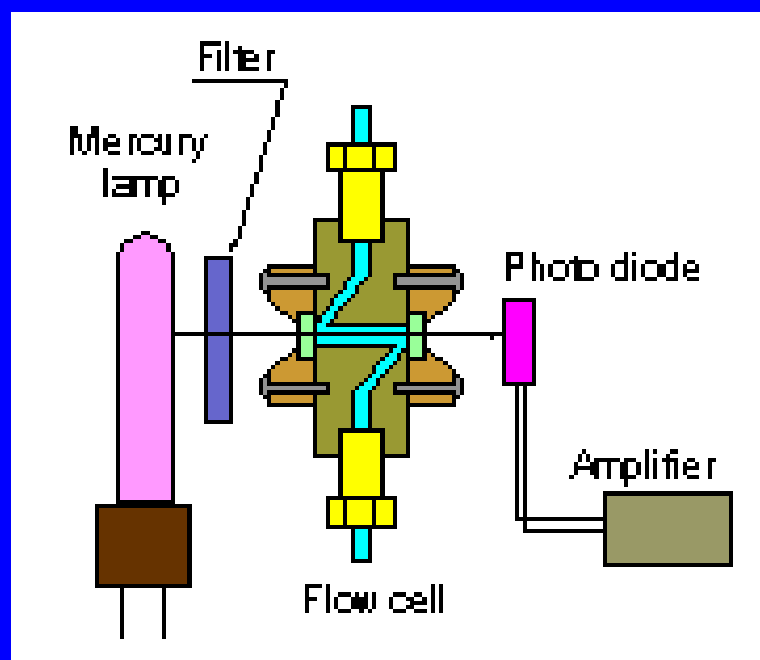

UV – VIS detektor

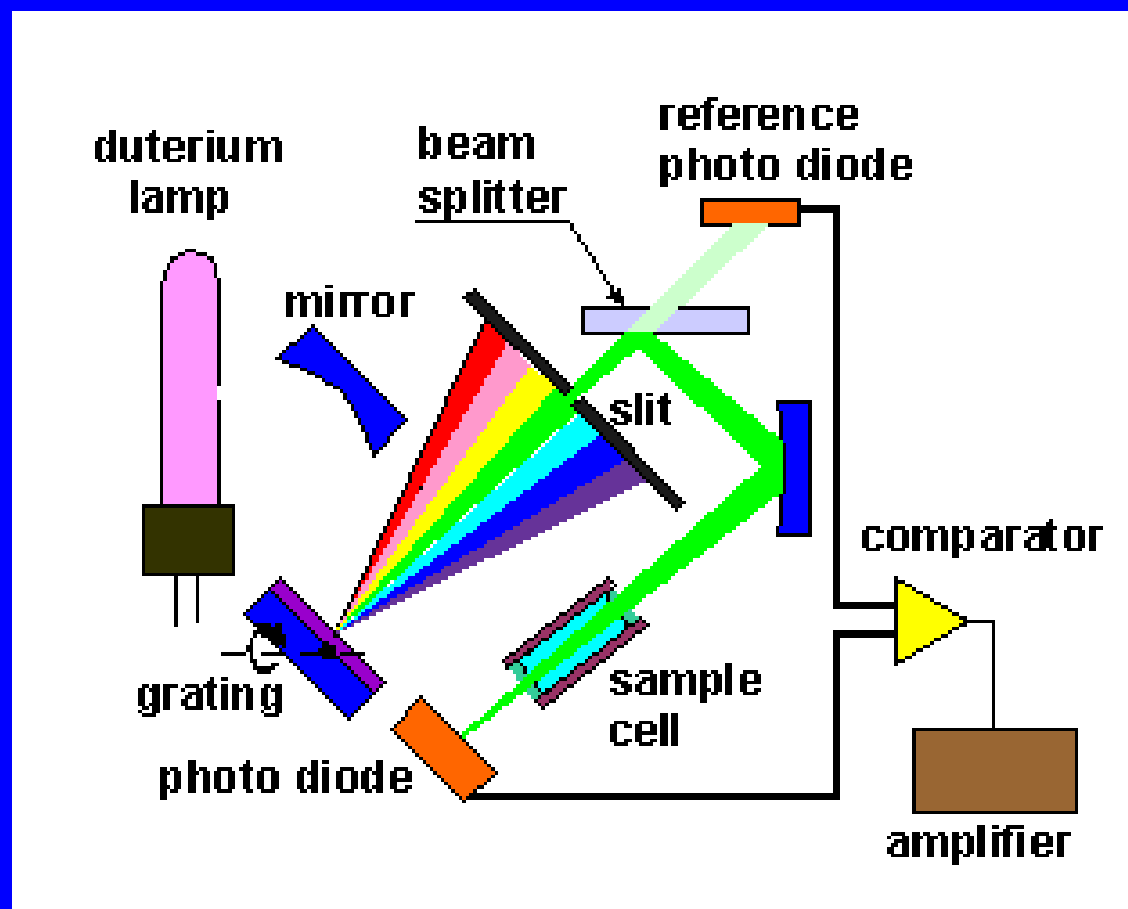
detekční cela

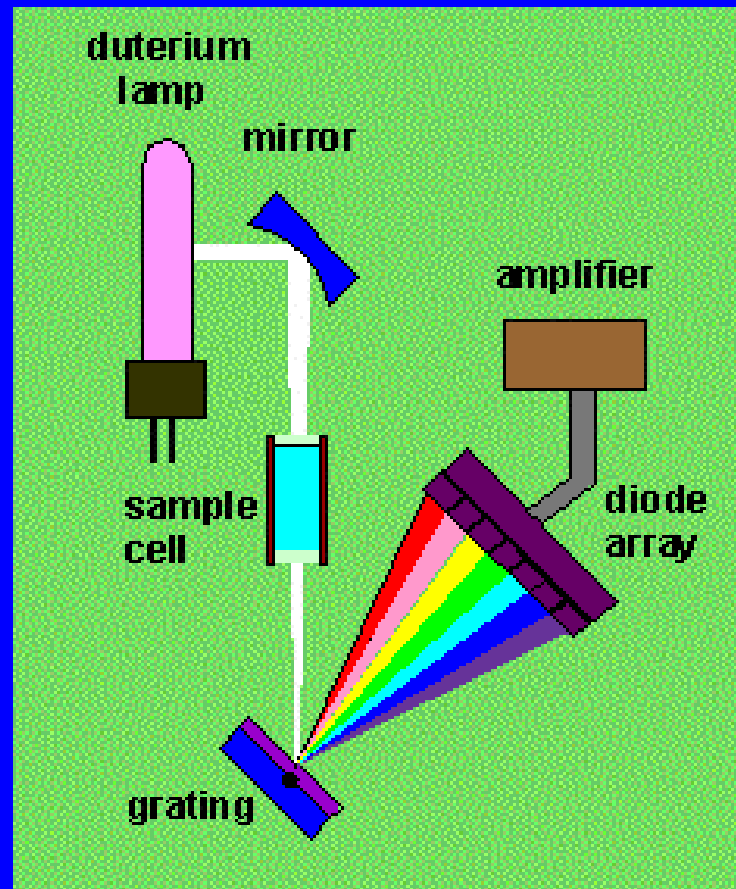
UV – VIS detektor s fixní vlnovou délkou

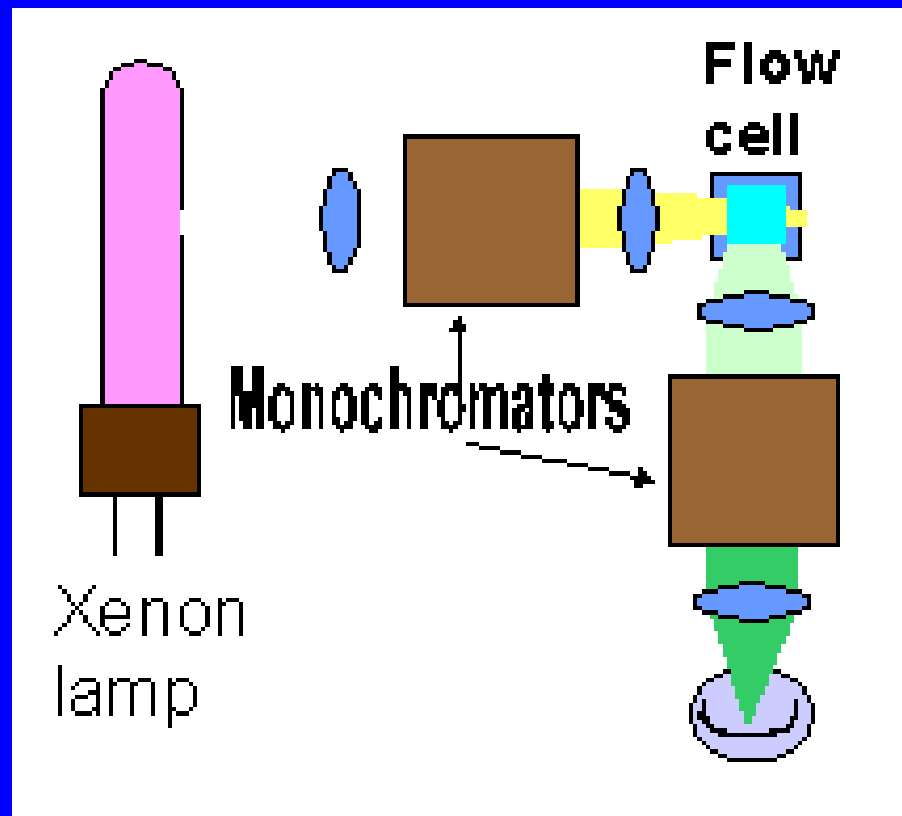
UV – VIS detektor s proměnlivou vlnovou délkou

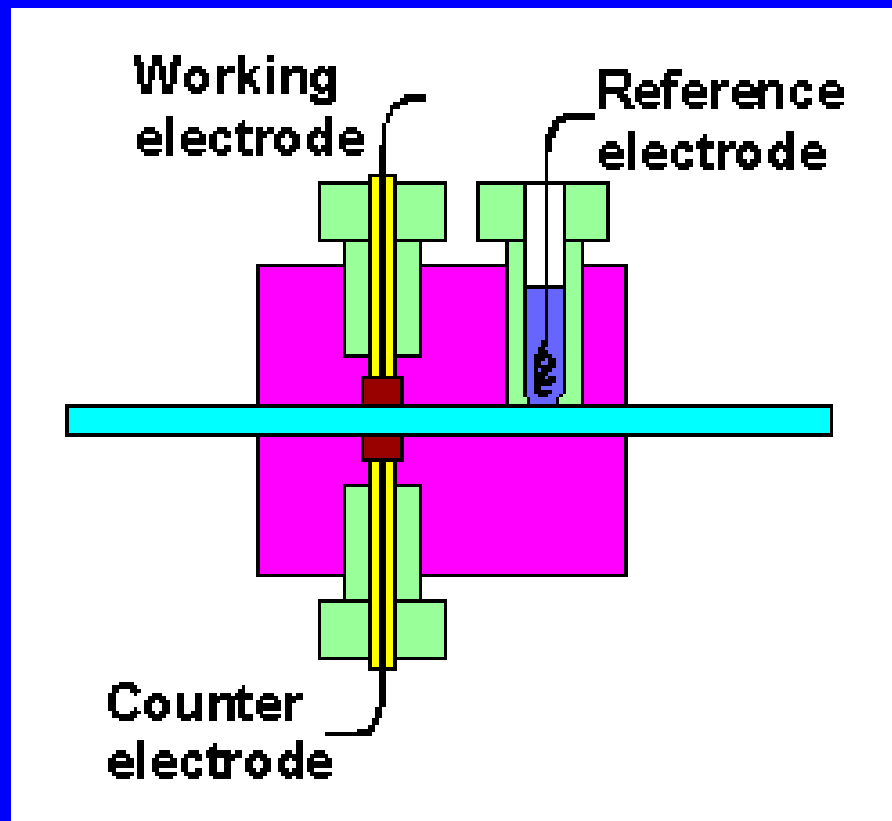
UV – VIS detektor s diodovým polem

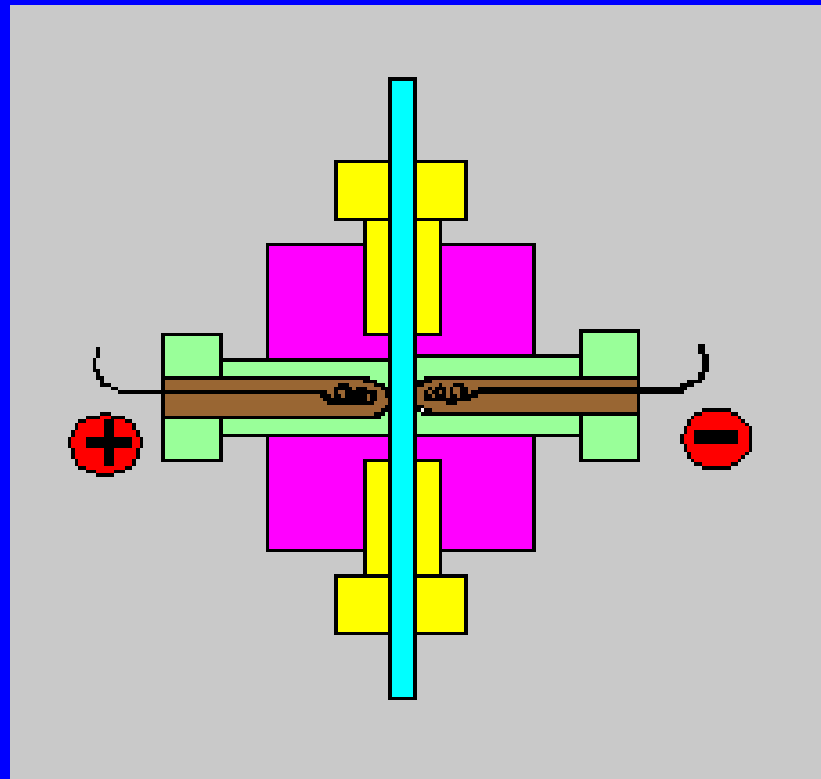
Fluorescenční detektor

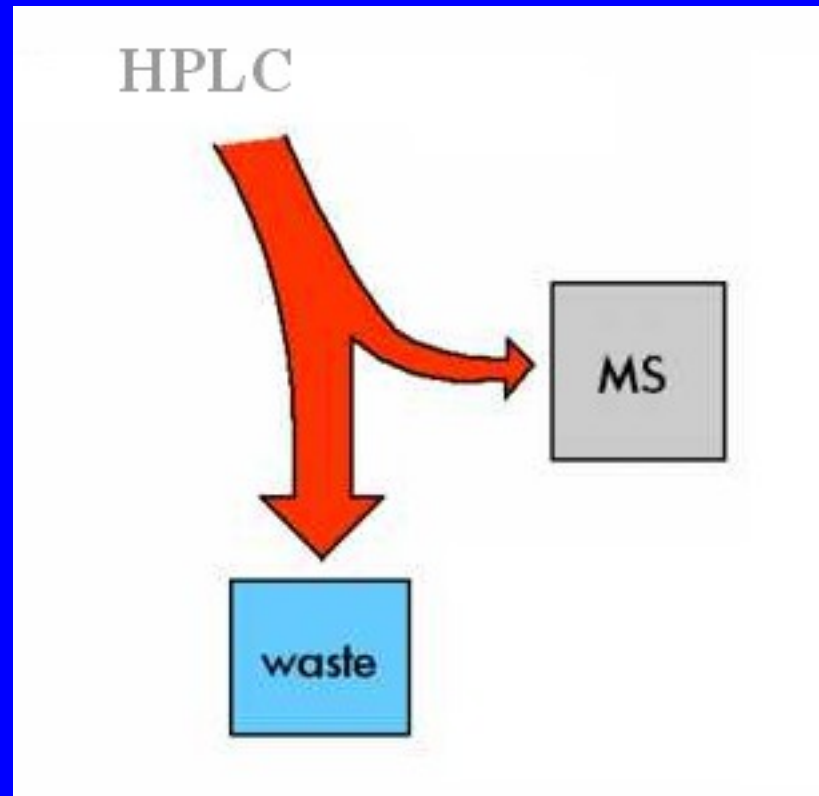
Elektrochemický detektor

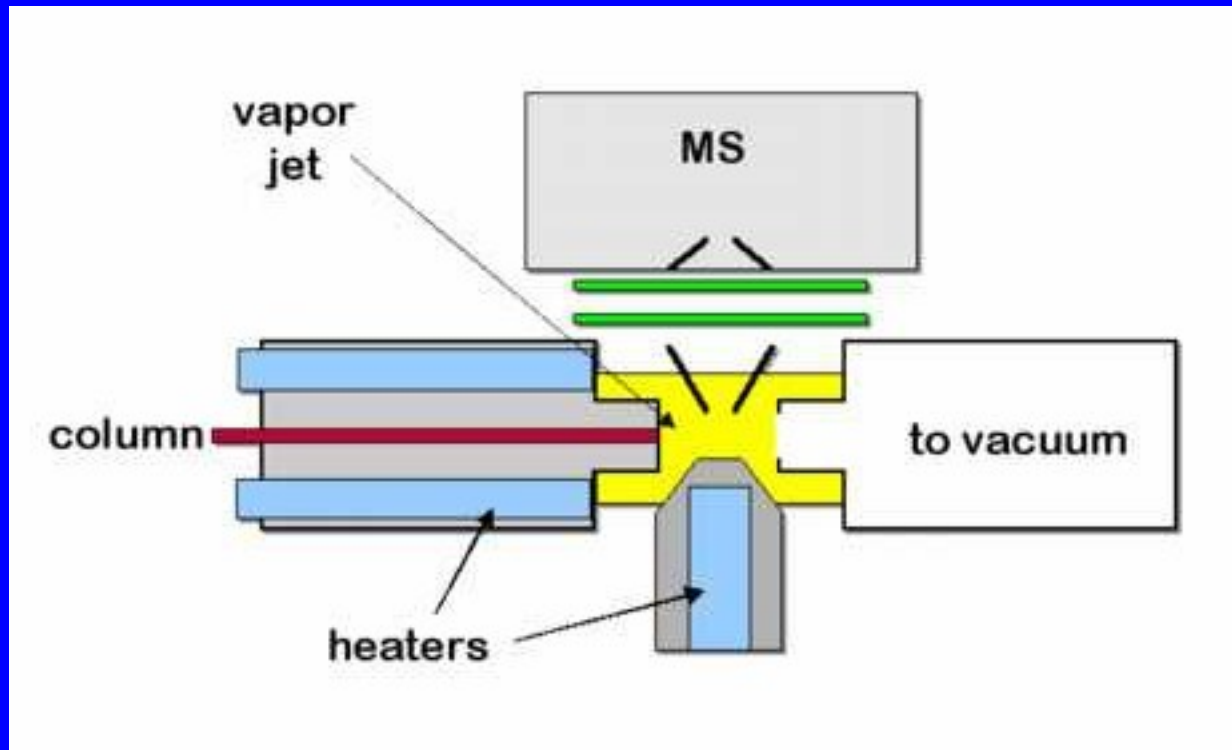
Konduktometrický detektor

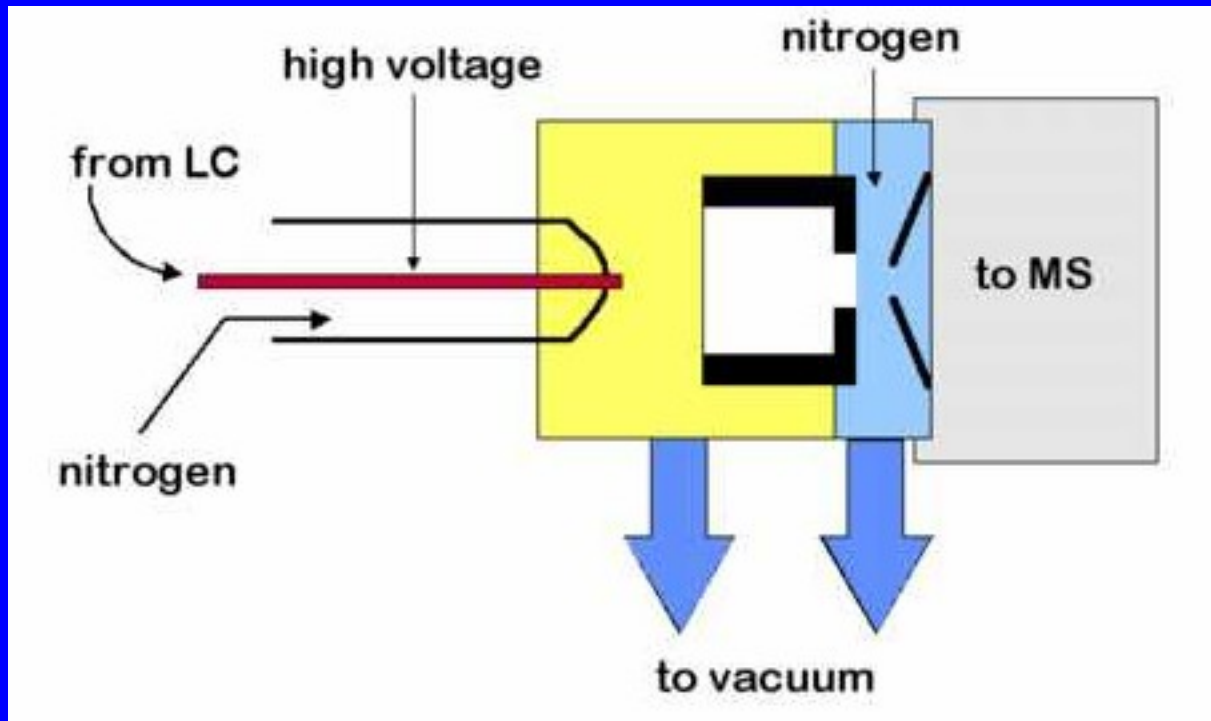
LC-MS

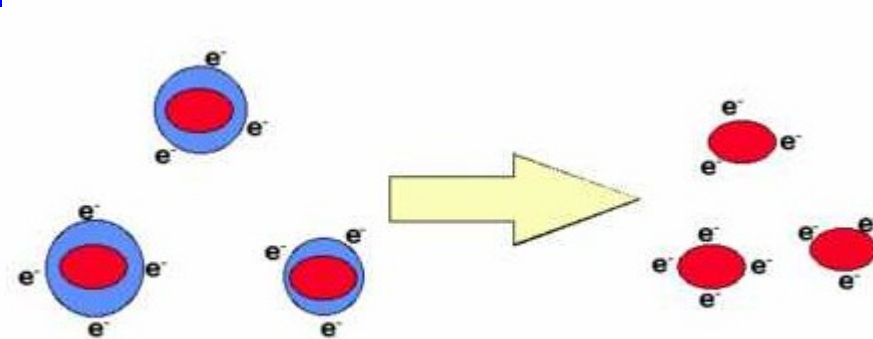
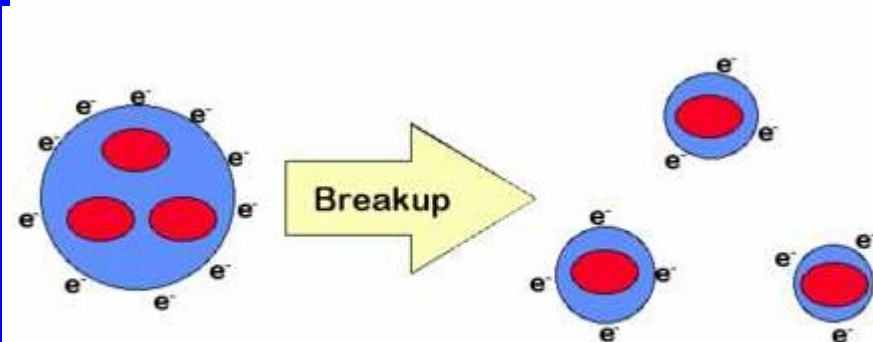
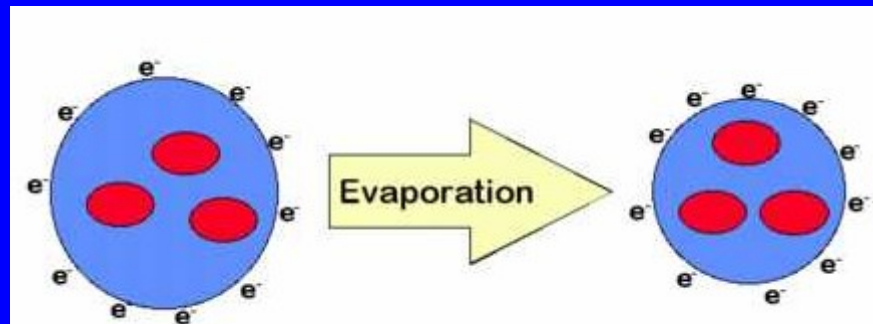
„Termospray“

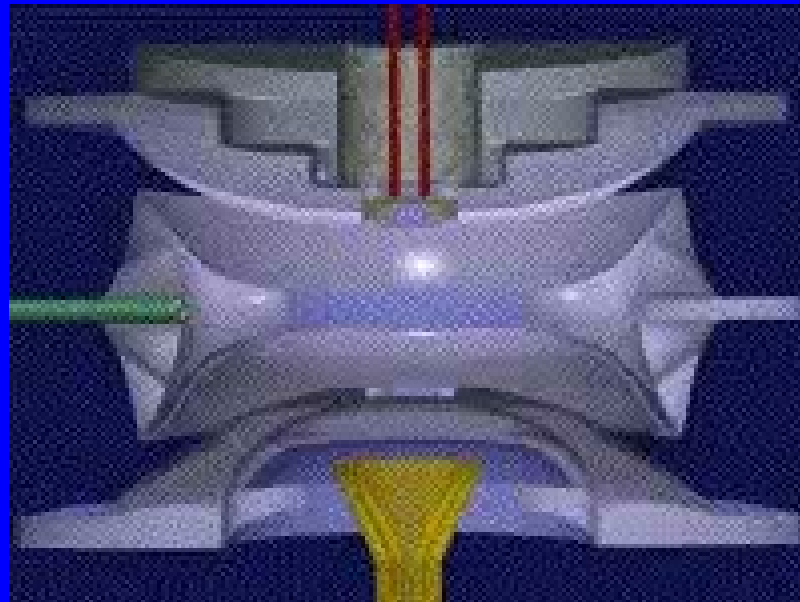
„Electrospray“

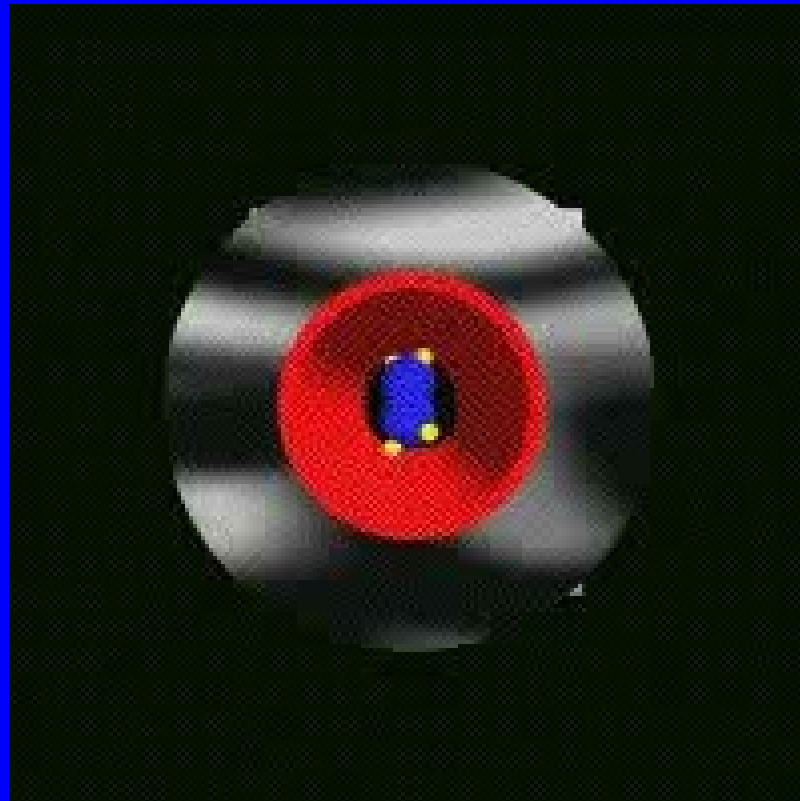
Ionizace

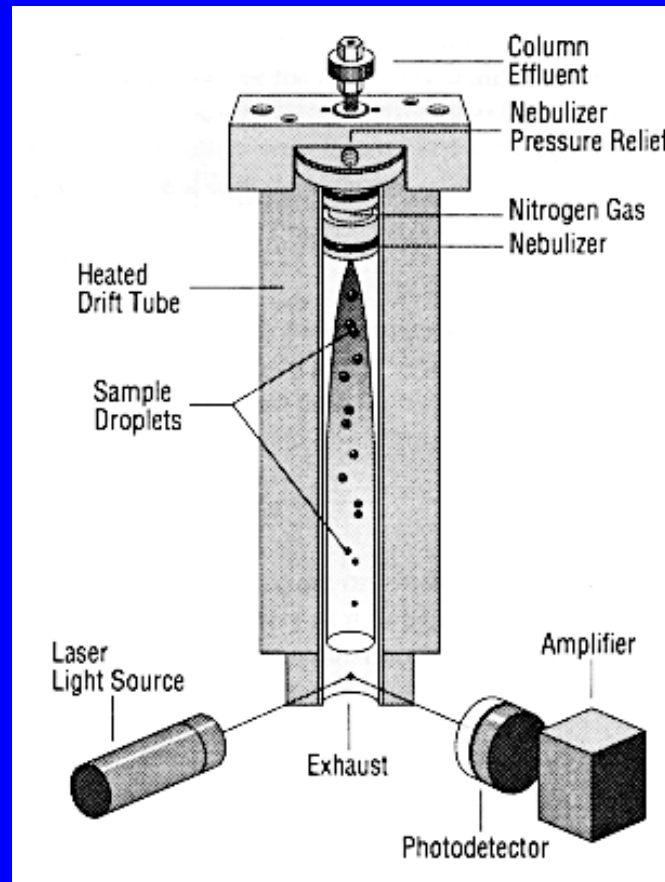
Ion Trap

Kvadrupol

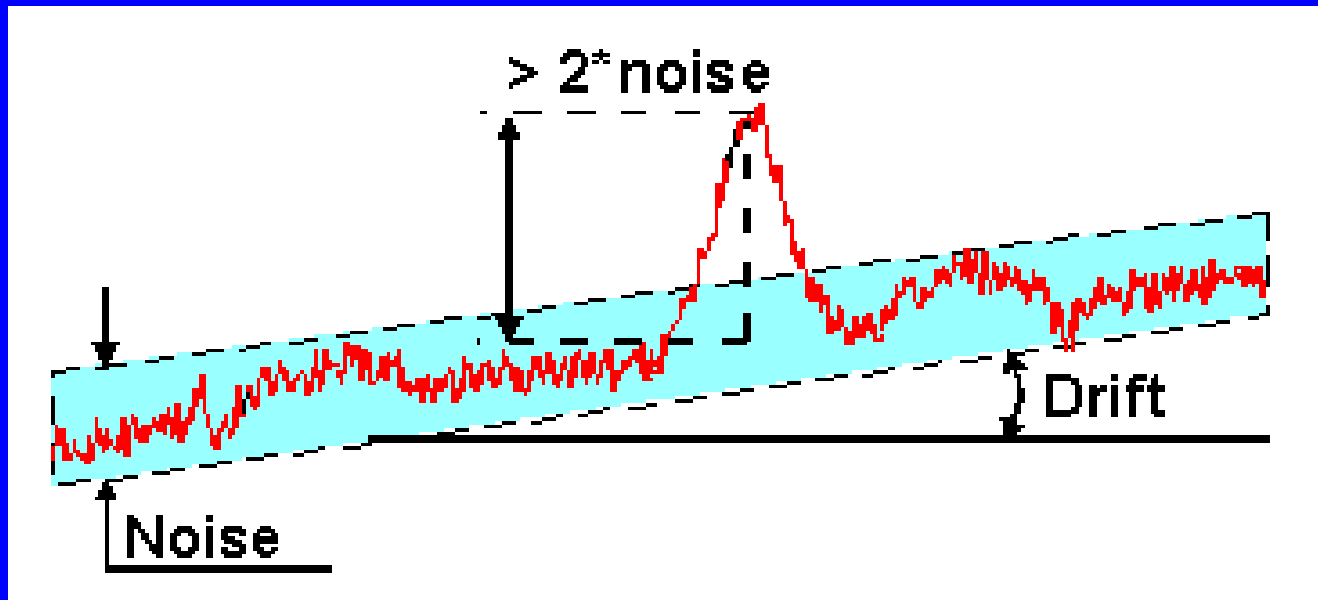
„Light scattering“ detektor

Derivatizace

- „pre-column“ - před vlastní analýzou
- „post-column“ – za kolonou po analýze

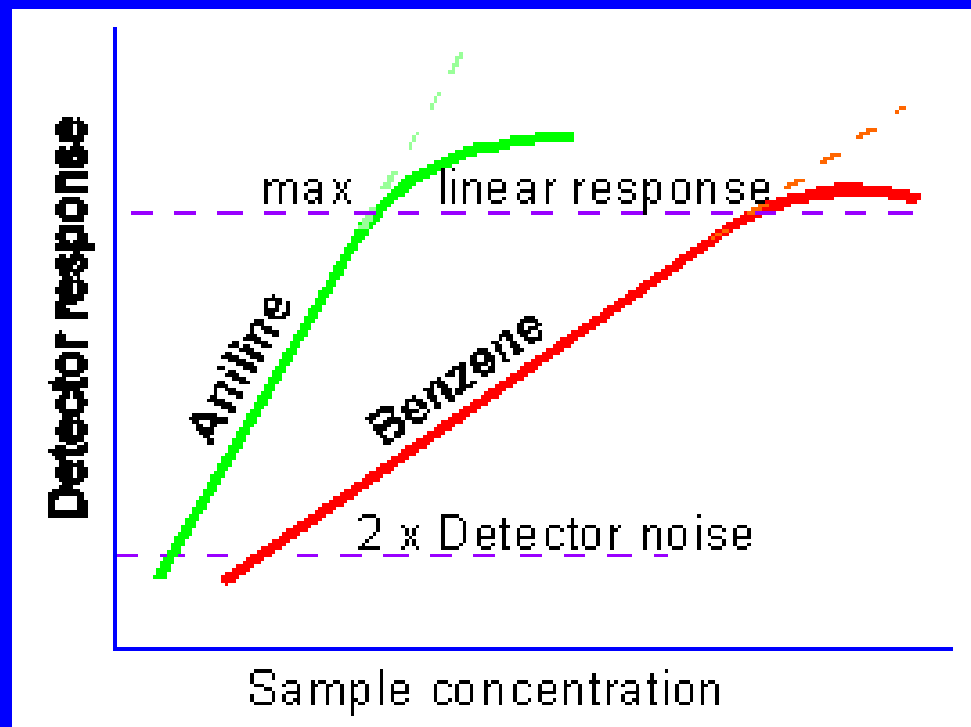
Šum a drift detektoru

Mez detekce $S/N > 2-3$

Mez stanovitelnosti $S/N > 10$

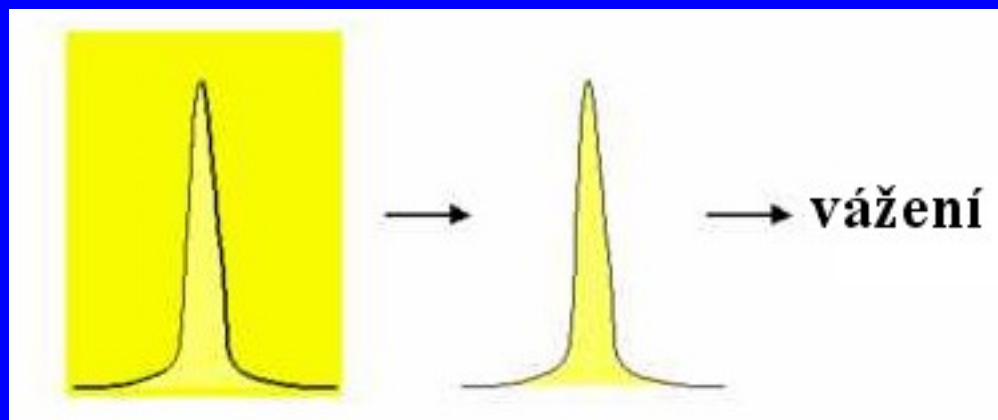
Lineární rozsah detektoru

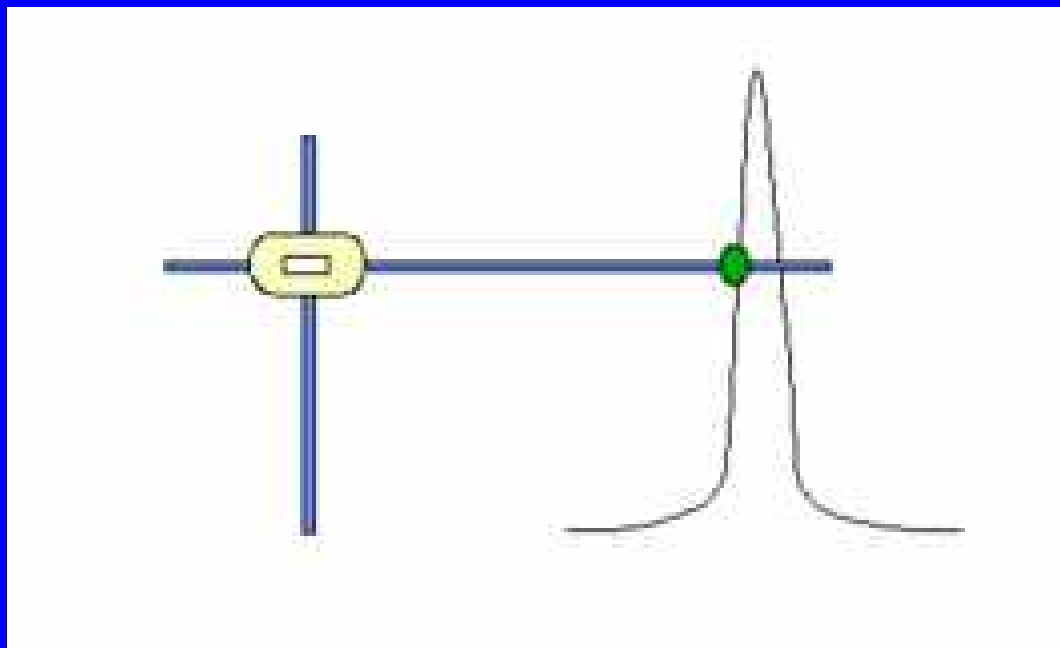
Vyhodnocení

- Zapisovače
- Integratory
- Integrační software + PC

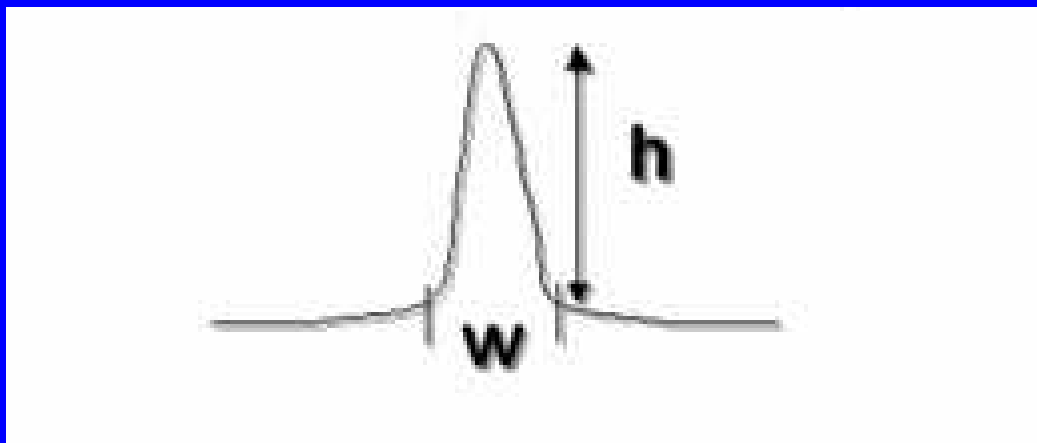
Zjištění plochy píků u zapisovačů vážením

Zjištění plochy píků u zapisovačů planimetrem

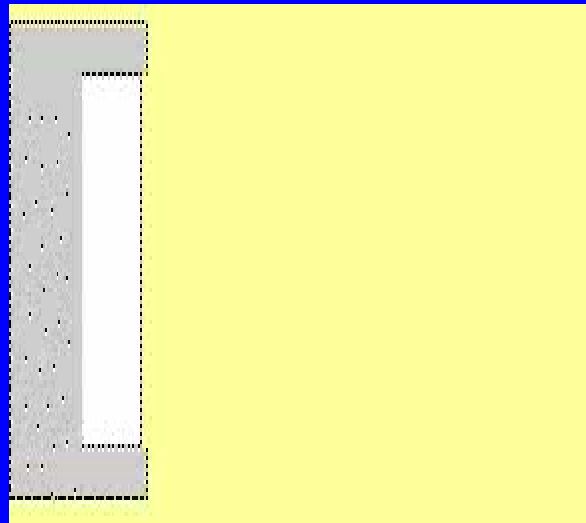

Zjištění plochy píků u zapisovačů výpočtem

plocha = základna x výška

Integrator

Provedení

- Analytické
- Preparativní

Analýza kvalitativní

- Srovnání retenčních časů (objemů) píků u vzorku a standardů
- „spiking“ – přidání standardu do vzorku
nárůst výšky píků
- Specifická detekce – UV-VIS, fluorescence,
elektrochemická
- MS

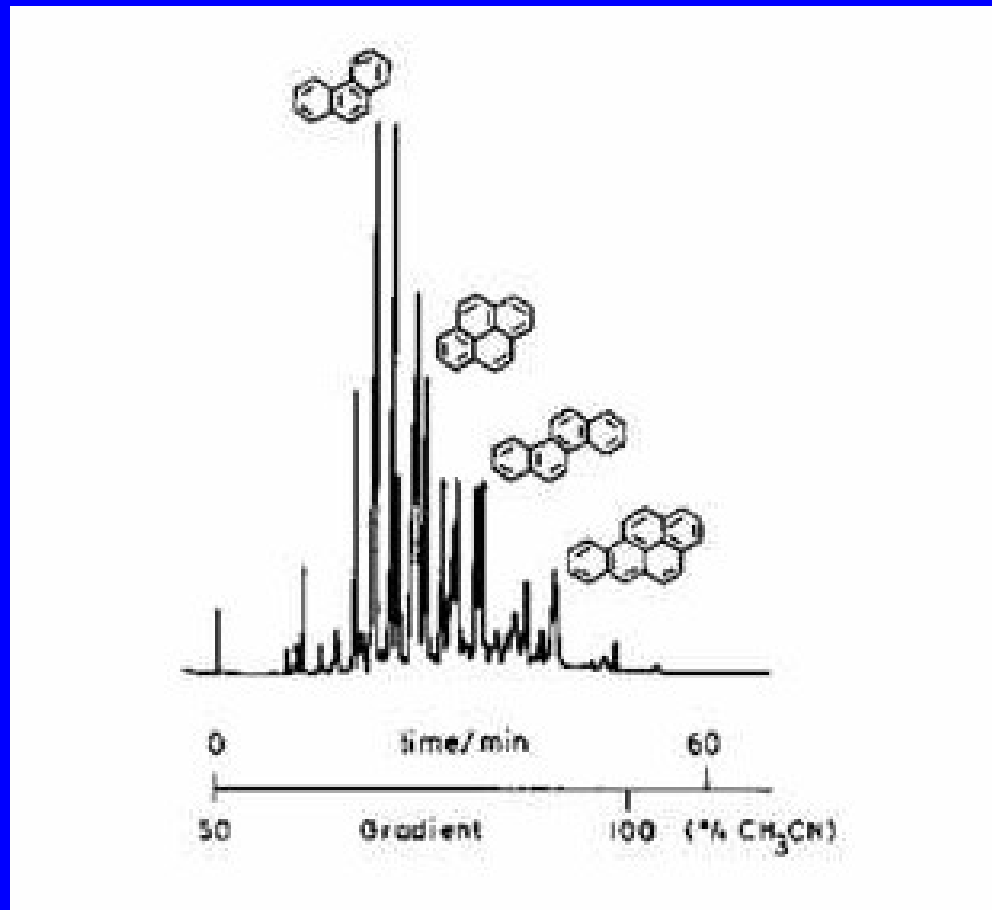
Analýza kvantitativní

Plocha (výška) píku

- Metoda externího standardu
- Metoda vnitřního standardu
- Metoda standardního přídavku

LC analýza

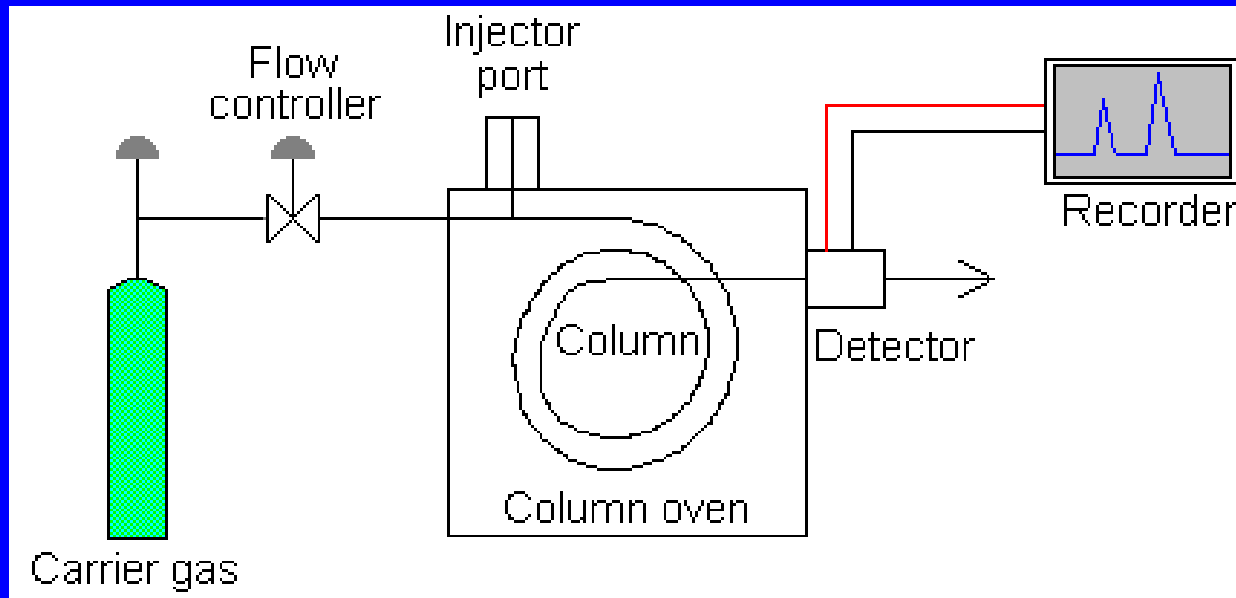
Plynová chromatografie

- Mobilní fáze - plyn
- Stacionární fáze - pevná fáze,
kapalina

Výhody

- Nižší viskozita mobilní fáze
- Rychlejší difuze

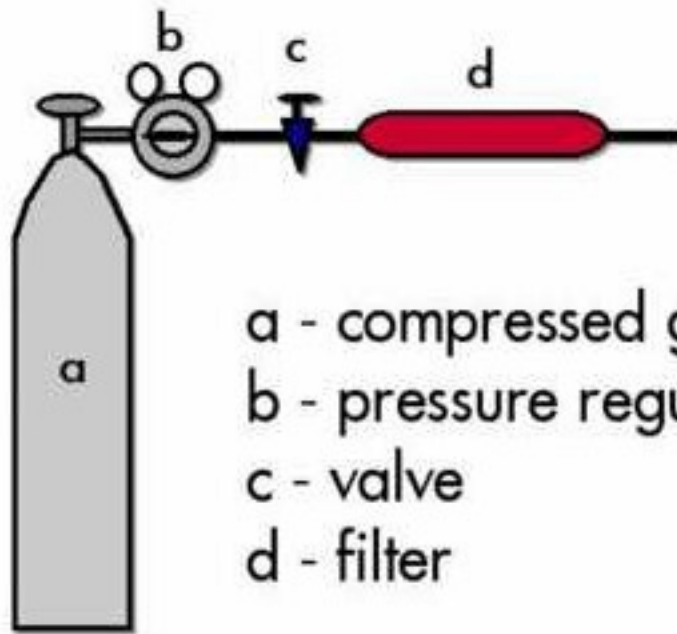
Schéma plynového chromatografu

Plynový chromatograf

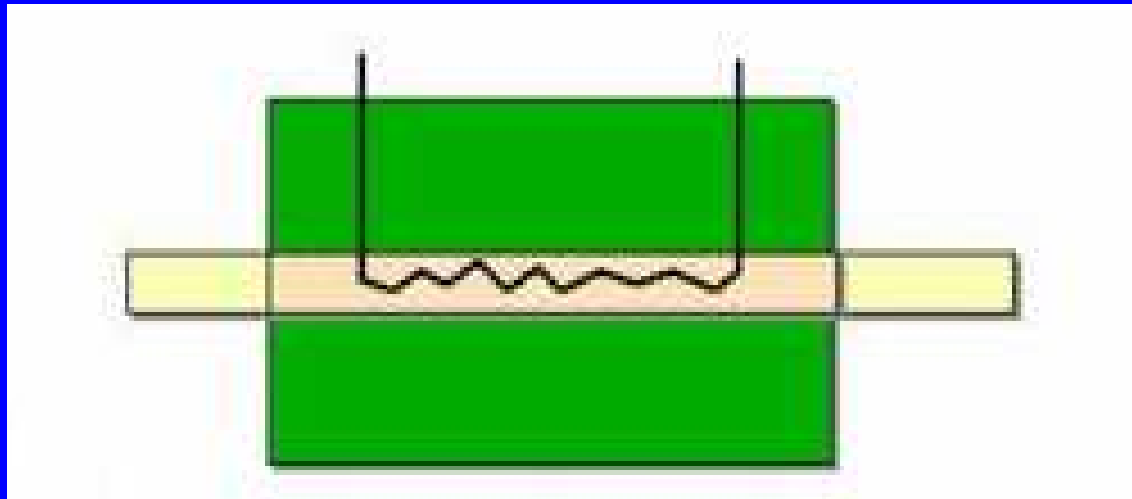

Zdroj nosného plynu

- a - compressed gas cylinder
- b - pressure regulator
- c - valve
- d - filter

Elektrické měření průtoku

Nosné plyny

Plyn	Výhody	Nevýhody
N_2	levný, bezpečná práce	nízká tepelná vodivost
H_2	vysoká tepelná vodivost	explosivní
He	inertní	drahý
Ar	inertní	drahý

Příprava vzorků pro GC

- Plyny, kapaliny - přímo
- Pevné látky - po derivatizaci

Objemy dávkovaných vzorků

• Plyny - 0.5 – 5 ml

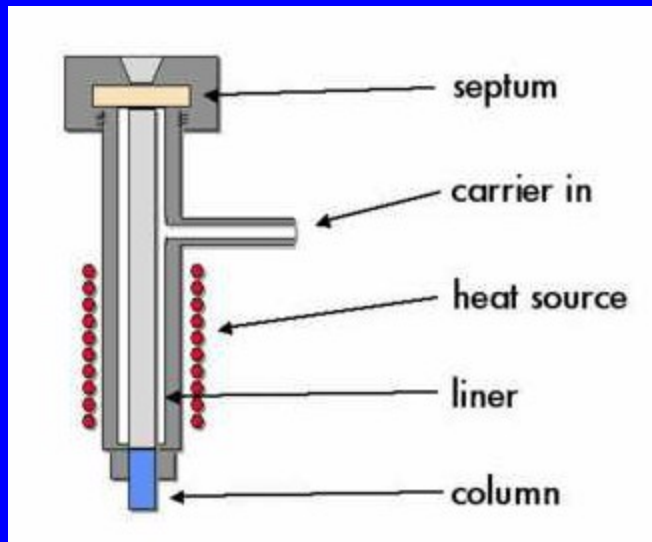
• Kapaliny - 0.1 – 10 ■

Způsoby dávkování vzorků

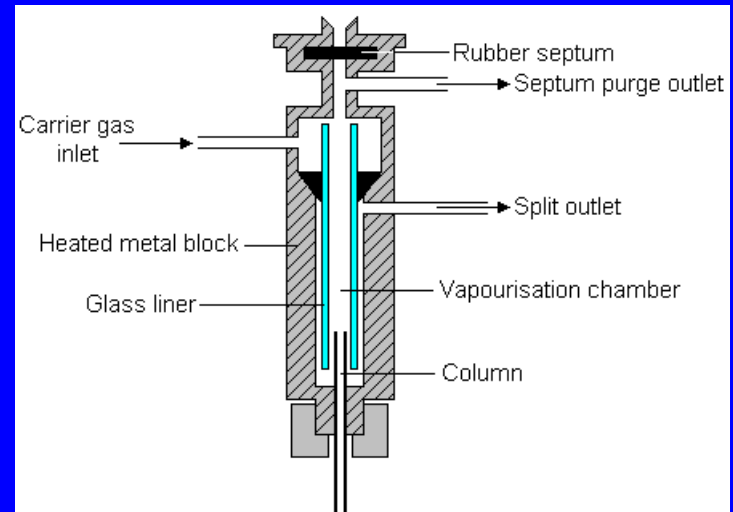
- Přes septum
- Ventilem
- Termální desorpcí

Stríkačkou

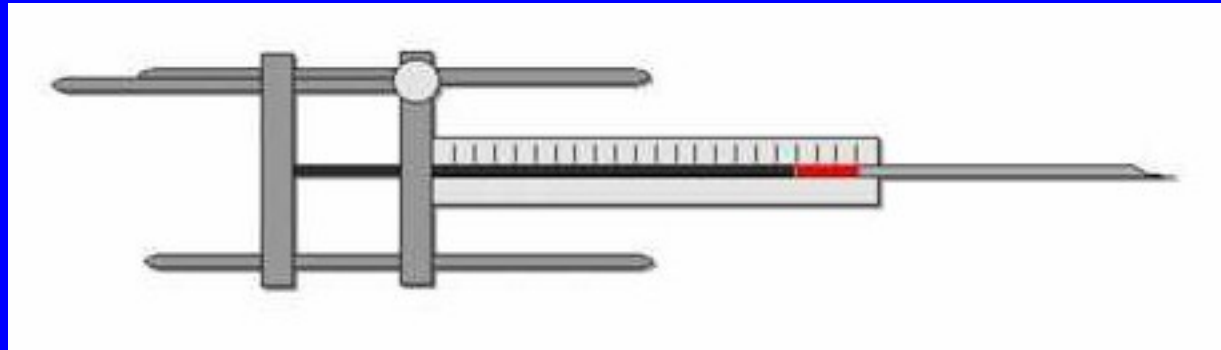
„splitless“

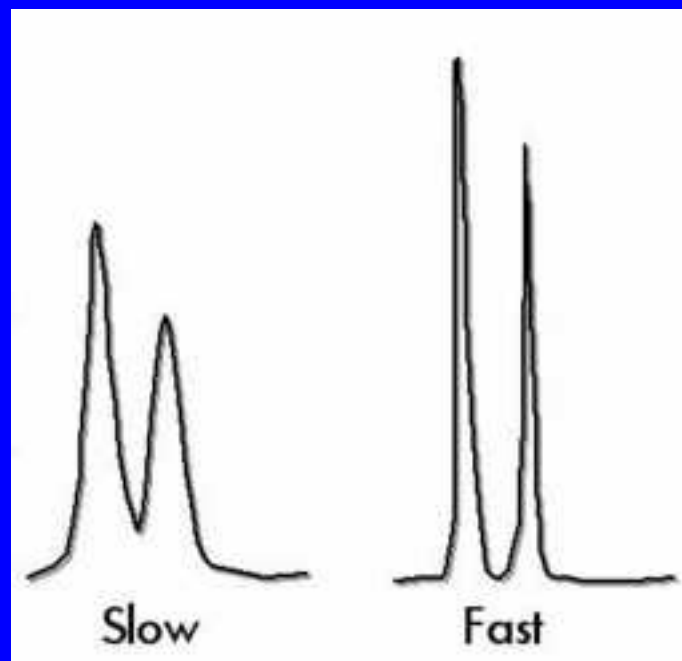
„split“

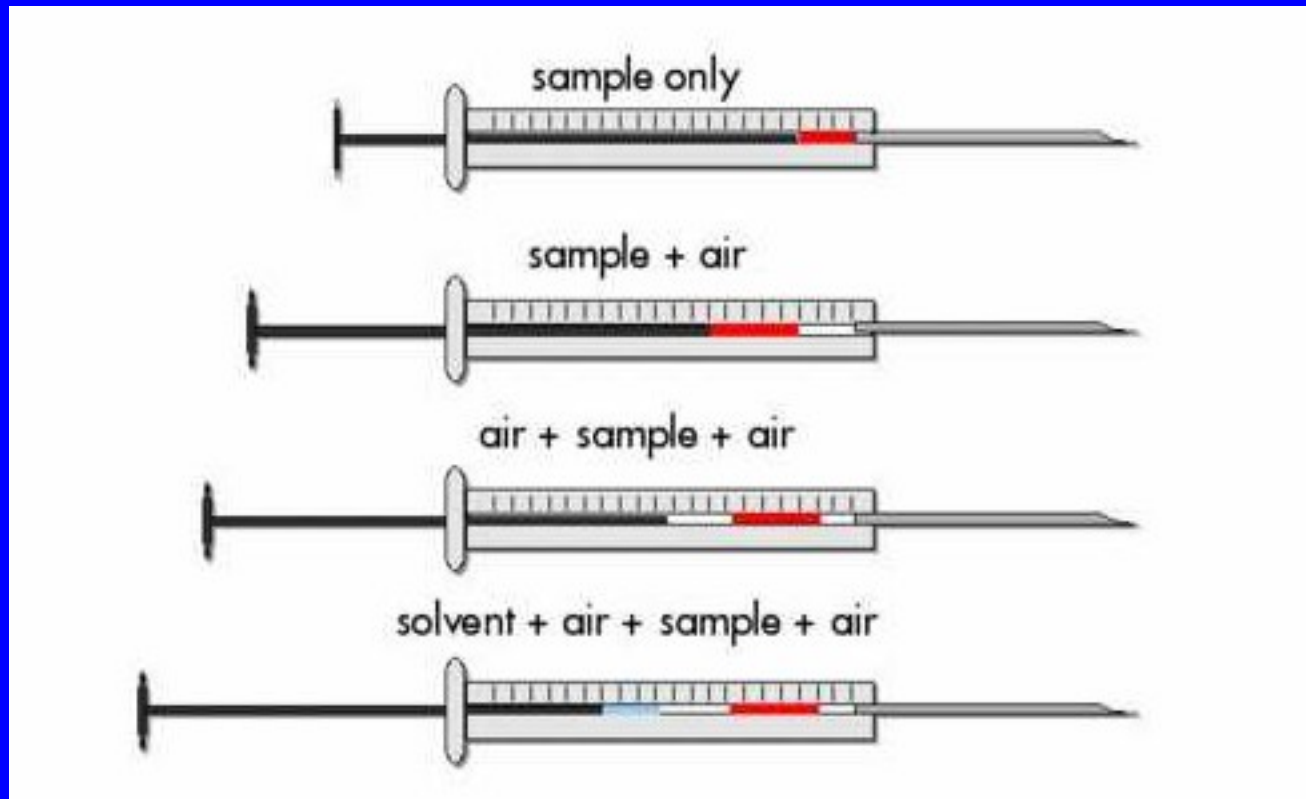
Dávkovací stříkačka

Rychlost dávkování

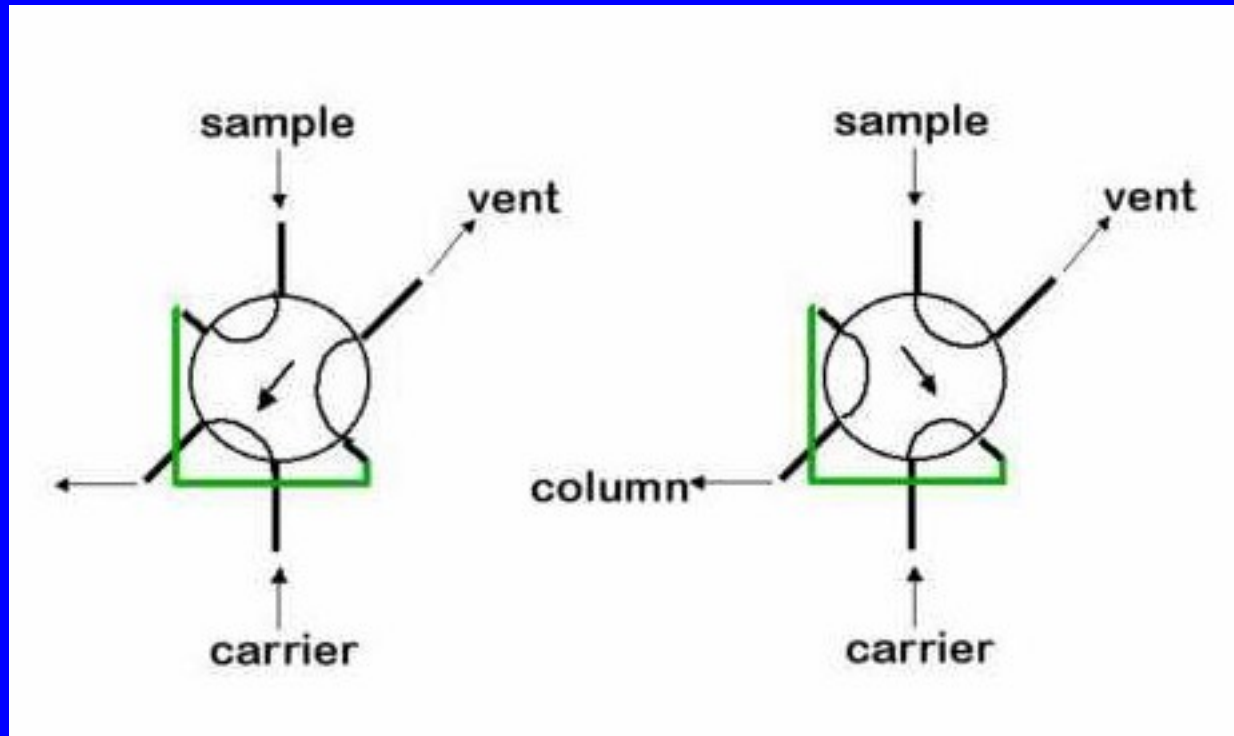
Způsob dávkování

Automatické dávkovače

Ventilem

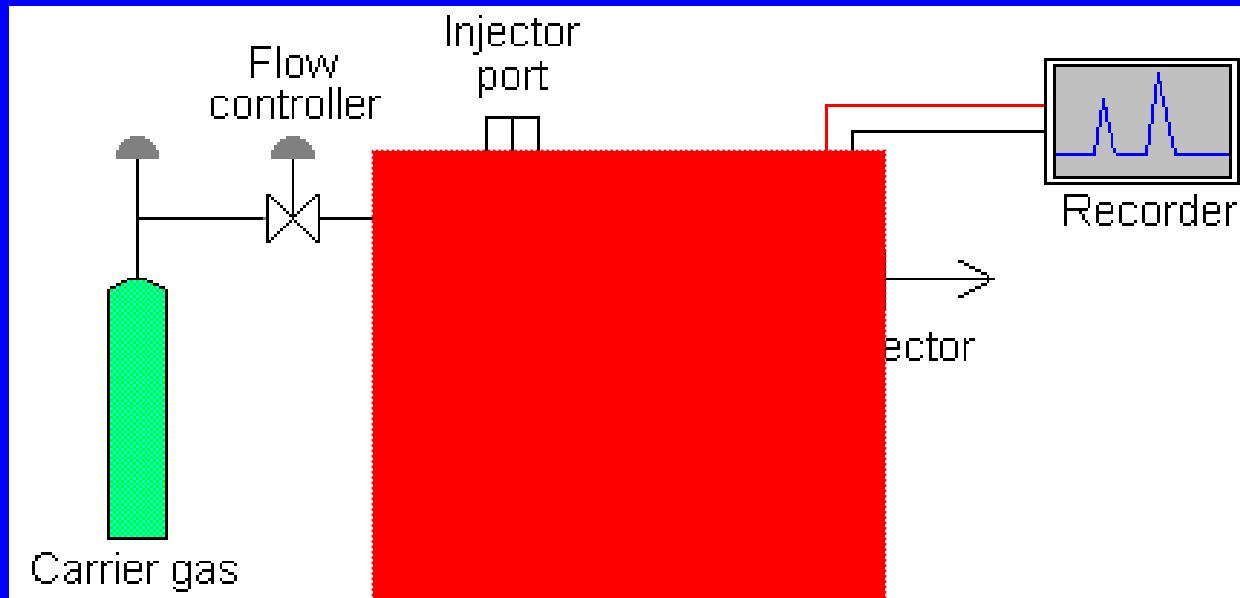
Ventil

Dávkování termální desorpcí

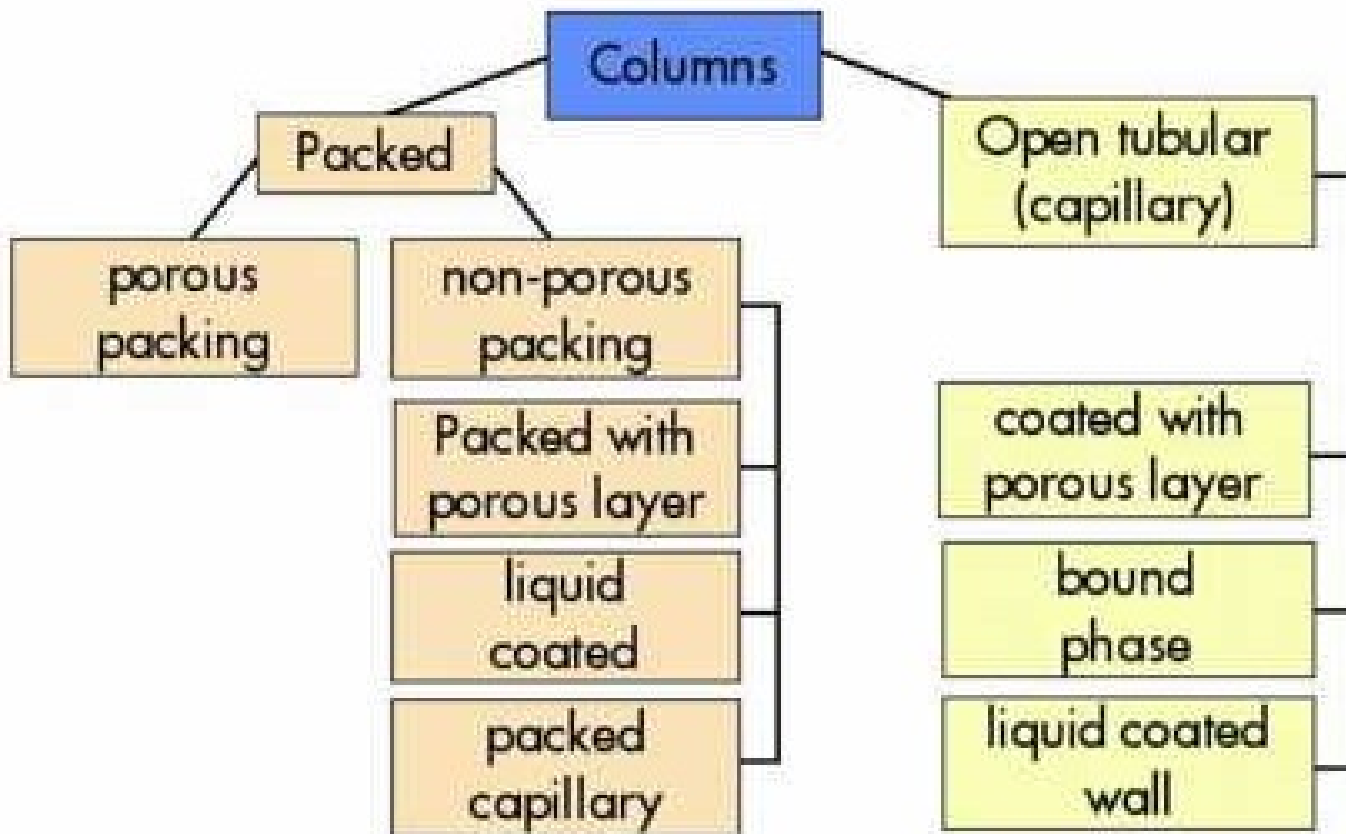
Termosttování

Kolony

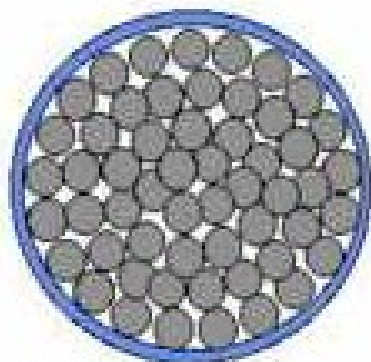
- Náplňové – ¼“ OD – ocel, sklo
délka
- Kapilární – 0.1 – 0.5 mm ID - křemen, ocel,
sklo
délka –10 - 100 metrů

Kolony

Kolony

Packed

● bead column

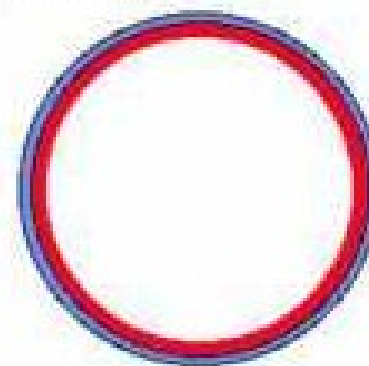
● porous layer

● conventional

open (capillary)

Porous
Layer
Open
Tube

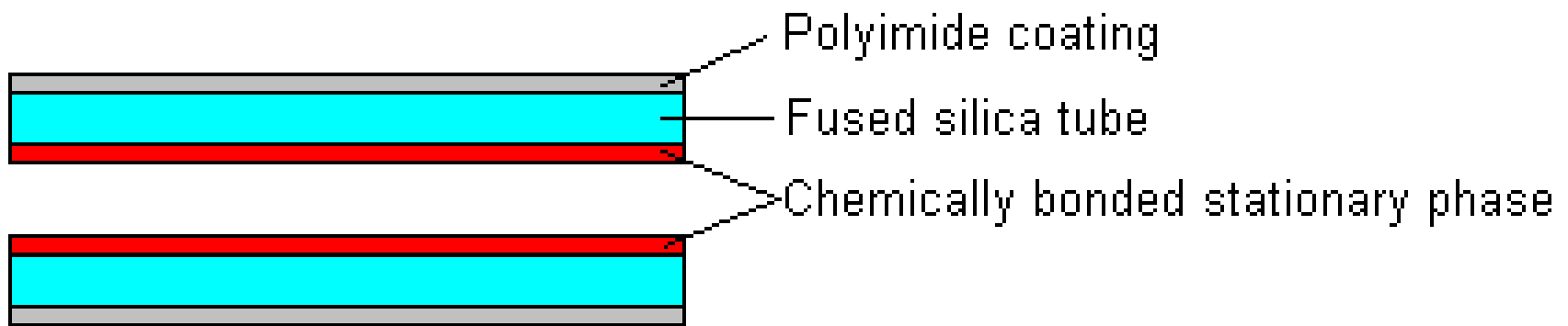

Wall
Coated
Open
Tube

Náplňová kolona

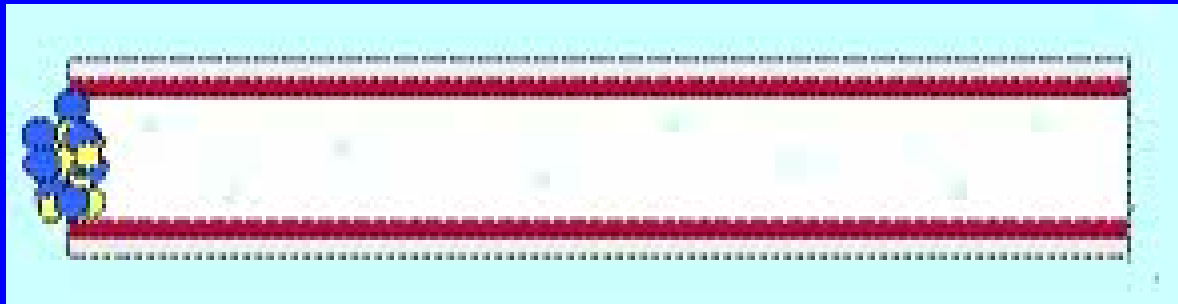
Kapilární kolona

Kapilární kolona

Eluce

Eluce

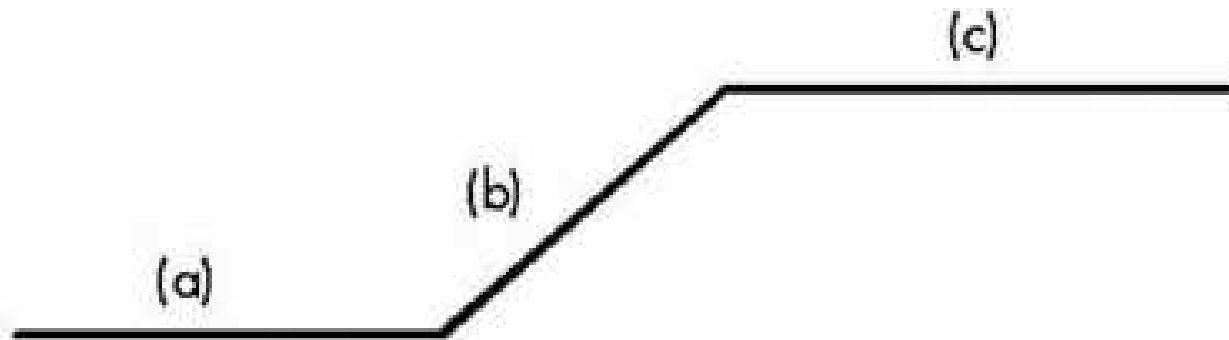
- Izotermální

- Gradientová – zvyšování teploty – 400 °C

Eluce

a - initial temperature and time

b - ramp ($^{\circ}\text{C}/\text{min}$)

c - final hold time and temperature

Detektory

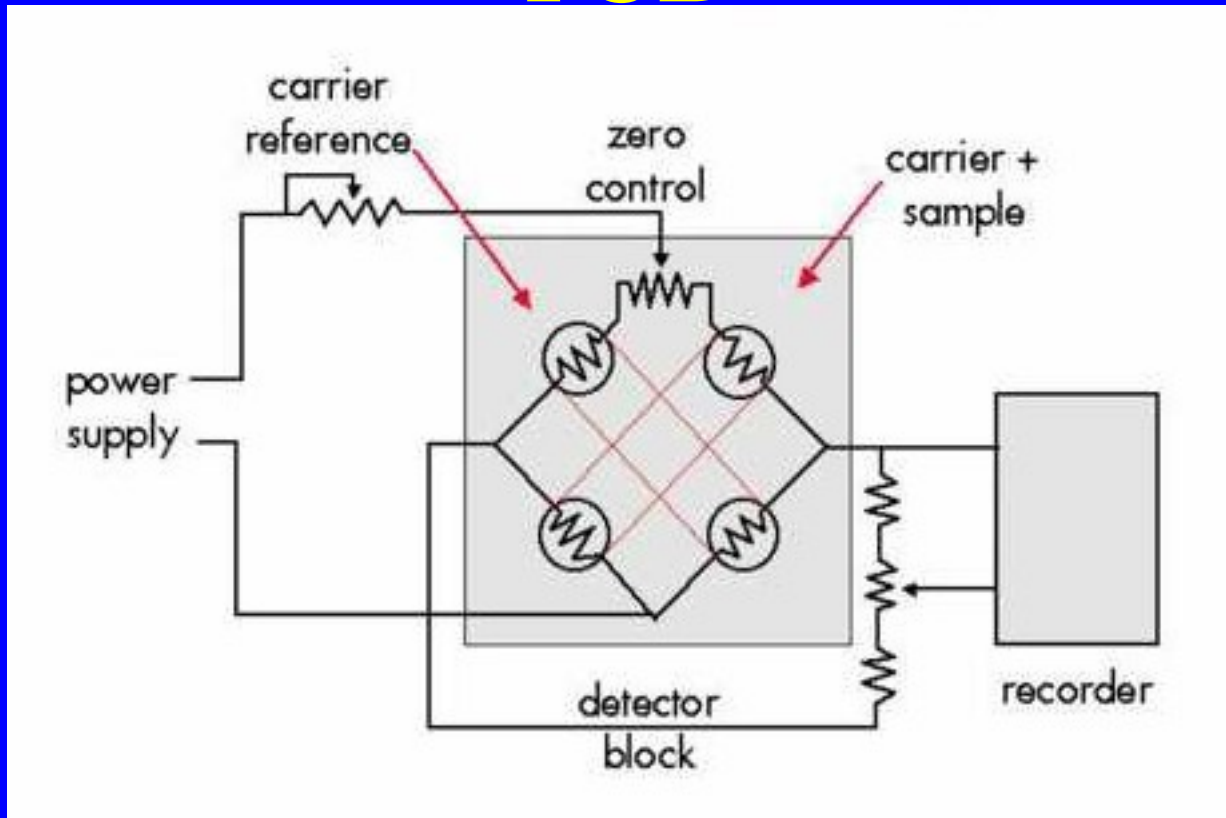
Destruktivní x Nedestruktivní

Universální x Selektivní

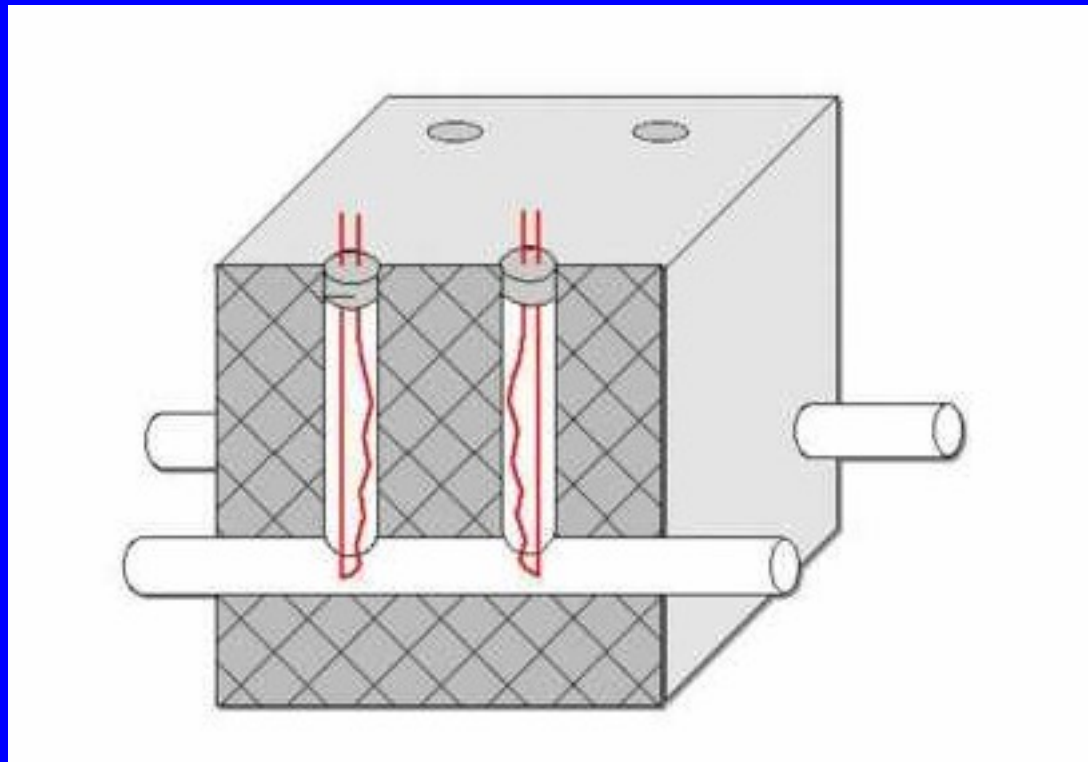
Teplotně vodivostní detektor TCD

- Universální detektor
- Nedestruktivní detektor
- Lineární rozsah – 10^6
- Princip – změna tepelné vodivosti eluentu

Teplotně vodivostní detektor TCD

Teplotně vodivostní detektor TCD

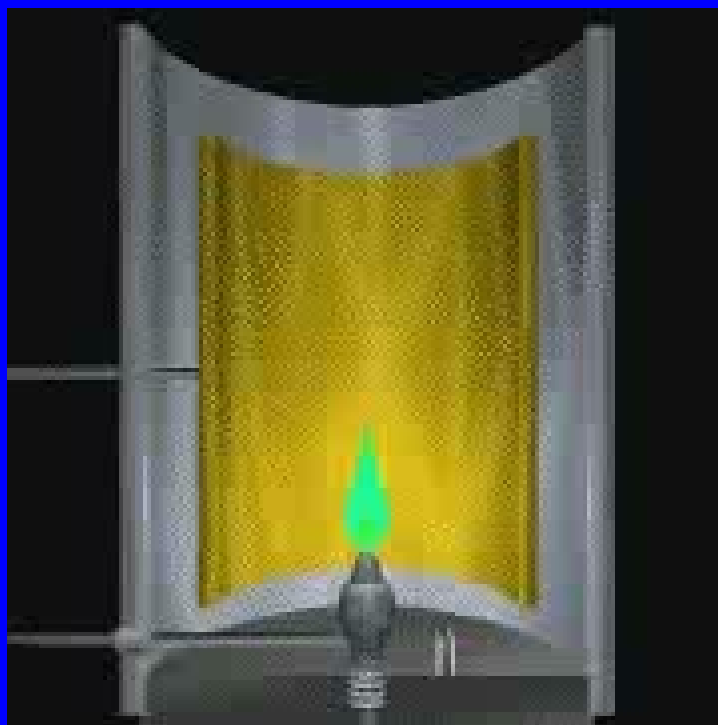

Plamenově ionizační detektor

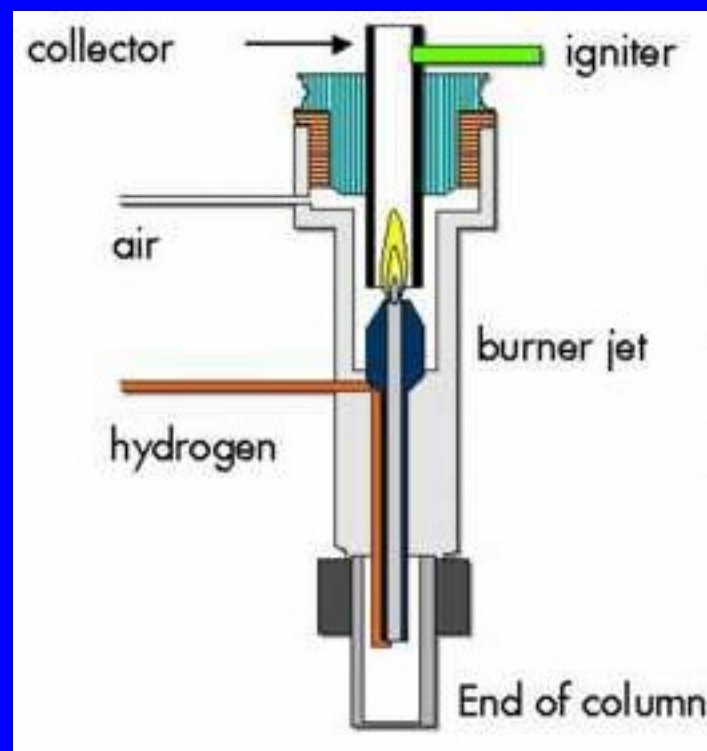
FID

- Specifický
- Destruktivní
- Lineární rozsah – 10^7
- Princip – ionty vznikající spalováním vzorku vyvolávají nárůst proudu

Plamenově ionizační detektor FID

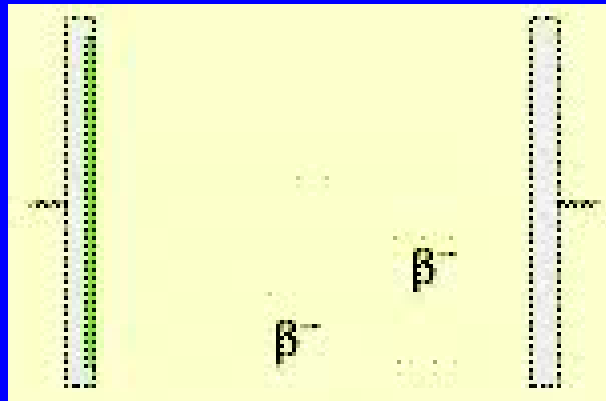
Plamenově ionizační detektor FID

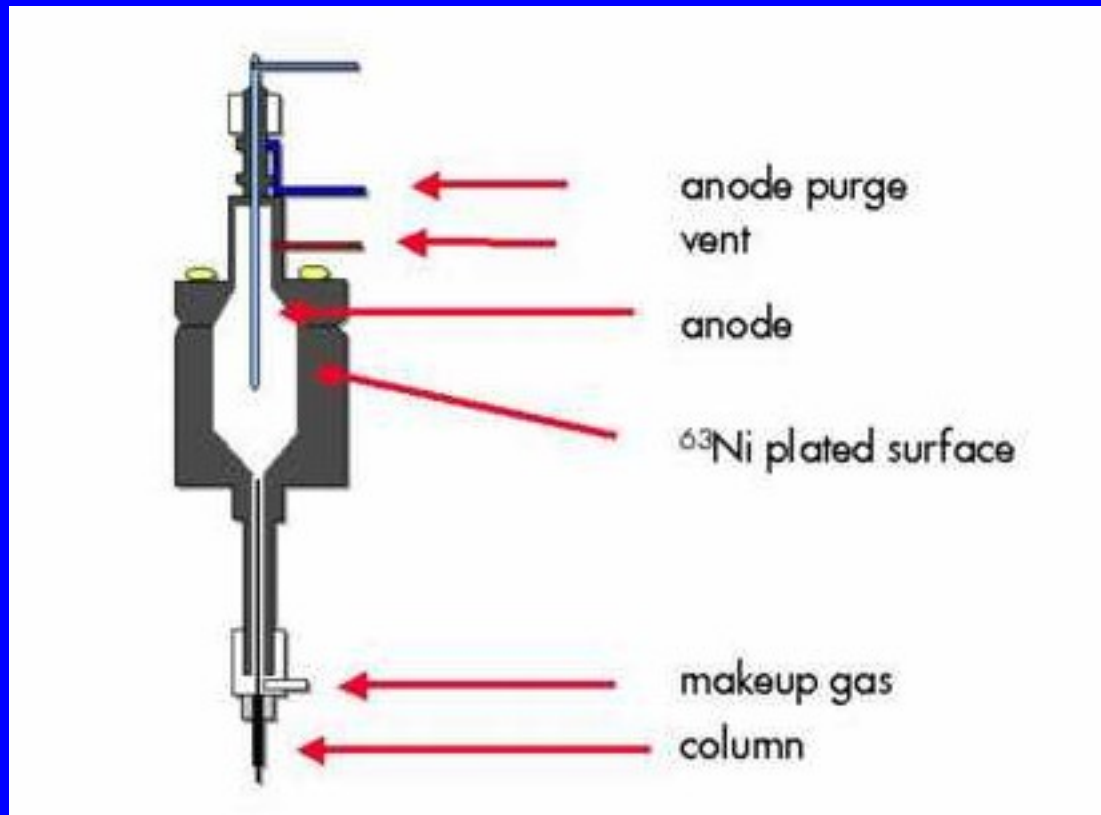
Detektor elektronového záchytu ECD

- Specifický
- Nedestruktivní
- Lineární rozsah - 10^4
- Princip – interakce ■ částic se vzorkem
vyvolává pokles proudu

Detektor elektronového záchytu ECD

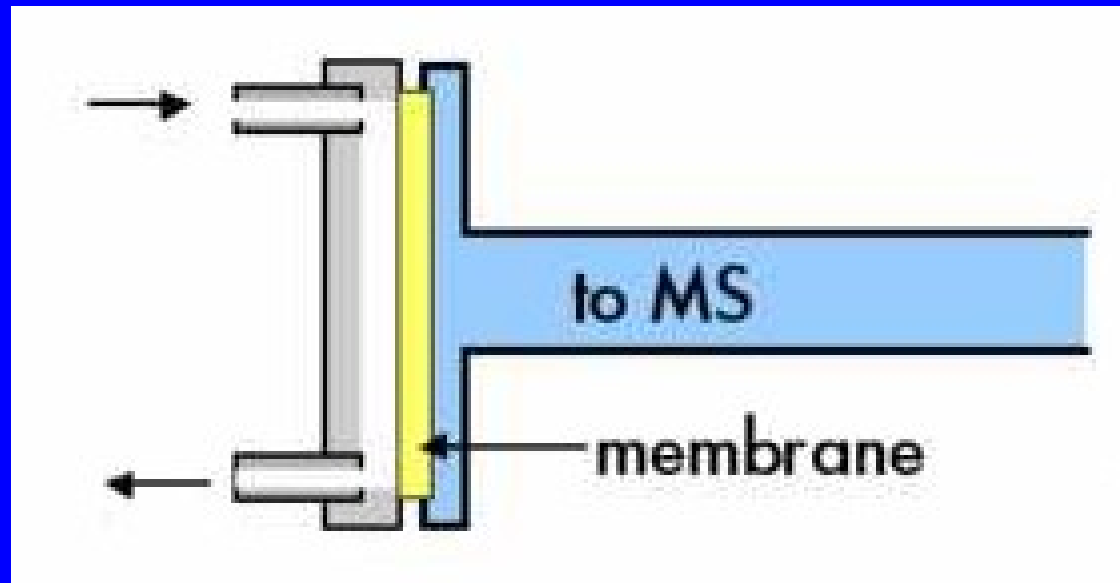

Detektor elektronového záchytu ECD

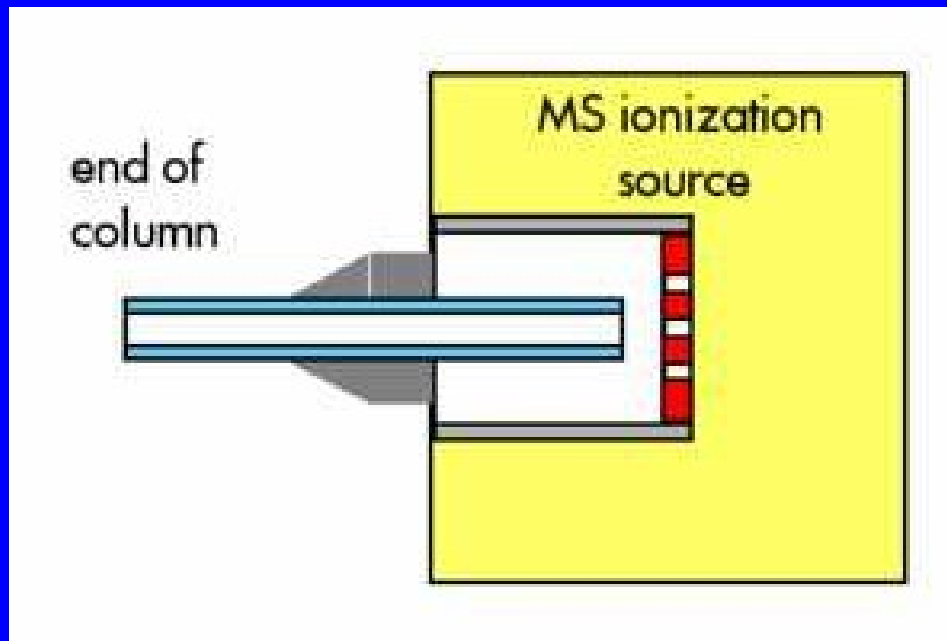
GC MS

permeační interface

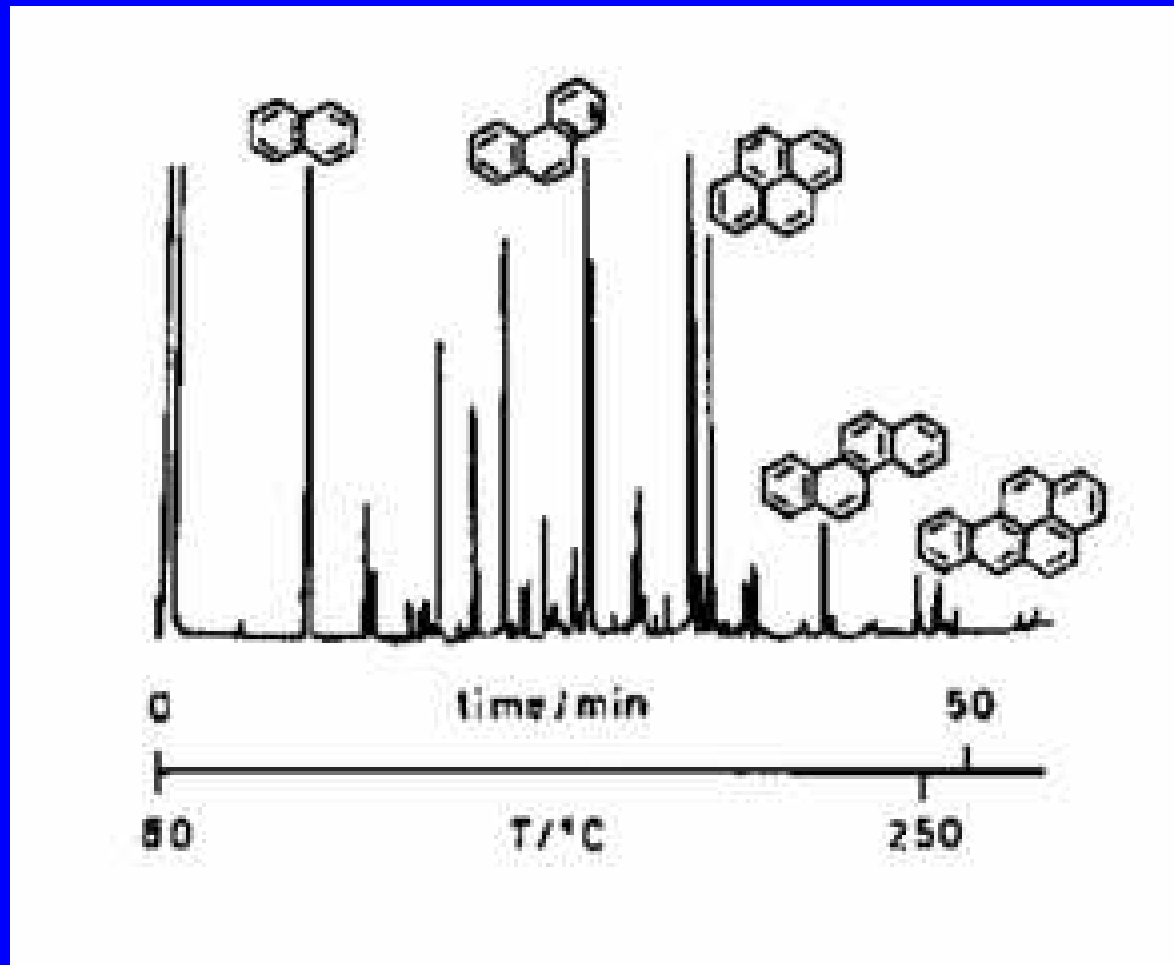

GC MS

přímé spojení

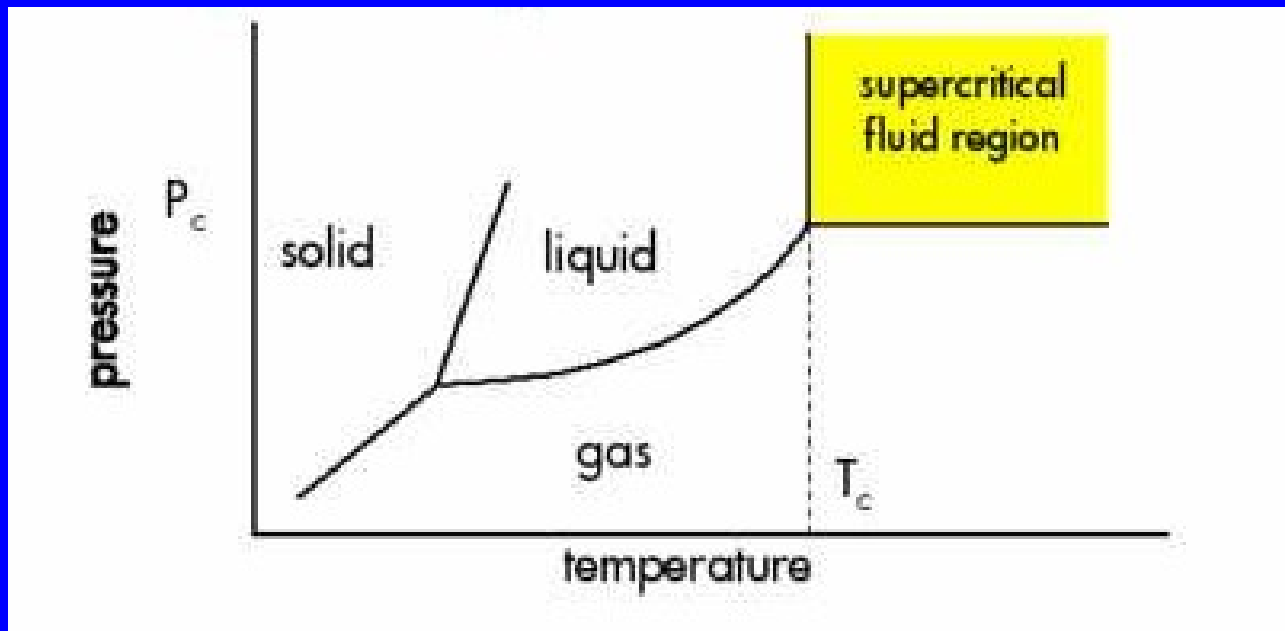
GC analysa

Superkritická fluidní chromatografie

- Mobilní fáze - superkritická kapalina
- Stacionární fáze - pevná fáze, kapalina

Superkritická kapalina

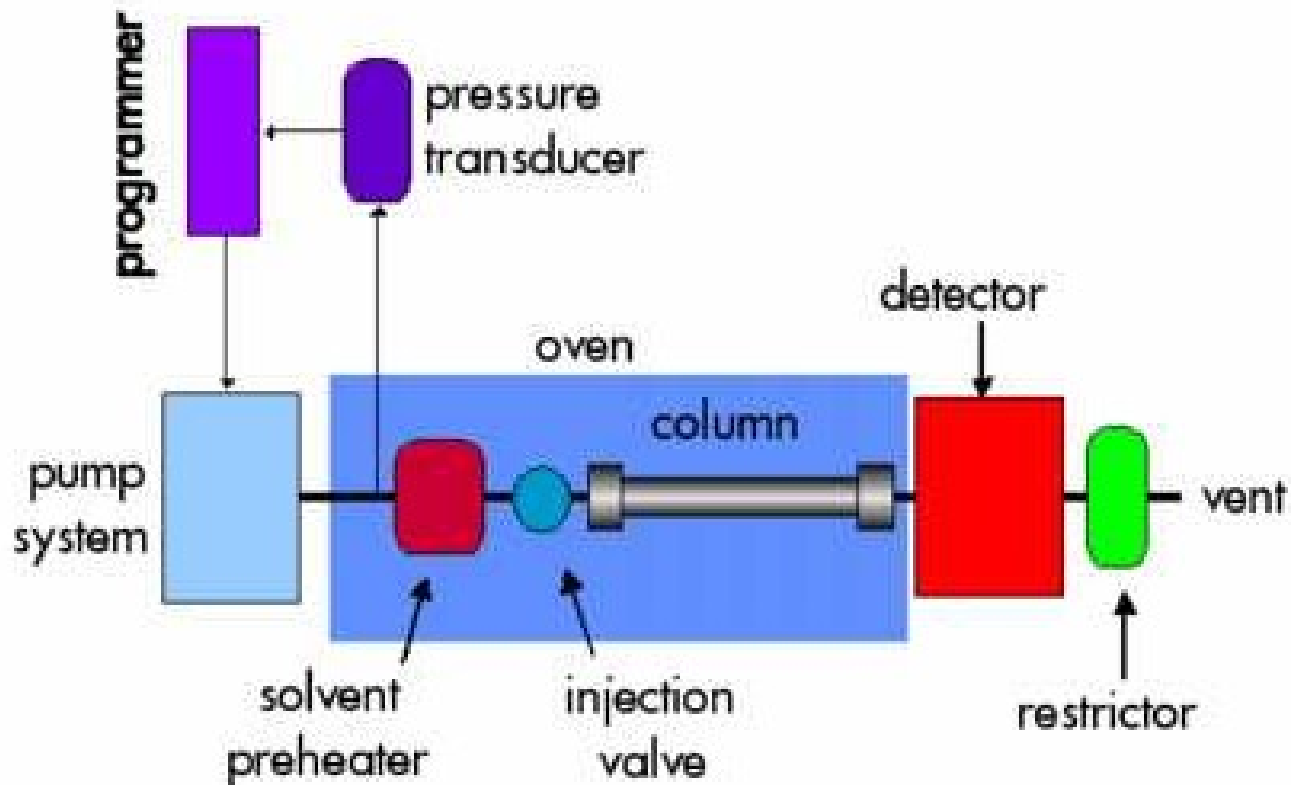

Superkritická kapalina

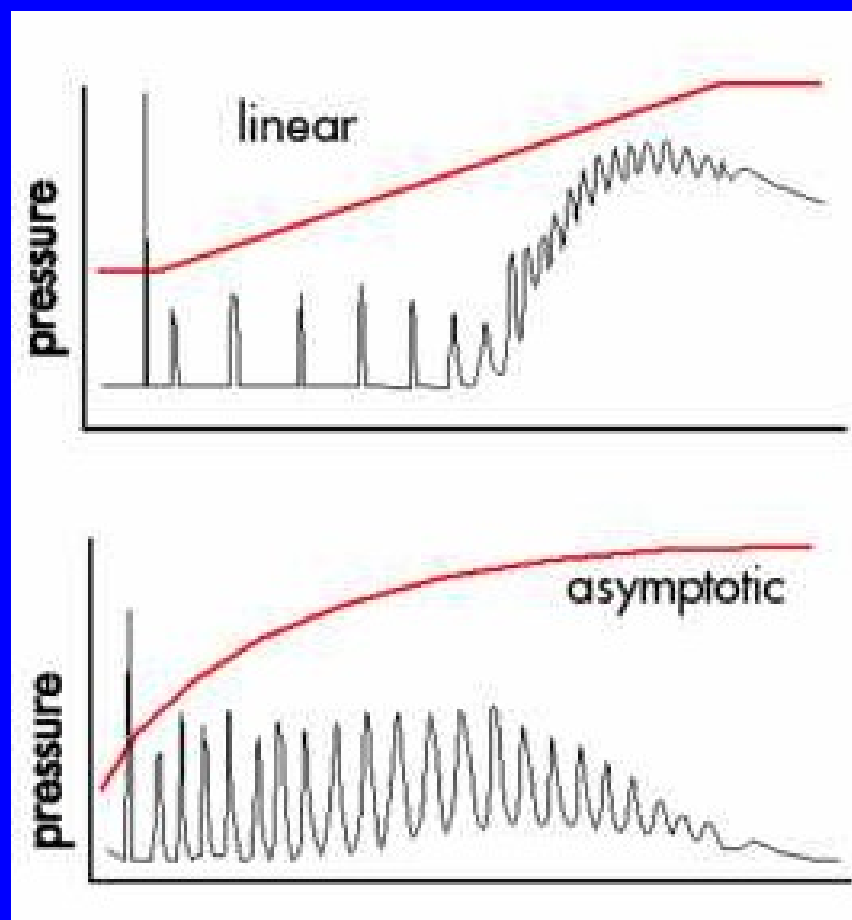
Fluid	$T_{c'}$, °C	$P_{c'}$, atm	d'
CO ₂	31.3	72.9	0.96
N ₂ O	36.5	72.5	0.94
NH ₃	132.5	112.5	0.40
n-C ₅	196.6	33.3	0.51
n-C ₄	152.0	37.5	0.50
CCl ₂ F ₂	111.8	40.7	1.12
CHF ₃	25.9	46.9	-----

*density in g/ml at 400 atm

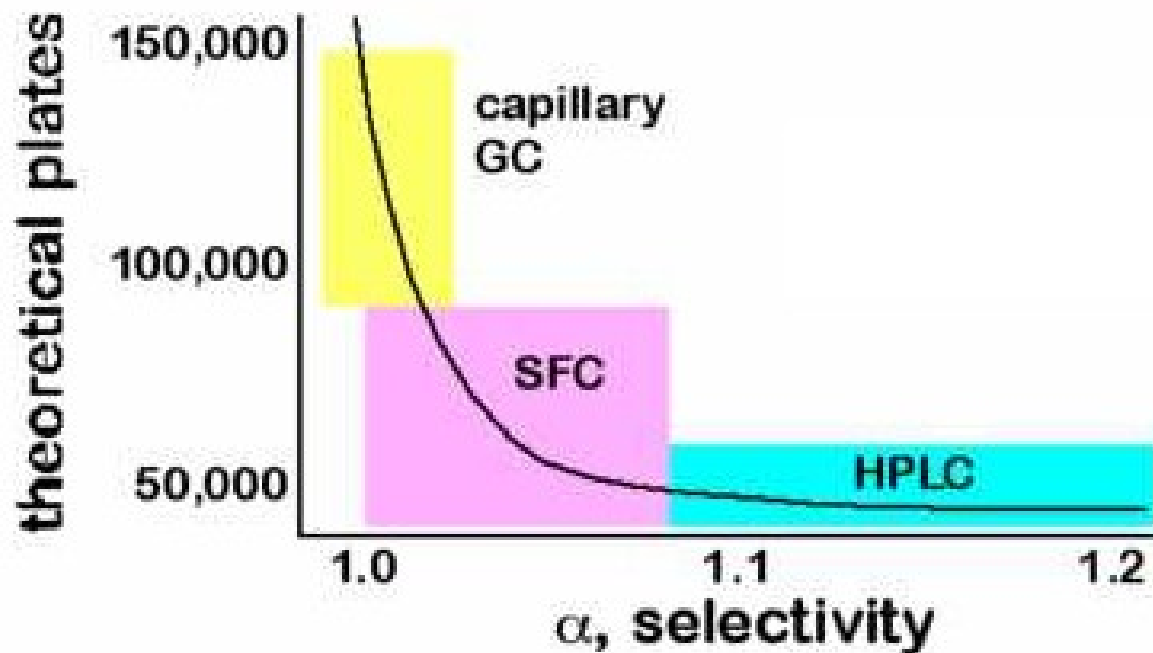
Superkritická fluidní chromatografie

Superkritická fluidní chromatografie

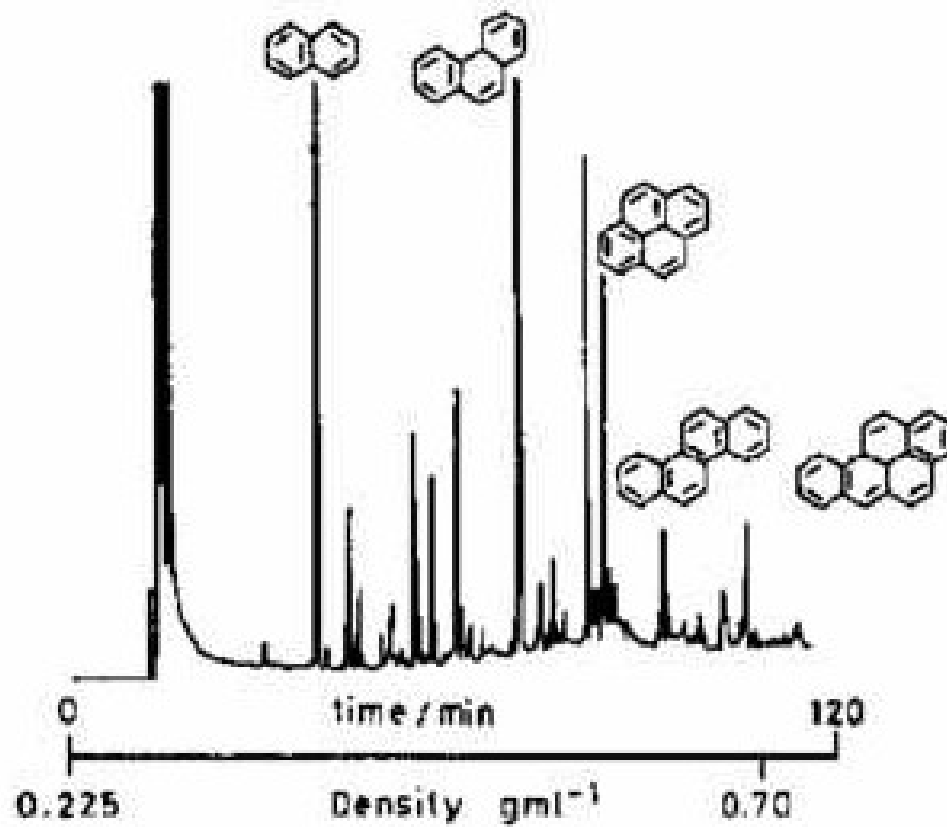

Superkritická fluidní chromatografie

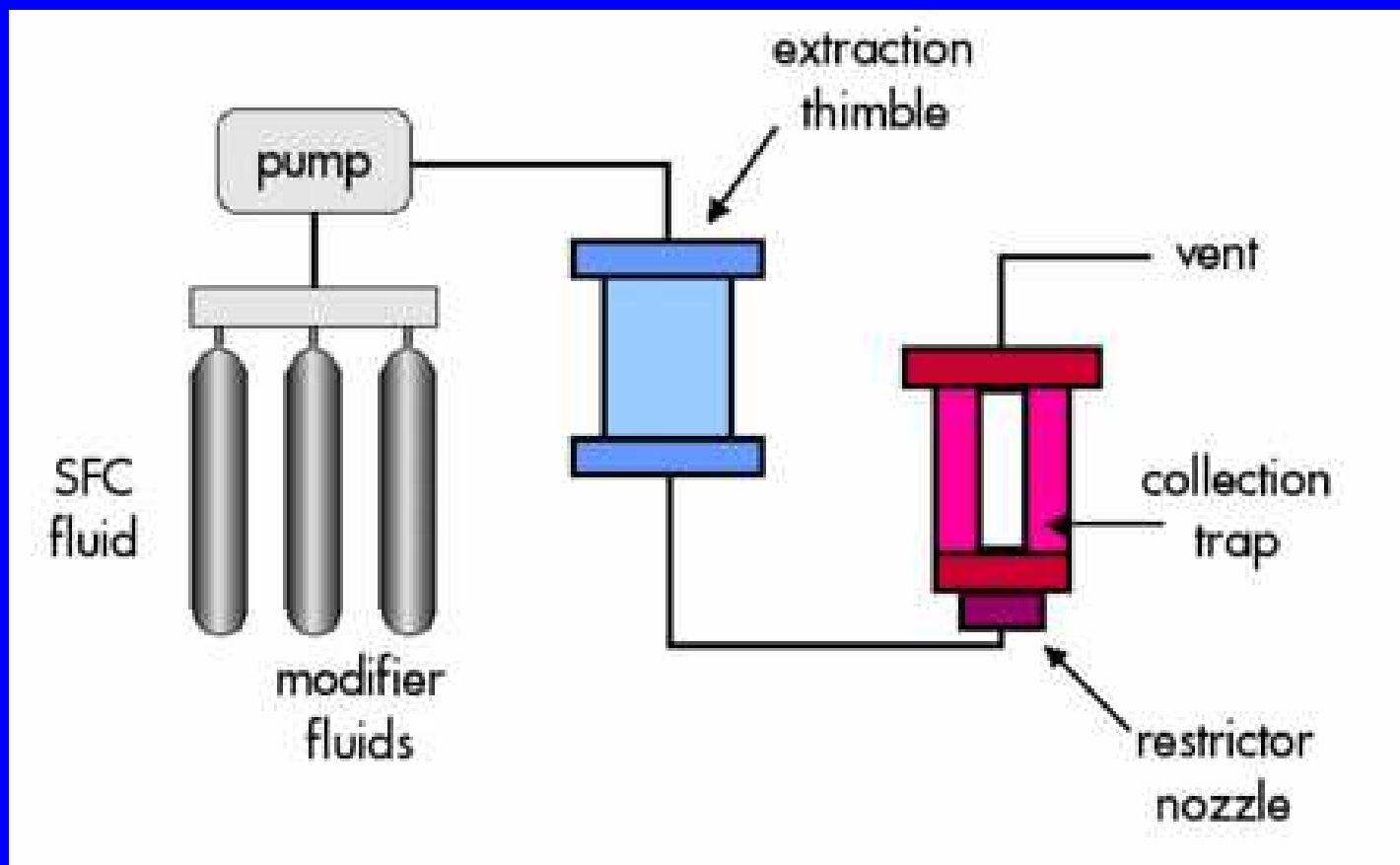

Number of plates required to achieve a separation with $R_s = 1.5$ and $k' = 2$

SFC analyza

Superkritická fluidní extrakce

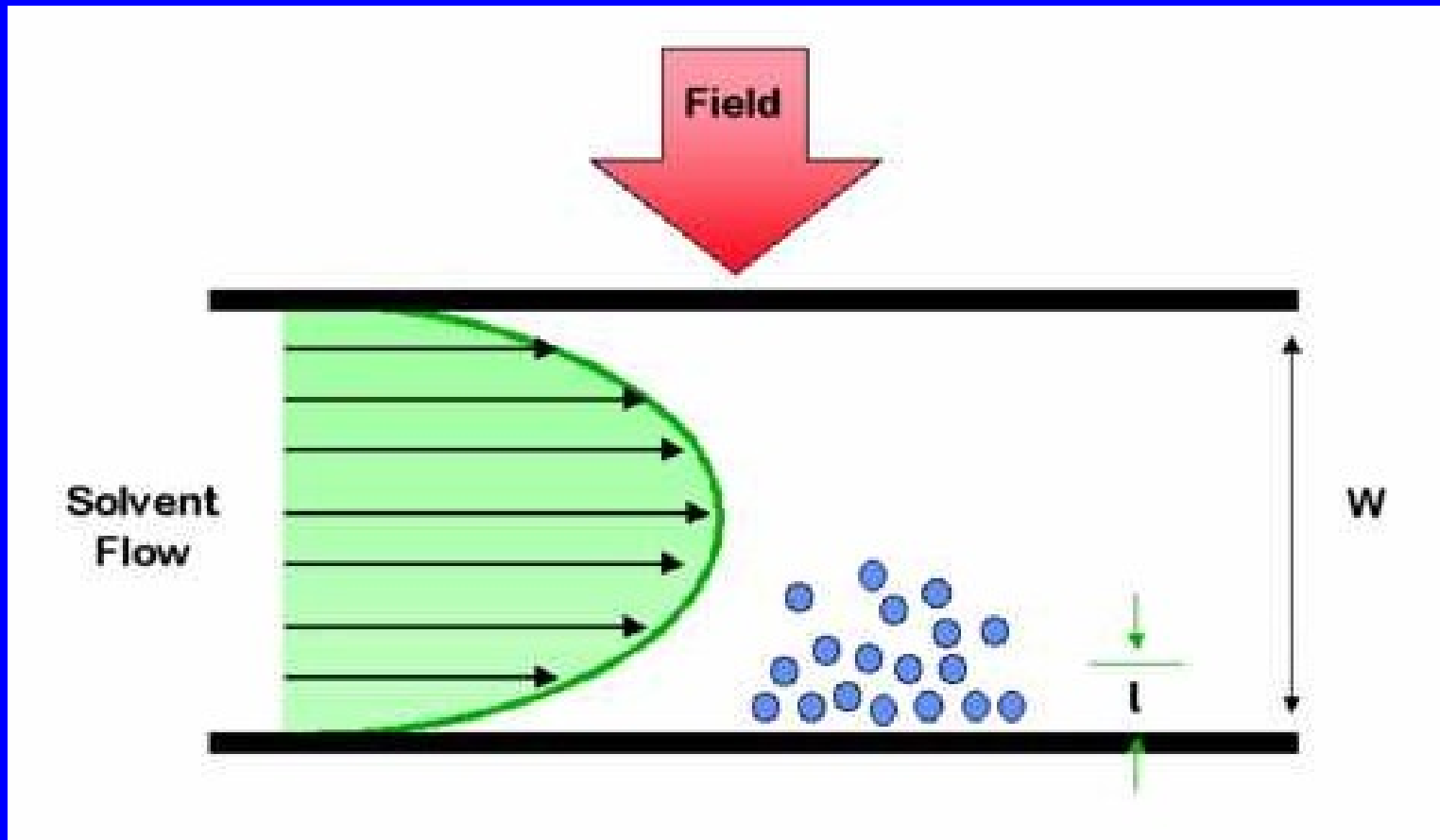
Superkritická fluidní extrakce

- Používané kapaliny - CO₂
 - levný,
 - netoxický
 - nízká kritická teplota
- Používané modifikátory
 - HCl – kyselé prostředí
 - NH₃ – bazické prostředí

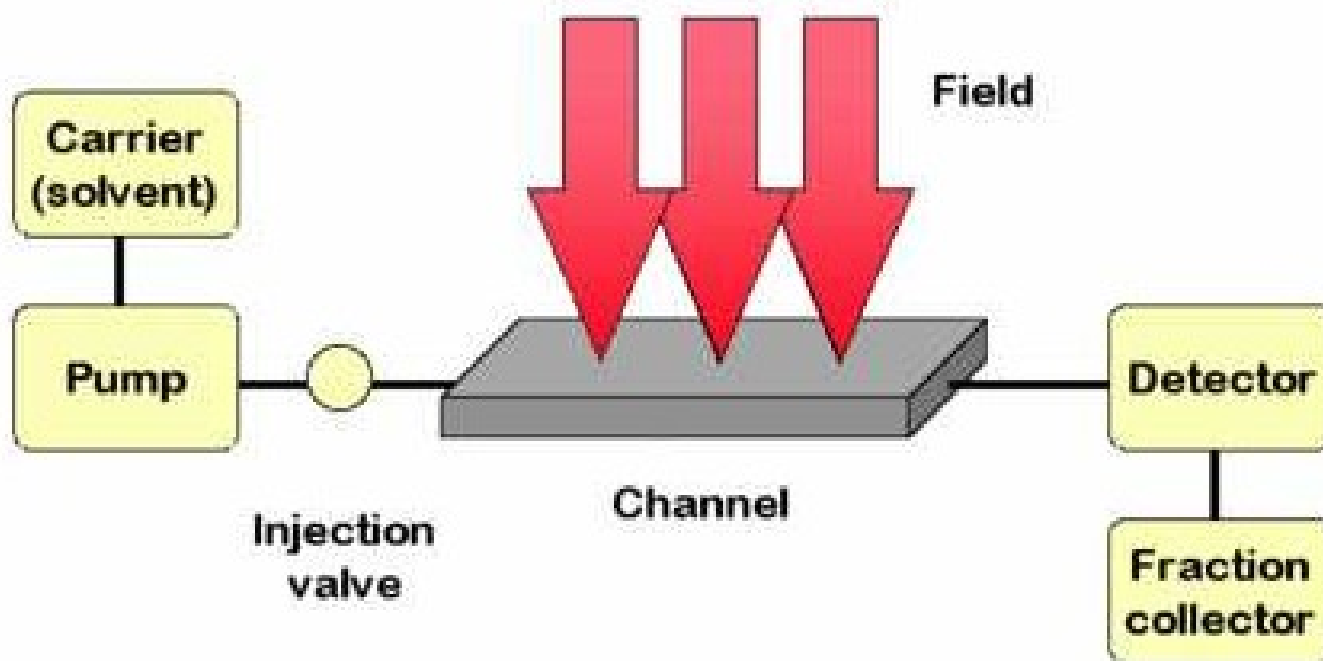
FFF

Field Flow Fractionation

Field Flow Fractionation princip

Field Flow Fractionation instrumentace

Používaná pole

- Sedimentační
- Termální
- Hydraulické
- Elektrické

Preparativní FFF

